

Pol Oster

Čovek
u mraku

Pol Oster

Čovek u mraku

Glas
poezije

POL OSTER

Čovek u mraku

bojana888

Za Dejvida Grosmana
njegovu ženu Mihal,
njegovog sina Džonatana,
njegovu ćerku Ruti,
i u znak sećanja na Jurija

Sam sam u mraku, obrćem svet u svojim mislima dok se borim s novim napadom nesanice, u još jednoj beloj noći u ovoj veličanstvenoj američkoj divljini. Gore, na spratu, moja kći i unuka spavaju u svojim sobama, takođe same, četrdesetsedmogodišnja Mirijam, moje jedino dete, koja sama spava već pet godina, i dvadesettrogodišnja Katja, Mirijamino jedino dete, koja je nekada spavala s mladićem po imenu Tajtus Smol, ali Tajtus je sada mrtav, i Katja spava sama, slomljenog srca.

Bleštavo svetlo, zatim mrak. Sunce koje se preliva iz svih uglova nebeskog svoda, posle čega sledi tama noći, neme zvezde, vetar koji pomera grane. Ima, evo, više od godinu dana kako živim u ovoj kući, otkako su me otpustili iz bolnice. Mirijam je uporno zahtevala da dođem ovamo i početka nas je tu bilo samo dvoje, i medicinska sestra koja se starala o meni dok je Mirijam bila na poslu. Zatim je, tri meseca potom, Katja doživela tragediju, napustila je studije filma u Njujorku i vratila se da živi kod kuće, s majkom, u Vermontu.

Njegovi roditelji dali su mu ime po Rembrantovom sinu, Titusu, dečaku sa slika, zlatokosom detetu s crvenom kapom, đaku, sanjaru zamišljenom nad svojim lekcijama, dečaku izraslom u mladića napaćenog bolešću koji je umro u ranim dvadesetim, baš kao i Katjin Tajtus. To je proketo ime, ime koje zauvek treba zabraniti. Često mislim na Tajtusovu smrt, užasnu priču o toj smrti, o slikama te smrti, o razarajućim posledicama te smrti na moju skrhanu unuku, ali ne želim sada da ulazim u to, moram te misli potisnuti što dalje od sebe. Noć je još uvek mlada, i dok ležim tu, u krevetu, i posmatram tamu, tamu toliko gustu da se ni tavanica ne vidi, počinjem da se prisećam priče koju sam sinoć započeo. Eto to radim kad me san izda. Ležim i pričam sebi priče. One možda i nisu nešto, ali dok sam u njima, ne daju mi da razmišljam o onome što bih najradije zaboravio. Ipak, koncentracija ume da mi stvara probleme, pa mi um, tako, često, na kraju odluta s priče koju pokušavam da ispričam, na stvari o kojima ne želim da razmišljam. I tu se ništa ne može. Ne ide mi, i ne ide, češće mi ne ide nego što mi ide, ali to ne znači da se ne trudim najbolje što mogu.

Smestio sam ga u rupu. Činilo mi se da je to dobar početak, obećavajući, da se nešto pokrene. Staviti zaspalog čoveka u rupu i posmatrati šta će se dogoditi kad se probudi i pokuša da ispuzi iz

nje. Govorim o rupi iskopanoj u zemlji, dubokoj dva i po - tri metra, iskopanoj tako da tvori savršen krug, čiji su unutrašnji zidovi od čvrsto nabijene zemlje toliko tvrdi da imaju teksturu pečene gline, možda čak stakla. Drugim rečima, kad bude otvorio oči, čovek u rupi neće moći da se izvuče iz nje. Izuzev ako kod sebe nema planinarsku opremu - cepin i metalne klinove, recimo, ili konopac koji bi nabacio na obližnje drvo - ali ovaj čovek nema nikakav alat, i čim bude došao svesti, brzo će shvatiti prirodu svog usuda.

I, to se i dogodi. Čovek se osvešćuje i shvata da leži na leđima, da zuri u vedro večernje nebo. Zove se Oven Brik, i pojma nema kako se našao na tom mestu, ne seća se da je pao u tu cilindričnu šupljinu, za koju procenjuje da je u prečniku široka oko tri i po metra. Sedne. Na vlastito iznenađenje shvata da na sebi ima vojničku uniformu sašivenu od grube, sive vunene tkanine. Na glavi mu je kapa, na nogama par iznošenih crnih bakandži s pertlama zavezanim u dvostruki čvor oko njegovih gležnjeva. Na rukavima ima po par vojničkih oznaka, što govori o tome da uniforma pripada nekome ko ima čin kaplara. Ova osoba možda i jeste Oven Brik, ali čovek u rupi, koji se zove Oven Brik, ne seća se da je služio u bilo kojoj vojsci, niti da se ikada borio u nekom ratu u svom životu.

U nedostatku drugog objašnjenja, pretpostavlja da je dobio udarac u glavu i da je privremeno izgubio pamćenje. Kada prstima počne da se prepipava po glavi, da vidi ima li kakvih čvoruga ili posekotina, ne nalazi tragove otoka, posekotine ni modrice, ništa što bi ukazivalo na to da je došlo do povrede. Pa šta je, onda? Da li je doživeo neku traumu zbog koje mu se pomračio veliki deo uma? Možda. Ali, ako mu se sećanje na tu traumu iznenada ne vrati, nema načina da sazna. Posle toga, počinje da ispituje mogućnost da je u svom krevetu, kod kuće, zarobljen u nekom natprirodno lucidnom snu, snu toliko živom i stvarnom da se granica između sanjanja i svesnog stanja sasvim istopila. Ako je to tačno, onda jedino treba da otvori oči, iskoči iz kreveta i ode u kuhinju da stavi jutarnju kafu. Samo, kako da otvori oči kad su one već otvorene? Trepne nekoliko puta, detinje se nadajući da će tako čarolija prestati - ali on nije začaran, a magični krevet nikako da se materijalizuje.

Jato zvezdica preleće mu iznad glave, zadržavši mu se u vidnom polju pet-šest sekundi, pa nestane u suton. Brik ustaje da ispita gde

se nalazi, i dok to čini postaje svestan predmeta koji mu viri iz prednjeg levog džepa pantalona. To je novčanik, njegov novčanik, i, pored šezdeset sedam američkih dolara, u njemu je i vozačka dozvola izdata u državi Njujork, na ime Ovena Brika, rođenog 12. juna, 1977. To potvrđuje ono što Brik već zna: da je muškarac koji se bliži tridesetoj i koji živi u Džekson Hajtsu, u Kvinsu. Isto tako, zna da je oženjen ženom po imenu Flora, i da je proteklih sedam godina radio kao profesionalni mađioničar koji uglavnom nastupa po dečijim rođendanima u Njujorku, pod umetničkim imenom Veliki Zavelo. Činjenice samo još više produbljuju misteriju. Ako je već tako siguran u to ko je, kako se onda našao na dnu rupe, obučen, ni manje ni više nego u uniformu kaplara, bez ikakvih dokumenata, pločica ili vojničke iskaznice koja bi potvrdila njegov status vojnika?

Ne treba mu dugo da shvati da o bekstvu nema ni govora. Kružni zid je previše visok, a kada ga vrhom čizme šutne da bi napravio usek ili neku vrstu stepenika pomoću koga bi se popeo, uspeva jedino da nabije nožni palac. Noć ubrzano pada, u vazduhu se oseća svežina, neka vlažna prolećna svežina koja mu gamiže po telu, i dok Brik počinje da oseća strah, za trenutak je još uvek više zbunjen nego uplašen. Ipak, ne može da se suzdrži da ne vikne u pomoć. Do sada je sve oko njega bilo tiho, zbog čega je pomislio da je u nekom udaljenom, nenaseljenom delu ruralnog krajolika, gde su jedini zvuci povremeno oglašavanje ptica i šuštanje vetra u granama. Kao po komandi, međutim, kao po nekoj uvrnutoj logici uzročnopsledične veze, onog trenutka kada je uzviknuo U POMOĆ, u daljini je odjeknula artiljerijska vatra, i tamu neba obasjava let komete uništenja. Brik čuje rafale, eksplozije granata, a ispod svega toga, bez sumnje miljama daleko, mukli hor zavijajućih ljudskih glasova. Ovo je rat, shvata, a on je vojnik u tom ratu, ali bez ikakvog oružja na raspolaganju, bez načina da se odbrani od napada, i sada je, prvi put od kada se probudio u rupi, istinski i potpuno uplašen.

Pucnjava se nastavlja još čitav sat, a zatim postepeno prelazi u tišinu. Nedugo posle toga, Brik čuje udaljeni zvuk sirena za koji misli da potiče od vatrogasnih kola koja jure ka građevinama razorenim u napadu. Onda i sirene prestaju, i na njega ponovo pada tišina. Pored toga što mu je hladno, i što je uplašen, Brik je i iscrpljen, pa pošto obiđe nekoliko krugova unutar svog cilindričnog zatvora dok se

zvezde ne pojave na nebu, ispruži se po zemlji i najzad ponovo zaspi.

Rano sledećeg jutra budi ga glas koji ga doziva s vrha rupe. Brik pogleda nagore i ugleda lice čoveka nadneto nad rubom, a kako je to lice jedino što vidi, pretpostavlja da čovek leži potrbuške.

Kaplare, kaže mu on. Kaplare Brik, vreme je za pokret.

Brik ustaje, i sada, kad su mu oči na oko metar i po udaljene od lica neznanca, vidi tamnoputog čoveka snažne vilice, s čekinjom starom dva dana, koji nosi istu vojnu kapu kao što je ona koju ima na svojoj glavi. Pre nego što se Brik pobuni da, koliko god da je spreman za pokret, nije u prilici za tako nešto, lice čoveka nestaje.

Ne brinite, čuje ga kako govori. Izvući ćemo vas za tili čas.

Nekoliko trenutaka kasnije, usledi lupa čekića ili gvozdеног malja o neki metalni predmet, i zbog toga što zvuk postaje sa svakim udarcem sve tuplji, Brik se zapita da čovek ne zabada neki klin. Jer ako je klin u pitanju, onda bi uskoro trebalo da očekuje i konopac koji će biti zakačen za njega, i pomoću tog konopca Brik bi mogao da se usigne i izađe iz rupe. Udaranje prestaje, prolazi još trideset-četdeset sekundi, i tada, baš kao što je predvideo, pred njegove noge pada konopac.

Brik je mađioničar, a ne bodi-bilder, pa čak i ako penjanje uz konopac od nekih tri metra nije posebno zahtevan zadatak za čoveka tridesetih godina, on se ipak poprilično namuči da bi se popeo do vrha. Zid mu nije ni od kakve koristi zato što mu đonovi klize po njegovoj glatkoj površini, a kada pokuša cipelama da obuhvati sam konopac, ne uspe da pronađe dobar oslonac, što znači da mora da se osloni isključivo na snagu ruku, a s obzirom na to da njegove ruke nisu ni mišićave ni snažne, i s obzirom na to da je konopac napravljen od grubog materijala koji mu žulja dlanove, ova jednostavna operacija pretvara se u pravu bitku. Kada se konačno nađe blizu vrha, i kada ga čovek uhvati za desnu ruku i izvuče ga na tlo, Brik je bez daha, i istovremeno zgađen nad sobom. Pošto se tako neslavno pokazao u penjanju, očekuje da mu se rugaju zbog nesposobnosti, ali, nekim čudom, čovek se suzdržava od bilo kakvih poruga i komentara.

Dok se Brik polako pridiže, primećuje da je uniforma njegovog spasioca ista kao i njegova, uz jedinu razliku što on na rukavu ima tri

pruge, ne dve. Vazduh je prepun magle, i teško mu je da razazna gde se nalazi. Neko izolovano mesto, negde u prirodi, čini mu se, jer grad ili mesto koje je prethodne noći bilo meta napada, nigde se nisu mogli videti. Jedino što uspe da razazna koliko-toliko jasno, jesu metalni klin obmotan konopcem, i blatnjavi džip zaustavljen na oko tri metra od rupe.

Kaplare, kaže mu čovek, protresajući Brikovu ruku čvrstim, poletnim stiskom, Ja sam Serdž Tobak, vaš narednik. Poznatiji kao sardž ¹ Serdž.

Brik gleda u čoveka, koji je dobrih petnaest santimetara niži od njega, i dubokim glasom ponavalja njegovo ime: Sardž Serdž.

Znam, kaže Tobak. Jako smešno. Ali nakačilo mi se, i šta ja tu mogu. Ako ne možeš da ih pobediš, pridruži im se, je l' tako?

Šta ću ja ovde? pita Brik, pokušavajući da suspregne gnev u svom glasu.

Saberi se, momče. Boriš se u ratu. Šta si ti mislio da je? Zabavni park?

U kom ratu? Znači li ovo da smo u Iraku?

Iraku? Koga je još briga za Irak?

Amerika vodi rat u Iraku. To svi znaju.

Zajebi Irak. Ovo je Amerika, i Amerika vodi rat s Amerikom.

O čemu vi to govorite?

Građanski rat, Brik. Zar baš ništa ne znaš? Ovo je već četvrta godina. Ali sada kada si se pojavio brzo će biti gotov. Ti si momak koji će ga okončati.

Otkud znate kako se zovem?

U mom si vodu, tupane.

A rupa? Šta sam radio tamo dole?

Standardni postupak. Svi novi regruti tako stižu.

Ali ja se nisam prijavio. Nisam bio na regrutaciji.

Naravno da nisi. Niko nije. Ali, tako se to radi. U jednom trenutku živiš svoj život, a u sledećem si u ratu.

Brik je toliko zaprepašćen Tobakovim izjavama da ne zna šta da kaže.

Evo kako stvari stoje, brblja dalje narednik. Ti si dasa koga su odabrali za veliki posao. Ne pitaj me zašto, ali u generalštabu misle da si ti najbolji za zadatak. Možda zato što te niko ne poznaje, ili

možda zato što imaš taj... taj... šta? taj... ugladni izraz, niko ne bi posumnjao da si ubica.

Ubica?

Tako je, ubica. Ali, meni se više dopada reč oslobodilac. Ili tvorac mira. Nazovi ga kako god hoćeš, ali bez tebe rat se nikada neće završiti.

Brik bi voleo da pobegne istog časa, no pošto je nenaoružan, ne pada mu na pamet ništa drugo nego da igra igru. I koga treba da ubijem? pita.

Nije toliko u pitanju *koga*, već *šta*, odgovara zagonetno narednik. Nismo čak ni sigurni kako se zove. Može biti Blejk. Možda Blek. Ili Blok. Ali, imamo adresu, i ako do sada nije zbrisao, ne bi trebalo da imaš bilo kakvih problema. Sredićemo ti da se nađeš s vezom u gradu, imaćeš tajni identitet, i za nekoliko dana sve bi trebalo da se završi.

I zbog čega taj čovek zaslužuje da umre?

Jer poseduje rat. On ga je smislio, i sve što se dešava, ili što treba da se desi, sve je u njegovoj glavi. Eliminiši glavu, i rat prestaje. Jednostavno je.

Jednostavno? Zvuči kao da govoriš o Bogu.

Nije on Bog, kaplare, on je običan čovek. Čitavog dana sedi u sobi, sve zapisuje, i sve što napiše, ostvari se. Izveštaji obaveštajne službe govore da ga muči krivica, ali da ne može da prestane. Kad bi to kopile imalo hrabrosti da sebi raznese mozak, mi ovaj razgovor ne bismo ni vodili.

Kažete da je to priča, da čovek piše priču, i da smo svi mi u njoj.

Tako nekako.

I pošto bude ubijen, šta onda? Rat će prestati, ali šta će biti s nama?

Sve se vraća u normalu.

Ili mi jednostavno nestanemo.

Možda. Ali to je rizik koji moramo prihvatiti. Sve ili ništa, sinko. Više od trinaest miliona mrtvih do sada. Ako ovo potraje polovina stanovništva nestaće dok trepneš.

Brik nije imao nameru da bilo koga ubije, i što duže sluša Tobaka, sve je više uveren da je čovek potpuni ludak. Za sada, ipak, nema

drugog izbora nego da se pretvara da razume, da glumi kao da jedva čeka da izvrši zadatak.

Narednik Serdž odlazi do džipa, vadi veliku plastičnu kesu sa zadnjeg sedišta i pruža je Briku. Tvoje nove prnje, kaže on, i tu, napolju, naređuje mađioničaru da skine uniformu i da obuče civilno odelo iz kese: crne pantalone od džinsa, plava majica s kragom, crveni džemper na V izrez, kaiš, smeđa kožna jakna, i crne kožne cipele. Zatim mu daje zeleni najlonski ranac u kome ima još odeće i pribor za brijanje, revolver kalibra 38 mm, i kutija s mecima. Konačno, dobija i koverat s dvadeset novčanica od pedeset dolara, i parče papira s imenom i adresom njegove veze.

Lu Frisk, kaže narednik. Dobar čovek. Čim stigneš u grad, idi do njega i on će ti reći sve što treba da znaš.

O kom gradu govorimo? pita Brik. Pojma nemam gde sam.

U Velingtonu, kaže Tobak, i okrenuvši se nadesno, pokazuje prema gustoj jutarnjoj magli. Deset kilometara na sever. Samo se drži ovog puta i popodne si tamo.

Treba da hodam?

Izvini. Povezao bih te, ali moram da krenem u suprotnom pravcu. Moji ljudi me čekaju.

A doručak? Deset kilometara na prazan stomak...

I zbog toga mi je žao. Trebalo je da ti donesem sendvič s jajima i termos s kafom, ali sam zaboravio.

Pre nego što krene do svojih ljudi, narednik Serdž izvadi konopac iz rupe, iščupa metalni klin iz zemlje i baci ga pozadi u džip. Potom sedne za volan i startuje motor. Dok se pozdravlja s Brikom, kaže: Drži se, vojniče. Ne izgledaš mi baš kao ubica, ali otkud ja znam? Ja uvek grešim.

Ne rekavši više nijednu reč, Tobak pritisne gas i, dok si trepnuo, više ga nema, nestaje u magli u roku od nekoliko sekundi. Brik ne mrda. I hladno mu je, i gladan je, uzdrman i preplašen, čitav minut i više samo tako stoji, nasred puta, pitajući se šta sada da radi. I tako, počne da drhti na ledenom vazduhu. To ga primorava na odluku. Treba da se kreće, da se zagreje, te tako, bez ikakve ideje o tome šta je pred njim, okreće se, zabija ruke u džepove i počne da korača prema gradu.

Na spratu su se upravo otvorila vrata i čujem kako nečiji koraci putuju hodnikom. Mirijam ili Katja, nisam siguran koja je. Vrata kupatila se otvaraju pa zatvaraju; čuje se veoma, veoma prigušen zvuk poznate muzike urina koji udara o šolju, ali, koja god da je piškila, bila je dovoljno obzirna da ne povuče vodu i time rizikuje buđenje čitavog domaćinstva, čak i ako su dve trećine članova već budni. Zatim se vrata kupatila otvaraju, pa ponovo tihi koraci kroz hodnik, i zatvaranje sobnih vrata. Ako bih morao da biram, rekao bih da je Katja. Jadna, napaćena Katja, otporna na san baš kao i njen nepokretni deda. Voleo bih da mogu da se popnem uz stepenice, da uđem u sobu i malo porazgovaram s njom. Da joj ispričam neki od svojih neuspelih viceva, ili da je samo milujem po kosi, možda, dok ne sklopi oči i zaspi. Ali u kolicima ne mogu da se popnem uz stepenice, zar ne? Kada bih probao sa štakama, verovatno bih pao u mraku. Prokleta bila ova kretenska noga. Jedino rešenje je da raširim par krila, ogromnih krila od najmekšeg belog perja. Onda bih se popeo za tren oka.

Tokom proteklih nekoliko meseci, Katja i ja smo provodili vreme tako što smo zajedno gledali filmove. Jedno kraj drugog, na kauču u dnevnoj sobi, zureći u televizor, gledali bismo po tri, četiri filma zaredom, onda bismo prekinuli da večeramo s Mirijam, pa kad se večera završi, ponovo bismo se vratili na kauč i pogledali još po film ili dva pre odlaska na spavanje. Trebalo bi da radim na svom rukopisu, memoarima koje sam Mirijam obećao da ću napisati kada sam otišao u penziju pre tri godine, porodičnu istoriju, hroniku nestalog sveta, no istina je da radije sedim s Katjom na kauču, i držim je za ruku, puštam je da mi stavlja glavu na rame, dok osećam kako mi um postaje sve tuplji od beskrajne parade slika koje igraju po ekranu. Više od godinu dana vredno sam, svakodnevno, radio na njemu, nakupio lepu hrpu listova, ali sada kao da više nemam stomak da nastavim. Možda je to počelo posle Sonjine smrti, ne znam, kraj bračnog života, sva ta samoća, odvratna samoća pošto sam je izgubio, a onda sam uništio taj iznajmljeni auto, rasturio nogu, skoro da sam se ubio. Možda je i to doprinelo svemu: ravnodušnost, osećanje da me je, posle sedamdeset i dve godine provedene na ovom svetu, baš briga da li pišem o sebi ili ne? Nikada me to i nije zanimalo, čak ni kada sam bio mlad, a o ambiciji da napišem knjigu

nema ni govora. Tada sam voleo da čitam, i to je sve. Da čitam knjige i da onda pišem o njima. Samo, oduvek sam bio sprinter, nikada dugoprugaš, brz kao hrt, četrdeset godina radio sam na rokove, stručnjak za štancanje tri šljafne, sedam šljafni, kolumne dva puta nedeljno, povremenih tekstova za neki časopis, koliko li sam ih samo hiljada izbljuvao? Decenije efemeralija, gomile zbrzane i reciklirane štampe i, za razliku od mojih kolega, nikada nisam imao ni najmanju želju da sakupim dobre tekstove, ako je takvih uopšte i bilo, i da ih objavim kao knjigu koju nijedna normalna osoba neće poželeti da pročita. Neka moj poluzavršeni rukopis nastavi da sakuplja prašinu, za sada. Mirijam grabi napred, približava se kraju biografije Rouz Hotorn, piše noću, vikendom, danima kada ne odlazi u Hempton da drži predavanja, i čini mi se da je za sada jedan pisac u kući sasvim dovoljan.

Gde sam ono stao? Oven Brik... Oven Brik korača putem prema gradu. Hladan vazduh, zbrka, drugi građanski rat u Americi. Uvod u nešto, ali pre nego što smislim šta da uradim sa svojim sluđenim mađioničarem, treba mi malo vremena da se vratim na Katju i filmove, jer još uvek ne mogu da se rešim da li je to što radimo dobro ili loše. Kada je počela da naručuje de-ve-deove preko interneta, shvatio sam to kao znak poboljšanja, mali korak u dobrom pravcu. Ako ništa drugo, to mi je bar bilo pokazatelj da je spremna na to da joj nešto odvuče pažnju, da misli o nečemu drugom, ne samo o svom mrtvom Tajtusu. Najzad, upisala je studije filma, obrazuje se da bi postala montažer, i kada su de-ve-deovi počeli da pristižu, mislio sam, možda razmišlja o tome da se vrati na fakultet, ili ako ne to, barem da samostalno nastavlja da se obrazuje. Posle nekog vremena, to opsesivno gledanje filmova počeo sam da doživljavam kao vrstu samolečenja, homeopatski preparat protiv potrebe da razmišlja o svojoj budućnosti. Bekstvo u film nije isto što i u knjigu. Knjige te prisiljavaju da im daš nešto zauzvrat, da vežbaš inteligenciju i imaginaciju, dok se film može gledati - i u njemu čak i uživati - u stanju bezumne pasivnosti. Kada ovo kažem ne mislim da se Katja pretvorila u kamen. Ona se smeška, ponekad se čak i glasno nasmeje kod smešnih scena u komedijama, a kod onih dirljivih, u dramama, suzni kanali su joj veoma aktivni. Više to ima veze s njenim držanjem, čini mi se, s načinom na koji se zaveli na

kauč, pruži noge na stočić ispred sebe, ne mrda se satima, čak ni da se javi na telefon, nikakve ili slabašne znake života pokazuje tek kad je dodirnem ili kad je uhvatim za ruku. Verovatno sam ja za sve kriv. Podstičem je na to pasivno bitisanje i možda bi trebalo da je prekinem - mada sumnjam da će me poslušati ako pokušam.

A opet, ima dana koji su bolji od drugih. Svaki put kada završimo neki film, porazgovaramo malo o njemu pre nego što Katja pusti sledeći. Ja obično želim da diskutujem o priči i kvalitetu glume, dok se njene primedbe uglavnom tiču tehničkih aspekata filma: položaja kamere, montaže, svetla, zvuka i tome slično. Štaviše, samo večeras, pošto smo jedan za drugim pogledali tri strana filma - *Veliku iluziju*, *Kradljivca bicikla* i *Apuov svet* - Katja je iznela nekoliko oštrih, promućurnih zapažanja, predočavajući mi jednu teoriju filmskog stvaralaštva koja me je zapanjila svojom lucidnošću.

Nežive stvari, predmeti, kazala je.

Šta s njima? pitao sam.

Predmeti kao sredstvo za izražavanje ljudskih emocija. To je jezik filma. Samo dobri reditelji znaju kako to da naprave, a Renoar, De Sika i Rej spadaju među najbolje, zar ne?

Nesumnjivo.

Seti se početnih scena iz *Kradljivca bicikla*. Glavni junak dobije ponudu za posao koju neće moći da prihvati ako ne otkupi svoj bicikl. Odlazi kući, pun samosažaljenja, a njegova žena ispred zgrade u kojoj stanuju, tegli dve preteške kante s vodom. Sve njihovo siromaštvo i sva borba te žene i njene porodice ogledaju se u tim kantama. Muž je toliko zaokupljen svojim problemima da se i ne seti da joj pomogne sve dok ne stignu do vrata. A i tada uzima samo jednu kofu, dok njoj ostavlja drugu. Sve što treba da znamo o njihovom braku smešteno je u tih nekoliko sekundi. Oni se, zatim, penju do stana, i ženi pada na pamet da založe posteljinu da bi otkupili bicikl. Sećaš se s kakvom žustrinom ubacuje kante u kuhinju, i kako naglo otvara floku kredenca. Nežive stvari, ljudske emocije. Onda se nađemo u zalagaonici, koja uopšte nije tako mala, zapravo je ogromna, nekakvo skladište nepotrebnih stvari. Žena proda čaršave, i onda vidimo jednog od radnika kako taj zamotuljak nosi prema policama na kojima stoje založene stvari. Isprva, te police ne deluju toliko visoko, ali kada kamera krene unazad i kada čovek

počne da se penje, vidimo da se one pružaju sve više i više, skroz do tavanice, i da su na svakoj od polica zavežljaji identični onome koji je žena donela, i odjednom nam se učini kao da su sve porodice u Rimu prodale svoju posteljinu, da je čitav grad u isto tako jadnom stanju kao glavni junak i njegova žena. U jednom kadru, deda. U jednom kadru imamo sliku čitavog društva koje živi na rubu propasti.

Nije loše, Katja. Ima tu nečega...

Večeras mi je sinulo. Ali, mislim da sam na tragu nečemu, jer sam primere videla u sva tri filma. Sećaš se posuđa u *Velikoj iluziji*?

Posuđa?

Gotovo pred sam kraj. Gaben kaže Nemici da je voli, da će se vratiti po nju i njenu ćerku kad se rat završi, ali vojska se približava i on i Dalio moraju da probaju da pređu granicu sa Švajcarskom pre nego što bude prekasno. Njih četvoro poslednji put večeraju zajedno, i onda dolazi trenutak da se oprostite. Sve je, naravno, vrlo dirljivo. Gaben i žena stoje na vratima, verovatnoća da se nikada više neće videti, ženine suze dok on nestaje u noć. Renoar zatim prelazi na Gabena i Dalioa kako trče kroz šumu, i mogla bih da se kladim da bi ih svi ostali reditelji na svetu pratili do kraja filma. Ali Renoar, ne. On poseduje genijalnost - kad kažem *genijalnost*, mislim na razumevanje, saosećanje, smelost - da se vrati na ženu i njenu kćerčicu, na tu mladu udovicu koja je već jednom izgubila muža u ludilu rata, i šta joj sada preostaje? To da se vrati u kuću i da se suoči s trpezarijskim stolom i prljavim sudovima od večere koju su upravo pojeli. Muškarci su sada otišli i, zato što više nisu tu, ti sudovi su pretvoreni u simbol njihovog odsustva, samotničku patnju žena kada muškarci odu u rat, i ona bez reči, komad po komad, sklanja posuđe i čisti sto. Koliko traje ta scena? Deset sekundi? Petnaest? Skoro ništa, a oduzme ti dah. Prosto te potpuno pomeri.

Hrabra si ti devojka, rekao sam, iznenada se setivši Tajtusa.

Nemoj, deda. Ne želim da razgovaram o njemu. Drugi put, možda, ne sada. Dobro?

U redu. Držimo se filmova. Još jedan je ostao. Indijski. Mislim da mi se on najviše dopao.

Zato što je u njemu reč o piscu, rekla je Katja uz kratak, ironičan osmeh.

Možda. Ali ne znači da nije dobar.

Ne bih ga ni izabrala da nije dobar. Bez đubreta. To je pravilo, sećaš se? Razni filmovi, od otkaćenih do dubokih, ali đubre, ne.

Dogovoreno. Ali gde su ti tvoji predmeti u *Apuu*?

Razmisli.

Neću da razmišljam. Tvoja je teorija, ti mi kaži.

Zavese i šnala za kosu. Prelazak iz jednog života u drugi, preokret u priči. Apu odlazi na selo, na venčanje rođake svog prijatelja. Brak uređen na tradicionalan način, i kada se mladoženja pojavi, ispostavlja sa da je moron, blaženo nesvesni tupan. Venčanje se otkazuje, i prijateljevi rođaci su u panici jer se plaše da će im kći ostati prokleta do kraja života ako se ne uda tog popodneva. Apu zadrema negde ispod drveta, potpuno bezbrižan, srećan što je otišao iz grada na nekoliko dana. Prilazi mu devojčina familija. Objašnjavaju mu da je on jedini neoženjeni muškarac na raspolaganju, i da je jedini koji može da reši problem. Apu je zapanjen. Misli da su skroz poludeli, da su gomila zatucanih seljaka i odbija da saraduje. Ali, onda krene da se premišlja, i odluči da im ipak izađe u susret. Kao dobro delo, kao altruistički čin, da, ali nema nameru da devojkicu povede u Kalkutu. Posle ceremonije venčanja, kada najzad ostaju sami, Apu otkriva da je ta krotka mlada žena mnogo čvršća nego što je on mislio. Siromašan sam, kaže joj, želim da postanem pisac, i nemam ništa da ti pružim. Znam, kaže ona, ali to ništa ne menja, čvrsto je rešena da pođe s njim. Očajan, smeten, ali isto tako dirnut njenom odlučnošću, Apu nevoljno pristane. Rez na grad. Rikša se zaustavlja ispred ruševne zgrade u kojoj Apu živi, i on i njegova mlada izlaze. Ceo komšiluk izlazi da vidi prelepu devojkicu dok je Apu vodi uz stepenice do svog malog, bednog stana. Trenutak kasnije, neko ga pozove i on izlazi. Kamera ostaje na devojkicu, samoj u toj nepoznatoj sobi, u nepoznatom gradu, s muškarcem koga jedva da poznaje. U jednom trenutku, prilazi prozoru koji je umesto zavesom zastrt nekom izandalom jutanom tkaninom. Na njoj je rupa i ona kroz nju gleda u dvorište i posmatra bebu u pelenama kako puzi kroz prašinu i šut. Ugao kamere se okreće i vidimo njeno oko kroz rupu. Iz tog oka teku suze, i ko bi mogao da je krivi što se oseća napeto, preplašeno i izgubljeno? Apu se vraća i pita je šta nije u redu? Ništa, kaže mu, odmahuje glavom, baš ništa. Zatim ide zamračenje, i veliko je pitanje: šta sledi? Šta

čeka ovaj nezamisliv par čije je venčanje bilo čista slučajnost? Sa nekoliko odlučnih, mudrih poteza, sve nam se otkriva za manje od minut. Predmet broj jedan: prozor. Idemo unazad, rano je jutro, i prva stvar koju vidimo je prozor koji je devojka gledala u prethodnoj sceni. Ali više nema iscepane tkanine, umesto nje visi par čistih, kariranih zavesa. Kamera se povlači još malo nazad, i vidimo predmet broj dva: cveće u saksiji na prozoru. To su ohrabrujući znaci, ali još uvek ne možemo biti sigurni šta tačno znače. Domaćinstvo, urednost, ženska ruka, ali to je ono što se od supruge očekuje, i samo zato što Apuova žena obavlja svoje dužnosti ne znači da joj je stalo i do njega. Kamera se još malo udaljava i vidimo njih dvoje kako spavaju u krevetu. Zvoni budilnik, žena ustaje iz kreveta, dok Apu stenje i zabija glavu u jastuk. Predmet broj tri: njen sari. Pošto je ustala iz kreveta i koraknula, odjednom ne može da se pomeri - zato što je njena odeća vezana za Apuovu. Vrlo čudno. Ko bi mogao učiniti takvo nešto - i zašto? Po izrazu njenog lica vidi se da je malo ljuta, ali i da joj je zabavno, i istog trenutka znamo da je to Apuovo delo. Vraća se u krevet, nežno ga pljesne po turu, i razvezuje čvor. Šta mi to govori? Da imaju dobre seksualne odnose, da su razvili osećaj za igru, da su zaista u braku. Ali, šta je s ljubavlju? Deluju zadovoljno, ali koliko su snažna osećanja koja gaje jedno prema drugom? I tada se pojavljuje predmet broj četiri: šnala. Žena izlazi iz kadra da pripremi doručak, a kamera se zadržava na Apuu. Najzad uspeva da otvori oči, i dok zeva, proteže se i valja po krevetu, ugleda nešto u procepu između dva jastuka. Posegne rukom i izvadi jednu šnalu svoje žene. To je krunski trenutak. Podigne šnalu i proučava je, i kada vidimo Apuove oči, nežnost i obožavanje u tim očima, znamo bez ikakve sumnje da je ludo zaljubljen u nju, da je ona žena njegovog života. A Rej to pokazuje bez ijedne jedine reči dijaloga.

Isto kao sa sudovima, rekao sam. Isto kao i sa zavežljajem posteljine. Bez reči.

Reči nisu potrebne, odgovorila je Katja. Nisu, kad znaš šta radiš.

Ima još nešto kod te tri scene. Nisam bio svestan toga dok smo gledali filmove, ali sada dok sam te slušao kako ih opisuješ, samo mi je blesnulo pred očima.

Šta?

Sve se tiču žena. Kako su žene te koje nose svet. Bave se pravim stvarima dok njihovi nesposobni muškarci tamaraju naokolo i prave zbrku. Ili samo leže i ne rade ništa. To se dešava posle šnale. Apu gleda prema svojoj ženi koja nagnuta nad posudom priprema doručak, a on se i ne mrdne da joj pomogne. Isto tako, Italijan ne primećuje da njegova žena nosi kofe pune vode.

Konačno, rekla je Katja, blago me bocnuvši među rebra. Muškarac koji je shvatio.

Nemojmo preterivati. Samo sam dodao fusnotu tvojoj teoriji. Tvojoj veoma oštromnoj teoriji, ako smem da kažem.

A kakav si ti bio muž, deda?

Isto tako rasejan i lenj kao i šaljivdžije iz ovih filmova. Tvoja baka je sve radila.

To nije istina.

Jeste. Kad si ti bila sa nama, uvek sam se ponašao najbolje moguće. Trebalo je da nas vidiš kad smo bili sami.

Zastajem za trenutak da promenim položaj u krevetu, namestim jastuk, uzmem gutljaj vode iz čaše na stoliću kraj kreveta. Ne želim da počnem da razmišljam o Sonji. Još uvek je veoma rano i, ako sada popustim, misliću na nju satima. Držati se priče. To je jedino rešenje. Držati se priče i videti šta će se desiti ako uspem da je dovedem do kraja.

Oven Brik. Oven Brik na putu za grad po imenu Velington, u kojoj državi nije mu poznato, u kom delu zemlje, ni to mu nije poznato, ali zbog vlage i hladnoće u vazduhu, pretpostavlja da je na severu, možda u Novoj Engleskoj, možda u državi Njujork, ili možda čak na severu Srednjeg zapada, a onda, pošto se seti reči narednika Serdža o građanskom ratu, pita se ko se bori protiv koga i oko čega. Da li je opet Jug protiv Severa? Istok protiv Zapada? Plavi protiv Crvenih? Beli protiv Crnih? Šta god da je taj rat izazvalo, kaže sebi, o kakvim god idejama ili problemima da je reč, sve to nema nikakvog smisla. Kakva je to Amerika ako Tobak ne zna ništa o Iraku? Potpuno zbunjen, Brik se vraća pređašnjoj pretpostavci da je zarobljen u nekakvom snu, i da uprkos fizičkim dokazima koje ima oko sebe, on u stvari leži pored Flore u krevetu, kod kuće.

Vidljivost je slaba, ali kroz maglu Brik ipak jedva nazire da je sa obe strane puta drveće, da u blizini nema kuća ni drugih građevina na vidiku, ni telefonskih stubova, ni saobraćajnih znakova, niti bilo kakvog pokazatelja ljudskog prisustva izuzev samog puta, rđavo presvučenog asfaltom i katranom, s mnogo pukotina i rupa, očigledno godinama neodržavanog. Hoda oko kilometar i po, pa još jedan, ali i dalje ne prolazi nijedan automobil, niti se iz praznine pojavljuju neki ljudi. Konačno, posle dvadeset minuta i nešto više, čuje da mu nešto dolazi u susret, nekakvo lupanje i šuštanje koje nije u stanju da prepozna. Iz magle se pojavljuje čovek na biciklu koji se kreće prema njemu. Brik podiže ruku da bi čoveku skrenuo pažnju na sebe, vikne *Halo, gospodine, molim vas*, ali biciklista ga ne primećuje i prolazi pored njega. Posle kraćeg vremena, pojavljuju se i drugi ljudi na biciklima, neki vozeći u ovom pravcu, neki u onom, ali i pored svega što čini da skrene pažnju na sebe, Brik kao da je nevidljiv.

Sedam-osam kilometara dalje, počinju da se pojavljuju i znaci života - ili, tačnije, znaci nekadašnjeg života - spaljene kuće, srušena pijaca, mrtav pas, nekoliko raznetih automobila. Starica obučena u rite, koja gura kolica prepuna stvari, odjednom izranja pred njega.

Izvinite, kaže Brik. Recite mi, molim vas, kuda se ide za Velington?

Žena se zaustavlja, zbunjeno posmatra Brika. On primećuje kako joj iz brade raste po koja oštra dlaka, vidi njena naborana usta, kvrgave artritичne ruke. Velington? kaže mu. Ko te je to pitao?

Niko me nije pitao. Ja pitam vas.

Mene? Kakve ja s tim imam veze? Ja te i ne poznajem.

Ni ja vas ne poznajem. Samo vas pitam da li znate je li ovo put za Velington.

Žena ispitivački posmatra Brika nekoliko trenutaka i kaže: To će te koštati pet dolara.

Pet dolara za da ili ne? Mora da ste ludi.

Ovde su svi ludi. Hoćeš da kažeš da ti nisi?

Neću ništa da kažem. Želim samo da znam gde se nalazim.

Stojiš na putu, tupane.

Da, dobro, stojim na putu, ali ono što želim da znam jeste hoće li me taj put odvesti u Velington.

Deset dolara.

Deset dolara?

Dvadeset dolara.

Nema šanse, kaže Brik, sada već na kraju strpljenja. Saznaću već nekako sam.

Saznaćeš šta? pita žena.

Umesto odgovora, Brik ponovo počinje da hoda, i dok ide kroz maglu, čuje kako žena prsne u smeh za njim, kao da je upravo čula dobar vic...

Ulice Velingtona. Kad stigne u grad, podne je već uveliko prošlo, iscrpljen je i gladan, noge ga bole od dugog pešačenja. Sunce je spržilo jutarnju maglu, i dok luta po lepom vremenu od dvadesetak stepeni, Briku lakne jer vidi da je mesto manje-više netaknuto, da nije reč o ratnoj zoni po kojoj padaju bombe i koja je sva u ruševinama, prekrivena telima mrtvih civila. Vidi nekoliko uništenih zgrada, nekoliko izrovanih ulica, demoliranih barikada, ali po svemu ostalom Velington deluje kao grad koji funkcioniše, s pešacima koji idu tamo i ovamo, ljudi ulaze i izlaze iz prodavnica, u vazduhu se ne oseća nikakava neposredna opasnost. Jedino što ga odvaja od normalne američke metropole jeste što na ulicama nema automobila, kamiona ni autobusa. Gotovo svi idu pešice, a oni koji to ne čine, voze bicikle. Brik još uvek ne može znati da li je razlog tome nestašica benzina ili odluka gradskih vlasti, ali priznaje da odsustvo buke ima svojih prednosti, da mu se više dopada od haosa i huka ulica Njujorka. Ali, izuzev toga, Velington baš i nema čime da se pohvali. Neugledno, oronulo mesto, sa ružnim, loše raspoređenim zgradama, gotovo bez zelenila, i s gomilama đubreta rasutog po trotoarima. Tmurna varoš, moglo bi se reći, ali ne i poslednja rupa, što je Brik očekivao.

Prvi zadatak koji je stavio na svoj spisak jeste da utoli glad, ali restorani u Velingtonu činili su se kao retkost, te on luta ulicama neko vreme, dok ne opazi jedan omanji, u bočnoj ulici u koju je skrenuo s jedne od glavnih avenija. Skoro je tri sata, vreme ručka odavno je prošlo, i lokal je prazan dok on ulazi. S njegove leve strane je šank sa šest praznih stolica; sa desne strane duž zida su četiri tesna separea, takođe prazna. Brik odluči da sedne za šank. Nekoliko sekundi pošto se smesti, iz kuhinje se pojavljuje jedna mlada žena i tresne meni ispred njega. Srednjih je do poznih

dvadesetih, mršava, bledunjava plavuša umornog lica, s nagoveštajem osmeha na usnama.

Šta je danas dobro? pita Brik, bez namere da otvori jelovnik.

Mislite, šta danas *imamo*, odgovara mu konobarica.

O? Pa, kakav je izbor?

Salata od tunjevine, pileća salata, i jaja. Tunjevina je od juče, piletina od prekjuče, a jaja su jutros stigla. Spremićemo vam ih kako želite. Pečena, poširana, omlet. Jako, srednje, meko. Šta god i kako god.

A slanina ili kobasica? Tost, paradajz?

Konobarica prevrne očima kao da se čudi. Samo ti sanjaj, dušo, kaže mu. Jaja su jaja. Ne jaja s nečim drugim. Samo jaja.

U redu, kaže Brik, razočaran ali još uvek bodar. Onda, jaja.

Kakva da budu?

Da vidim... Kakva bih? Kajganu.

Koliko?

Tri. Ne, bolje četiri.

Četiri? To će vas koštati dvadeset dolara, samo da znate. Konobarica suzi pogled, i posmatra Brika kao da ga prvi put vidi. Klimajući glavom dodaje: A šta vi tražite u ovoj rupi s dvadeset dolara u džepu?

Jaja, odgovara Brik. Kajganu od četiri jajeta koju će mi servirati...

Moli, kaže konobarica, i osmehne mu se. Moli Vold.

...Moli Vold. Imate li nešto protiv?

Baš ništa.

I tako, Brik naruči svoju kajganu od četiri jajeta pokušavajući da održi lak i neobavezan ton sa tom mršavom, ne baš prijateljski nastrojenom Moli Vold, ali zapravo neprekidno pravi računicu, s ovakvim cenama - kada jaje košta pet dolara komad - novac koji mu je Tobak dao neće dugo potrajati. Dok se Moli okreće i dovikuje narudžbinu u kuhinju, Brik se pita da li da počne da je ispituje o ratu, ili da gleda svoja posla i čuti. Još uvek neodlučan, zatraži šolju kafe.

Žao mi je, nema, kaže Moli. Topao čaj. Mogu da vam dam toplog čaja ako hoćete.

Može, kaže Brik. Jedan čaj. Nakon trenutka oklevanja, skupi hrabrost i upita: Čisto sam radoznao, koliko košta čaj?

Pet dolara.

Pet dolara? Izgleda da ovde sve košta pet dolara.

Očigledno iznervirana ovim komentarem, Moli se naginje napred, spusti ruke na šank, i klimne glavom. Ti mu tu dođeš neki tupan, šta li?

Verovatno, kaže Brik.

Prestali smo da koristimo i kovanice i novčanice od jednog dolara još pre šest meseci. Gde si ti bio, prijatelju? Šta si, stranac, ili tako nešto?

Ne znam. Iz Njujorka sam. Jesam li zbog toga stranac ili ne?

Baš iz Njujorka?

Iz Kvinsa.

Moli se oglasi kratkim, jetkim smehom koji odražava i prezir i sažaljenje prema gostu koji ništa ne zna. E ta ti je dobra, baš, onako, dobra. Tip iz Njujorka koji ne zna gde mu je dupe gde mu je glava.

Ja sam... ovaj, bio sam bolestan. Van stroja. Znaš, u bolnici, i nisam pratio šta se dešava.

E pa, za tvoju informaciju, gospodine Glupavi, kaže Moli, mi smo u ratu, a Njujork ga je započeo.

O?

Da, o. Secesija. Možda si načuo nešto o tome. Kad jedna država proglasi nezavisnost od ostatka zemlje. Sada nas ima šesnaest, i Bog sveti zna kad će se sve završiti. Ne kažem ja da je to loše, ali što je dosta, dosta je. Strašno je zamorno, a vrlo brzo ti se cela stvar i smuči.

Sinoć je bilo dosta pucnjave, kaže Brik, konačno se osmelivši da postavi direktno pitanje. Ko je pobedio?

Federalisti su napali, ali naša vojska ih je odbila. Sumnjam da će uskoro ponoviti nešto slično.

Što znači da će u Velingtonu biti relativno tiho.

Barem za sada, da. Tako bar kažu. Ali, ko će ga znati?

Začuje se glas iz kuhinje: kajgana od četiri, i trenutak kasnije beli tanjir pojavljuje se na pultu iza Moli. Ona se okreće, uzima Brikovo jelo, i spušta ga pred njega. Zatim počinje da sprema čaj.

Jaja su suva i prepečena, pa čak ni dobra doza soli i bibera ne može iz njih da izvuče neki ukus. Pregladneo posle dvadeset kilometara hoda, Brik ubacuje u usta viljušku za viljuškom gumastih jaja, prilježno ih žvaće i spira povremenim gutljajima čaja - koji nije

topao kao što je rečeno, već mlak. Nema veze, kaže sebi. S toliko pitanja bez odgovora o kojima mora da misli, kvalitet hrane mu je najmanja briga. Zastajući za trenutak u svojoj borbi s jajima, Brik pogleda prema Moli koja još uvek stoji za šankom, težinu tela prebacuje čas na levu, čas na desnu nogu, i prekrštenih ruku posmatra ga kako jede, dok joj je u zelenim očima sjaj zbog nekakve skrivene radosti.

Šta je toliko smešno? pita on.

Ništa, kaže mu ona i sleže ramenima. Nego, toliko brzo jedeš da me podsećaš na psa koga smo imali kad sam bila mala.

Izvini, kaže Brik. Gladan sam.

Toliko sam shvatila.

Mogla si isto tako da shvatiš da sam nov ovde, kaže joj on. Ne poznajem nikog živog u Velingtonu, a treba mi prenoćište. Pitam se da nemaš ti neki predlog?

Na koliko dugo?

Ne znam. Možda za jednu noć, možda na nedelju dana, a možda zauvek. Prerano je reći.

Tebi, izgleda, baš ništa nije jasno?

Šta mogu. Vidiš, nalazim se u jednoj situaciji, neobičnoj situaciji, i može se reći da teturam u mraku. Zapravo, ne znam ni koji je danas dan.

Četvrtak. Devetnaesti april.

Devetnaesti april. Dobro je. To bih i sam rekao. Ali, koja godina?

Je l' se ti to šališ?

Ne, nažalost, ne šalim se. Koja je godina?

Dve hiljade sedma.

Čudno.

Zašto čudno.

Jer, i godina je dobra, ali sve ostalo je pogrešno. Slušaj, Moli...

Slušam, prijatelju. Sva sam se pretvorila u uvo.

Dobro. Evo. Ako bih ti izgovorio reči *jedanaesti septembar*, da li bi to imalo neko posebno značenje za tebe?

Ne naročito.

A Svetski trgovinski centar?

Kule bliznakinje? One visoke zgrade u Njujorku?

Tačno.

Šta s njima?

One još uvek stoje?

Naravno da stoje. Šta je tebi?

Ništa, kaže Brik, mrmljajući jedva čujnim glasom. A onda, pošto pogleda u dopola pojedenu kajganu, prošapuće: Jedna mora zamenjuje drugu.

Šta? Nisam čula.

Dižući glavu i gledajući Moli pravo u oči, Brik joj postavlja i konačno pitanje: A u Iraku se ne vodi rat, je l' tako?

Ako već znaš odgovor, što me onda pitaš?

Samo sam hteo da budem siguran. Oprosti mi.

Vidite, gospodine...

Oven. Oven Brik.

Dobro, Ovene. Ne znam koji je vaš problem, i ne znam šta vam se desilo u toj bolnici, ali da sam ja na vašem mestu, pojela bih tu kajganu pre nego što se ohladi. Idem sad u kuhinju da telefoniram. Jedan moj rođak je noćni recepcioner u jednom malom hotelu, tu, iza ugla. Možda imaju slobodnih soba.

Zbog čega si tako ljubazna? Čak me i ne poznaješ.

Nisam ljubazna. Rođak i ja imamo dogovor. Kad god mu dovedem novu mušteriju, da mi deset posto od prve noći. Čist posao, Marsovče. Ako bude imao sobu za tebe, ne duguješ mi baš ništa.

Ispostavlja se da ima. Dok je Brik gutao poslednji zalogaj hrane (uz pomoć još jednog gutljaja sada već sasvim hladnog čaja), Moli se vraća iz kuhinje i saopštava mu dobre vesti. Ima tri slobodne sobe, kaže mu, dve su trista dolara za noć, a treća je dvesta. Pošto nije znala koliko novca može sebi da priušti za smeštaj, ona mu je rezervisala onu od dvesta dolara što je bio jasan znak, primećuje Brik sa zahvalnošću, da je i pored oštrih reči o *strogo poslovnom dogovoru*, Moli svoj honorar smanjila za deset dolara da bi njemu učinila uslugu. I nije tako loša devojka, razmišlja on, koliko god se trudila da to sakrije. Brik se oseća toliko usamljeno i toliko je zbunjen onim što se desilo u poslednjih osamnaest sati, da poželi da ona napusti svoje mesto iza šanka i otprati ga do tog hotela, ali zna da je to nemoguće, a previše je stidljiv da je pita da zbog njega napravi izuzetak. Umesto toga, Moli mu nacrtá dijagram na salveti koji treba da sledi da bi stigao do hotela Egziter koji je samo na kvart

udaljenosti odatle. Zatim podmiruje račun, insistira na tome da ona uzme napojnicu od deset dolara, i rukuje se s njom u znak pozdrava.

Nadam se da ću te ponovo videti, kaže on, odjednom i potpuno idiotski na ivici suza.

Ja sam uvek tu, odgovara mu ona. Od osam do šest, od ponedjeljka do petka. Ako budeš pozeleo još jedan bljutavi obrok, znaš gde treba da dođeš.

Hotel Egziter je šestospratnica s fasadom od krečnjaka, smeštena usred bloka sa jeftinim prodavnicama obuće i loše osvetljenim barovima. Pre šezdeset-sedamdeset godina možda je i bio privlačan, ali samo jedan pogled na lobi sa ulegnutim foteljama izgriženim od moljaca i saksijama s uvenulim palmama, i Brik shvata da sa dve stotine dolara u Velingtonu ne može da se kupi bog zna šta. Pomalo je iznenađen što službenik na recepciji uporno traži da mu unapred plati za noćenje, ali kako nije upoznat s lokalnim običajima, ne pokušava da protestuje. Službenik, koji bi komotno mogao proći kao brat blizanac narednika Tobaka, prebroji četiri novčanice od pedeset dolara, skloni ih u fioku ispod napuklog mermemog pulta, i pruži Briku ključ od sobe 406. Ne traži mu nikakav potpis niti identifikaciju. Kada Brik upita gde se nalazi lift, ovaj mu kaže da je pokvaren.

Pomalo malaksao od penjanja na četvrti sprat, Brik otključava vrata svoje sobe i ulazi. Primećuje da je krevet namešten, da beli zidovi i mirišu i izgledaju kao da su sveže okrečeni, da je sve relativno čisto, ali čim počne detaljnije da razgleda, hvata ga neki razoran strah. Soba je toliko sumorna i odbojna da zamišlja kako je, tokom godina, na desetine ljudi uzimalo upravo ovu sobu, samo da bi izvršilo samoubistvo. Odakle mu taj utisak? Da li je reč o stanju njegovog uma, pita se, ili je podstaknut činjenicama? Oskudan nameštaj, recimo: samo jedan krevet i jedan rastureni ormar na prilično velikom prostoru. Nigde stolice, nigde telefona. Odsustvo slika na zidovima. Pusto, tužno kupatilo, u kome na belom umivaoniku leži samo jedan minijturni sapun umotan u papir, jedan beli peškir visi sa šipke, zarđali emajl u beloј kadi. Dok tabana po spiralnoj putanji koja se sve više širi, Brik odlučuje da upali stari crno-beli televizor koji stoji kraj prozora. Možda će ga to smiriti, misli on, ili, ako bude imao sreće, možda uhvati vesti i sazna nešto o tom ratu. Šupalj, rezonantan klik

začuje se iz kutije kad pritisne dugme. Znak koji obećava, kaže sebi, ali onda, posle dugog čekanja, kada se mašina polako zagrejala, na ekranu nema nikakve slike. Ništa osim snega i oštrog šištanja elektriciteta. Menja kanal. Još snega, još elektriciteta. Okreće dugme za biranje, ali sa svakim zaustavljanjem rezultat je isti. Umesto da ga jednostavno ugasi, Brik istrgne utikač iz zida. Zatim sedne na prastari krevet koji zacvili pod težinom njegovog tela.

Pre nego što uspe da se sjuri u izmaglicu beskorisnog samosažaljenja, neko mu pokuca na vrata. Bez sumnje neki radnik hotela, pomisli Brik, ali potajno se nada da je došla Moli Vold, da se nekako iskrala na pet minuta da proveriti kako je, i da vidi da li je sve u redu. Malo verovatno, naravno, i čim otvori vrata, njegova prolazna nada biva raspršena. U posetu mu nije došla Moli, niti je to neko iz hotela, već se nalazi licem u lice s visokom, zgodnom ženom tamne kose i plavih očiju, odevenom u crni džins i smeđu kožnu jaknu - odeću sličnu onoj koju mu je narednik Serdž dao tog jutra. Dok joj proučava lice, Brik je uveren da su se njih dvoje sreli i ranije, ali njegov um odbija da prizove sećanje na to kada i gde.

Zdravo, Ovene, kaže žena, i osmehne se blistavim, kratkim osmehom, i dok posmatra njene usne, zapaža da je na njima jarkocrveni ruž.

Poznajem te, zar ne? pita je Brik. Bar mi se čini da te poznajem. Ili me samo podsećaš na nekoga.

Virdžinija Blejn, razdragano obznanjuje žena trijumfalnim glasom. Zar se ne sećaš? Bio si zacopan u mene u drugom srednje.

Bože blagi, mrmlja Brik, tek sada potpuno izgubljen. Virdžinija Blejn. Sedeli smo zajedno na časovima geometrije gospođice Blant.

Zar nećeš da me pustiš da uđem?

Svakako, svakako, kaže on, sklanja se u stranu, i posmatra je dok prelazi prag.

Pošto se osvrne oko sebe i osmotri sumornu, sivu sobu, Virdžinija se okrene prema njemu i kaže: Kakvo jezivo mesto. Zašto si, pobogu, ovde odseo?

Duga je to priča, odgovara Brik ne želeći da zalazi u detalje.

Ovo neće ići, Ovene. Moraćemo da ti pronađemo nešto bolje.

Možda sutra. Već sam platio za noć, a čisto sumnjam da će mi vratiti novac.

Nema čak ni stolice.

Video sam. Možeš da sedneš na krevet ako želiš.

Hvala, kaže Virdžinija bacajući pogled na izlizani prekrivač, ipak ću stajati.

Šta ti radiš ovde? pita Brik, iznenada menjajući temu.

Videla sam te kako ulaziš u hotel, i došla da...

Ne, ne, ne mislim to, kaže on, prekidajući je usred rečenice. Mislim, šta radiš *ovde*, u Velingtonu, u gradu za koji nikada nisam ni čuo. U ovoj zemlji koja bi trebalo da je Amerika, ali nije Amerika, barem ne ona koju sam ja znao.

Ne mogu ti to reći. Bar za sada.

Legnem u krevet sa svojom ženom, u Njujorku. Vodimo ljubav, zaspimo, i kada se probudim, ležim u nekoj rupi usred nedođije obučen u vojnu uniformu. Šta se, kog vruga, dešava?

Smiri se, Ovene. Znam da je spočetka malo zbunjujuće, ali naviči ćeš se već, to ti obećavam.

Neću da se naviknem. Hoću da se vratim u svoj život.

I hoćeš. I to mnogo pre nego što misliš.

Pa, barem nešto, kaže Brik, nije siguran da li da joj veruje ili ne. Ali, ako ja mogu da se vratim, šta je s tobom?

Ja ne želim da se vratim. Već dugo sam ovde i više mi se dopada nego tamo gde sam bila.

Dugo... Znači, onda kad si prestala da dolaziš u školu, to nije bilo zato što si se odselila s roditeljima.

Ne.

Strašno si mi nedostajala. Trebalo mi je otprilike tri meseca da skupim hrabrost i pozovem te da izađemo, i onda, baš kada sam bio spreman, ti si nestala.

Šta se tu može. Nisam imala izbora.

Šta te drži ovde? Jesi li udata, imaš li dece?

Ne, nemam dece, ali bila sam udata. Muž mi je poginuo na početku rata.

Žao mi je.

I meni je žao. A malo mi je žao i što si ti oženjen. Nisam te zaboravila, Ovene. Znam da je bilo davno, ali i ja sam želela da izađemo zajedno baš kao i ti.

Sad mi to kažeš.

Istina je. Šta misliš, čija je ideja bila da dođeš ovamo?
Šališ se. Ma daj, Virdžinija, zašto bi mi uradila nešto toliko užasno?
Htela sam ponovo da te vidim. A i mislila sam da si prava osoba za posao.

Kakav posao?

Ne budi skroman, Ovene. Znaš o čemu govorim.

Tobak. Šaljivdžija koji se odaziva na ime Sardž Serdž.

I Lu Frisk. Trebalo je da odeš pravo kod njega, sećaš se?

Bio sam umoran. Hodao sam čitavog dana praznog stomaka, i morao sam nešto da pojedem i da odspavam malo. Baš sam se spremao da legnem kad si pokucala.

Nemaš sreće. Raspored nam je prilično gust i sad moramo do Friska.

Ne mogu. Previše sam iscrpljen. Pusti me da odspavam nekoliko sati i onda ću poći s tobom.

Stvarno ne smem...

Molim te, Virdžinija. U ime starih vremena.

Dobro, kaže ona dok gleda sat na ruci. Dajem ti jedan sat. Sada je pola pet. Možeš očekivati kucanje na vrata tačno u pola šest.

Hvala ti.

Ali, samo bez glupiranja. Važi, Ovene?

Naravno.

Posle toplog, prijateljskog osmeha, Virdžinija zagrlila Brika u znak pozdrava. Baš divno što smo se opet videli, šapuće mu na uvo. Brik ćuti, ruke su mu pored tela, stotine misli sevaju njegovom glavom. Konačno, Virdžinija ga pušta, potapše ga po obrazu i krene prema vratima koja otvara odsečnim pritiskom na kvaku. Pre nego što izađe, okreće se i kaže: pola šest.

Pola šest, uzvraća Brik, vrata se uz tresak zatvaraju i Virdžinija Blejn nestaje.

Brik već ima plan - i izvesne principe. Ni pod kakvim uslovima ne želi da se sretne sa Friskom, niti da izvrši zadatak koji su mu namenili. Neće nikoga ubiti, neće ispuniti ničiju želju, držaće se podalje koliko god je to potrebno. Pošto Virdžinija zna gde je, moraće odmah da ode iz hotela i da se više nikada ne vrati. Najneposredniji problem jeste kuda sada da ode, i padaju mu na pamet samo tri moguća rešenja. Da se vrati u bistro i zamoli Moli

Vold da mu pomogne. Ako ne bude htela, šta onda? Lutaće ulicama dok ne pronađe drugi hotel, ili će sačekati da padne noć pa će se iskrasti iz Velingtona.

Daje sebi deset minuta, i više nego dovoljno da Virdžinija siđe s četvrtog sprata i izađe iz Egzitera. Možda čeka u lobiju, recimo, ili osmatra ulaz u hotel sa suprotne strane ulice, ali, pod pretpostavkom da nije u lobiju, izaći će na zadnja vrata, pod pretpostavkom da postoje zadnja vrata i da može da ih pronađe. A šta ako je ona ipak u lobiju? Jednostavno će početi da trči. Brik možda nije najbrži čovek na svetu, ali dok je razgovarao s Virdžinijom, zapazio je da ona nosi čizme s visokom štiklom, a čovek u ravnim cipelama svakako trči mnogo brže od žene u čizmama s visokim potpeticama.

A što se tiče zagrljaja i srdačnog osmeha, želje da ga ponovo vidi i žaljenja što u srednjoj školi nije izašla s njim, tu je Brik svakako bio skeptičan. Virdžinija Blejn, ljubav njegovog petnaestogodišnjeg bića, bila je najlepša devojka u razredu, za kojom su u nemoj čežnji i požudi venuli svi dečaci kad god bi prošla pored njih. Nije joj rekao istinu kada joj je kazao da je hteo da je pozove da izađu. Nema sumnje da je želeo da je pita ali, u tom trenutku njegovog života, nikada se ne bi usudio.

Zakopčane jakne, s rancem prebačenim preko desnog ramena, Brik silazi požarnim stepenicama, kroz sporedni izlaz koji mu, srećom, omogućava da sasvim zaobiđe lobi, i čija metalna vrata vode na ulicu koja je paralelna s onom u kojoj je glavni ulaz hotela. Od Virdžinije nema ni traga ni glasa, i naš rastrojani junak se toliko osokoli ovim uspešnim begom, da odjednom oseti nalet optimizma i mogućnost da konačno svom leksikonu jada doda reč *nada*. Korača brzo, mimoilazi se s grupama pešaka, eskivira dečaka koji skakuće na štapu s oprugom, menja ritam kada mu u susret naiđu četiri vojnika s puškama, osluškuje sveprisutni huk bicikala koji se kreću ulicama. Skretanje, pa još jedno, i onda još jedno i, eto ga, nalazi se ispred bistroa Pulaski u kome radi Moli.

Brik ulazi i lokal je opet prazan. Sada, pošto shvata okolnosti, teško da je iznenađen zbog toga, jer zbog čega bi uopšte neko ušao u restoran u kome nema hrane? Nigde nijednog gosta, ali mnogo više ga uznemirava činjenica da ni Moli nema nigde na vidiku. Pošto se zapita da nije otišla kući ranije, Brik je pozove po imenu, i pošto se

ne pojavi, vikne još jedanput. Posle nekoliko napetih trenutaka, lakne mu kada je vidi kako stiže, ali čim ga prepozna, izraz dosade na njenom licu prelazi u zabrinutost, pa čak i ljutnju.

Da li je sve u redu? pita ga, glasom koji zvuči napeto i svađalački.

Da i ne, kaže Brik.

Šta to znači? Je li bilo nekih problema u hotelu?

Nije. Očekivali su me. Platilo sam za jednu noć unapred i otišao u sobu.

A kakva je soba? Ima li tu nekih problema?

Da ti kažem, Moli, obraća joj se Brik koji ne može da skloni osmeh koji mu se širi licem, ja sam putovao po celom svetu i, kada je reč o prvoklasnom smeštaju, pri tom mislim na vrhunsku udobnost i eleganciju, ništa ne može ni izdaleka prići sobi 406 u hotelu Egziter u Velingtonu.

Moli se široko osmehne na njegovu vickastu opasku, i odjednom izgleda kao potpuno druga osoba. Da, znam, kaže ona. Svetska klasa, zar ne?

Videvši taj osmeh Brik iznenada shvati razlog njene pređašnje uznemirenosti. Odmah je pretpostavila da se vratio da se žali, da je optuži da ga je prevarila, ali sada, kada je saznala da nije zato došao, spustila je gard i zauzela mnogo mekši stav.

Nema to nikakve veze s hotelom, kaže on. Reč je o situaciji koju sam ti ranije pominjao. Jure me neki ljudi. Traže od mene da uradim nešto što ne želim, i sada su saznali da sam odseo u Egziteru. Što znači da više ne smem da budem tu. Zato sam se vratio. Da te zamolim za pomoć.

Zašto mene?

Zato što si ti jedina osoba koju ovde znam.

Ne znaš me, kaže Moli, prebacujući težinu tela sa desne na levu nogu. Poslužila sam te kajganom, našla ti smeštaj, razgovarali smo nekih pet minuta. Ne bih baš rekla da me znaš.

U pravu si. Ne znam te. Ali ne mogu da smislim kuda drugde da odem.

Zašto bih ja zbog tebe rizikovala svoju glavu? Verovatno si u nekoj nevolji. Imaš problema ili s policijom, ili s vojskom. Ili si pobegao iz bolnice. Ja bih rekla, iz ludnice. Daj mi neki dobar razlog zbog čega bih ja tebi pomogla.

Nema nijednog. Ni jednog jedinog, kaže Brik, razočaran u to koliko je loše procenio devojku, koliko je blesav bio što je mislio da na nju može da računa. Jedino što mogu da ti ponudim jeste novac, dodaje on kad se seti onog koverta s pedeseticama koji ima u rancu. Ako znaš neko mesto gde bih mogao da se sklonim na neko vreme, vrlo rado ću ti platiti.

E, pa, dobro. To je već nešto drugo, zar ne? kaže mu providna i ne tako lukava Moli. O kojoj sumi govorimo?

Ne znam. Ti mi kaži.

Pretpostavljam da bih mogla da te smestim u svom stanu na noć-dve. Sofa je dovoljno dugačka da se smestiš s tom visinom, čini mi se. Ali, nema glupiranja. Živim s dečkom, a on ima gadnu narav, ako shvataš šta hoću da kažem, tek da ti ne bi nešto palo na pamet.

Oženjen sam. Ne zanimaju me takve stvari.

E, ta ti je dobra. Nema na ovom svetu oženjenog čoveka koji bi propustio neko drpanje sa strane ako bi ga strefilo.

Možda ja ne živim na ovom svetu.

Da, možda i ne živiš. To bi štošta objasnilo, je l' da?

I, koliko bi mi naplatila? pita Brik, željan da okonča transakciju.

Dvesta dolara.

Dvesta dolara? To ti je poprilična suma, zar ne misliš?

Nemaš ti tri blage veze, sine. Ovde ti je to dno dna. Uzmi ili ostavi.

Dobro, kaže Brik, pa saginje glavu i ispušta dug, tužan uzdah. Uzimam.

Iznenada, hitna potreba da ispraznim bešiku. Nije trebalo da popijem tu poslednju čašu vina, ali iskušenje je bilo preveliko, a i činjenica je da volim da odem na spavanje malo omamljen. Prazna flaša soka od jabuke nalazi se na podu pored kreveta, ali kada ispružim ruku i pokušam da je napipam, ne mogu. Flaša je bila Mirijamina ideja - da me poštedi bola i teškoća s ustajanjem iz kreveta i šepanja do toaleta usred noći. Ideja je odlična, ali čitava poenta je u tome da mi flaša stoji nadohvat ruke, a ove konkretne noći moji ispruženi prsti nikako ne ostvaruju kontakt s njom. Jedino rešenje je da upalim noćnu lampu, ali čim to budem uradio, zauvek ću uništiti sve šanse da ponovo zaspim. Sijalica je od svega petnaest vati, no u ovako mrklom mraku, ako je upalim to će biti kao

da sam se izložio vatrenom jeziku koji suče u nebo. Oslepeću na nekoliko sekundi, a onda ću, dok mi se zenice postepeno privikavaju, biti već potpuno budan, i čak i kada ugasim lampu, mozak će mi do zore biti u pogonu. Znam to na osnovu dugotrajnog iskustva, doživotne borbe protiv sebe samog u rovovima noći. O, dobro, tu se ništa ne može, baš ništa. Palim lampu. Postajem slep. Polako trepćem dok mi se oči ne naviknu, i tada ugledam bocu, na podu, tek tri santimetra pomeću sa svog uobičajenog mesta. Naginjem se, pružam se još malo dalje, i hvatam prokletu stvar. Zatim se, pošto razgrnem pokrivač, polako pomeram u sedeći položaj - vrlo pažljivo, vrlo, vrlo pažljivo, da ne bih naljutio svoju raznetu nogu - skidam poklopac s boce, gurnem alatku unutra i počnem da mokrim. Taj osećaj zadovoljstva, kada urin krene, nikada ne omane, i ja posmatram zapenušanu žutu tečnost kako se ravnomerno sliva dok staklo u mojoj ruci postaje sve toplije. Koliko puta jedna osoba mokri za sedamdeset i dve godine? Mogao bih da izvedem računicu, ali zašto bih se mučio sada kada je posao skoro završen? Dok izvlačim penis iz boce, gledam svog starog druga i pitam se hoću li još neki put u životu imati seksualni odnos, hoću li opet susresti ženu koja će hteti da pođe sa mnom u krevet i provede noć u mom naručju. Potiskujem tu misao, govorim sebi da prekinem, jer to je put koji vodi u ludilo. Zbog čega si morala da umreš, Sonja? Zašto ja nisam otišao prvi?

Zatvaram bocu, vraćam je na pravo mesto na podu, i pokrivam se. I šta sad? Da ugasim svetlo, ili ne? Hteo bih da se vratim svojoj priči i saznam šta se događa s Ovenom Brikom, ali najnoviji nastavci Mirijamine knjige leže na niskoj polici noćnog stočića, a ja sam obećao da ću ih pročitati i dati svoj komentar. Od sveg tog gledanja filmova s Katjom, počeo sam da zaostajem, i boli me pomisao da sam je izneverio. Dobro, onda, samo malo, još poglavlje ili dva - zbog Mirijam.

Rouz Hotorn, najmlađa od troje dece Nataniijela Hotorna, rođena 1851, koja je imala samo trinaest godina kada joj umire otac, crvenokosa Rouz, u porodici poznata kao Rouzbad², žena koja je imala dva života, prvi, tužan, pun patnje, promašen, drugi, izuzetan. Uvek sam se pitao zbog čega se Mirijam odlučila baš za tu temu, ali sada mi se čini da shvatam. U svojoj prethodnoj knjizi bavila se

Džonom Donom, princom pesnika, genijem nad genijima, a zatim kreće da istražuje život žene koja je četrdeset i pet godina toliko trapavo gazila kroz život, teške i komplikovane osobe, po sopstvenom priznanju „strane samoj sebi“, koja se prvo okušala u muzici, zatim u slikarstvu, a kada s njima nikud nije stigla, okrenula se poeziji i pripovetkama, neke je čak uspela i da objavi (bez sumnje, zahvaljujući očevom imenu), no ta dela su bila čudna i zamršena, osrednja u najboljem slučaju - s izuzetkom jednog stiha iz pesme, koji Mirijam navodi u svom rukopisu, i koji se meni strašno dopada: *I dok svet čudnoliki dalje hodi*. Još kada se javnoj slici dodaju privatne činjenice o njenoj tajnoj udaji za mladog pisca Džordža Latropa, talentovanog čoveka koji nikada nije ispunio očekivanja, o žučnim sukobima u tom braku, rastavi, izmirenju, smrti njihovog jedinog deteta kada je imalo četiri godine, konačnom rastanku, o Rouzinim besmislenim raspravama s bratom i sestrom, čovek počne da razmišlja: zašto se mučiti, zašto gubiti vreme istražujući dušu jedne tako beznačajne, nesrećne osobe? Ali onda, u srednjim godinama, Rouz doživljava transformaciju. Prelazi u katoličanstvo, zaređuje se, i osniva monaški red pod imenom Sluge olakšanja za bolesne od neizlečivog raka, i poslednjih trideset godina života posvećuje brizi za neizlečivo bolesnu sirotinju, kao strastveni borac za pravo svake osobe da dostojanstveno umre. *I dok svet čudnoliki dalje hodi*. Drugim rečima, kao i u Donovom slučaju, život Rouz Hotorn je priča o preobražaju, i mora da je u tome privlačnost, ono nešto što je podstaklo Mirijamino interesovanje za nju. A zašto je baš ta tema interesuje, to je već drugo pitanje, no, čini mi se da joj je to došlo direktno od majke: fundamentalno uverenje da ljudi imaju moć da se promene. To je bio Sonjin uticaj, ne moj, i ona je zbog njega svakako bolja osoba, međutim, koliko god da je briljantna, u mojoj kćeri ima i nečeg krhkog i naivnog, i dao bih sve da već jednom shvati kako grozote koje ljudi čine jedni drugima nisu tek anomalije - one su suštinski deo onoga što jesmo. Tako bi manje patila. Ne bi se čitav svet svaki put rušio kad joj se desi nešto loše, i ne bi se svake noći uspavljivala plaćući.

Nemam nameru da se pretvaram kako razvod nije okrutna stvar. Neizreciva patnja, parališući očaj, demonski gnev, i neumoljivi oblak tuge u glavi, tuge koja postepeno prelazi u žaljenje, kao kad neko

žali za umrlim. Ričard je napustio Mirijam pre pet godina i, čovek bi pomislio da se do sada već navikla na novonastale okolnosti, da se vratila u igru, da je pokušala da reorganizuje svoj život. Ali, sva njena energija otišla je na predavanja i pisanje, i kad god spomenem temu novog muškarca sva se naroguši. Na sreću, Katja je već bila napunila osamnaest godina i bila je na studijama kad je došlo do razlaza. Bila je dovoljno odrasla i dovoljno snažna da prihvati taj udarac, a da se ne raspadne na sto delova. Mirijam je mnogo teže podnela kada smo se Sonja i ja rastali. Imala je samo petnaest godina, bila je u mnogo osetljivijem dobu, pa iako smo se devet godina kasnije Sonja i ja pomirili, šteta je već bila naneta. Teško je i zrelim ljudima da prežive razvod, ali deci je ipak gore. Ona su potpuno nemoćna, a nose teret bola.

Mirijam i Ričard su ponovili grešku koju smo napravili Sonja i ja: uzeli su se veoma mladi. U našem slučaju, oboje smo imali dvadeset i jednu godinu, što i nije bilo nešto neobično 1957. Ali kada su Mirijam i Ričard pošli do oltara četvrt veka kasnije, ona je imala isto onoliko godina kao njena majka. Ričard je bio nešto stariji, dvadeset četiri, dvadeset pet, čini mi se, ali svet se tada već bio promenio i oni su bili tek bebe, dve prepametne bebe-studenta na postdiplomskim studijama na Jeju, i za godinu-dve dobili su svoju bebu. Zar Mirijam nije shvatala da će Ričarda u nekom trenutku početi da hvata nemir? Zar nije shvatala da bi četrdesetogodišnji profesor koji stoji u učionici prepunoj studentkinja mogao u nekom trenutku biti opčinjen tim mladim telima? Reč je o najstarijoj priči na svetu, ali vredna, savesna Mirijam nije obraćala pažnju. Čak i pored priče njene majke koju je nosila duboko utisnutu u srcu - o onom užasnom trenutku kada je njen bedni otac posle osamnaest godina braka zbrisao sa dvadesetšestogodišnjom ženom. Meni je tada bilo četrdeset. Čuvajte se muškaraca u četrdesetim.

Zašto li radim sve ovo? Zašto se vraćam tim starim, zamornim stazama, odakle taj poriv da čeprkam po starim ranama da bi ponovo prokrvarile? Bilo bi nemoguće preuveličati snagu prezira koji nekada osetim prema sebi. Treba da čitam rukopis svoje ćerke, a ja umesto toga zurim u pukotinu na zidu i prebiram po ostacima prošlosti, po polomljenim stvarima koje se ne mogu popraviti. Dajte mi moju priču. To je sve što mi sada treba - moja pričica, da rastera

duhove. Pre nego što ugasm lampu, nasumično otvaram još jednu stranu i nailazim na sledeće: poslednja dva pasusa Rouzinih sećanja na oca, napisanih 1896, u kojima opisuje njihov poslednji susret.

Zastrašujućim mi se čini to što neko tako iznimno snažan, lucidan, prosvetljen, kao što je moj otac, može postati sve slabiji, prozirniji, i, konačno, avetinjski beo i nepomičan. Ipak, i tada kada mu je korak bio klecav, a izgled i držanje kao u duha, bio je isto onako dostojanstven kao u danima velikog ponosa, držeći se, po sopstvenoj vojničkoj komandi, čak i uspravnije nego pre. Nije nikada propustio da u svom najboljem crnom sakou siđe na večeru za koju je poslužena sasvim prozaična hrana, jer to nije imalo uticaj na izuzetnost obeda. Mrzeo je neuspeh, nesamostalnost i nered, kršenje pravila i popuštanje discipline, isto kao što je mrzeo i kukavičluk. Ne mogu izraziti to koliko se meni činio hrabrim. Poslednji put kada sam ga videla, izlazio je iz kuće da bi pošao na put, zbog svog zdravlja, put koji ga je iznenada odveo u smrt. Majka je trebalo da pođe na stanicu s njim - ona, koja se, u trenutku kada su nam rekli da se to desilo, zateturala i jauknula, iako tako daleko od njega, rekavši nam da joj nešto isisava svu snagu; skoro da ne mogu ni pogled da spustim na njeno usahlo, napaćeno obličje, na ovaj dan, u kome se opraštamo. Moj otac je svakako znao, ono što je ona nejasno osećala, da se nikada neće vratiti.

Poput snežne prilike neumoljivog ali starog, veoma starog čoveka, za trenutak je zastao i pogledao me. Majka je jecala dok je koračala kraj njega prema kočiji. Nedostaje nam na suncu, po oluji, u sumrak, zauvek.

Gasim svetlo, i evo me opet u mraku, opkoljava me beskrajna, utešna tama. Negde u daljini čujem zvuk kamiona koji vozi po pustom seoskom putu. Slušam šuštanje vazduha dok ulazi i izlazi iz mojih nozdrva. Prema satu sa noćnog stočića, koji sam pogledao pre nego što sam ugasio svetlo, sada je dvanaest i dvadeset. Sati i sati do svitanja, ogroman deo noći preda mnom... Hotorna nije bilo briga. Ako Jug hoće da se otcepi od ostatka zemlje, rekao je, neka ide i neka mu je srećan put. Čudan svet, oronuli svet, čudan svet koji ide dalje dok svud oko nas bukne ratovi: odsečene ruke u Africi,

odsečene glave u Iraku, a u mojoj glavi taj drugi rat, izmišljeni rat na domaćoj teritoriji, Amerika koja se raspada, uzvišeni eksperiment najzad mrtav. Misli mi odlutaju nazad u Velington, i odjednom ponovo mogu da vidim Ovena Brika kako sedi u jednom od separea u bistrou Pulanski, i posmatra Moli Vold koja briše stolove i šank, dok se primiče šest. Tada izlaze napolje, u tišini hodaju dok ga ona vodi do svog stana, ulice su prepune ljudi i žena iscrpljenih lica koji idu s posla kući, vojnici s puškama stoje na glavnim raskrsnicama, a nad glavama sija ružičasto nebo. Brik je potpuno izgubio poverenje u Moli. Kada je shvatio da joj ne može verovati, da nikome ne može verovati, otišao je do toaleta u restoranu otprilike dvadeset minuta pre nego što su izašli, i prebacio koverat s novčanicama od pedeset dolara iz ranca u prednji džep svojih pantalona. Manje su šanse da će ga pokrasti, činilo mu se i, kada te noći pođe na spavanje, nema ni najmanju nameru da skine pantalone. U toaletu se konačno potrudio da pregleda novac, i ohrabrio ga je što se na prednjoj strani svake novčanice nalazilo lice Julisiza S. Granta. To mu je pružilo dokaz da ova Amerika, koja nije prošla kroz 11. septembar, niti kroz rat u Iraku, ipak ima jake istorijske veze s Amerikom koju on poznaje. Postavlja se pitanje: u kom trenutku su se ove dve priče počele razdvajati?

Moli, kaže Brik, prekidajući ćutanje koje traje otkad su pošli, već deset minuta, mogu li da te pitam nešto?

Zavisi od toga šta, odgovara ona.

Jesi li čula nekad za Drugi svetski rat?

Konobarica nestrpljivo i zlovoljno frkne. Šta ti misliš, da sam retardirana? Šta misliš ko sam ja? kaže mu. Debil? Naravno da sam čula.

A za Vijetnam?

Moj deda je bio među prvim vojnicima koje su poslali.

Ako bih ti rekao, *njujorški Jenkiji*, šta bi rekla?

Ma daj, to svi znaju.

Šta bi rekla? ponavlja Brik.

Uz ozlojeđeni uzdah Moli se okreće prema njemu i podrugljivim tonom izjavljuje: Njujorški Jenkiji? To su one curice što plešu u Radio siti mjuzikholu.

Vrlo dobro. A Roketsi su bejzbol tim, je l' da?

Tačno tako.

U redu. Još samo jedno pitanje, i prestajem.

Stvarno si neverovatna davež, znaš?

Izvini. Znam da misliš da sam glup, ali nisam ja kriv za to.

Ne, verovatno i nisi. Takav si se rodio.

Ko je predsednik?

Predsednik? O čemu govoriš? Nemamo predsednika.

Ne? Pa ko je onda na čelu vlade?

Premijer, tupane. Isuse, s koje planete si ti pao?

Shvatam. Nezavisne države imaju premijera. Ali šta je s federalistima? Imaju li oni i dalje predsednika?

Naravno.

Kako se zove?

Buš.

Džordž V.?

Tako je Džordž V. Buš.

Brik ispunjava obećanje i ne postavlja više nikakva pitanja. Njih dvoje ponovo hodaju ulicama u tišini. Nekoliko minuta kasnije, Moli mu pokaže jednu trospratnicu drvene konstrukcije u jeftinoj stambenoj četvrti, okruženu istim takvim trospratnicama koje bi sve trebalo okrečiti. Avenija Kamberlend, broj 628. Evo nas, kaže, i vadi ključ iz tašne, otključava ulazna vrata, i onda je Brik sledi po nesigurnom stepeništu do stana u kome stanuje sa svojim neimenovanim dečkom. Stan je mali ali uredan, ima spavaću sobu, dnevnu sobu, kuhinju i kupatilo s tušem ali bez kade. Dok se osvrće po stanu, Briku pada u oči da nema ni televizora ni radio-aparata. Kada to spomene Moli, ona mu kaže da su svi televizijski tornjevi dignuti u vazduh prve nedelje rata, a vlada nema dovoljno novca da ih popravi.

Možda će kad se rat završi, kaže Brik.

Paaa, možda će, odgovara Moli, seda na sof u dnevnoj sobi i pripaljuje cigaretu. Ali, znaš šta, više nikog i nije briga. Spočetka je bilo teško - O, Bože, nema televizije! - ali onda se nekako navikneš, a posle godinu-dve počne i da ti se dopada. Taj mir, mislim. Nema više glasova koji ti se deru u lice dvadeset četiri sata na dan. Život je nekako staromodan, čini mi se, onako kako je izgledao pre stotinu godina. Ako hoćeš vesti, čitaš novine. Ako hoćeš da gledaš film, ideš

u bioskop. Nema više izležavanja ispred ekrana. Znam da su mnogi stradali, i znam da je situacija vrlo loša, ali možda je ipak sve vredelo. *Možda*. Možda ipak. Ako se rat uskoro ne završi, sve će otići do vraga.

Brik nije u stanju da to objasni, ali shvata da mu se Moli više ne obraća kao nekom idiotu. Kako inače objasniti ovu iznenadnu promenu tona? Činjenicom da je završila s poslom za danas, da udobno sedi u svom stanu i puši cigaretu? Ili, suprotno, činjenici da je zahvaljujući njemu bogatija za dvesta dolara, pa je rešila da prestane da mu se ruga? Kako god bilo, razmišlja Brik, devojka ima sto raspoloženja, možda i nije previše sirova kao što se čini, ali nije ni naročito pametna. Ima još mnoštvo pitanja koja bi želeo da postavi, ali ipak se odluči da ne preteruje.

Moli ustaje, gasi cigaretu i kaže Briku da izlazi na večeru sa svojim dečkom s kojim za manje od sat vremena treba da se nađe na drugom kraju grada. Ode do garderobera koji se nalazi između spavaće sobe i kuhinje, izvlači dva čaršava, dva ćebeta i jastuk, zatim ih nosi do dnevne sobe i bućne ih na sofu.

Evo ti, kaže. Posteljina za tvoj krevet koji i nije pravi krevet. Nadam se da neće biti previše grbav.

Toliko sam umoran da bih mogao da spavam na gomili kamenja, odgovori joj Brik.

Ako ogladniš, u kuhinji ima nešto da se pojedje. Konzerva supe, vekna hleba, nešto hladne ćuretine. Možeš da napraviš sendvič.

Koliko?

Na šta misliš?

Koliko će me to koštati?

Prestani. Neću da ti naplatim za malo hrane. Već si mi dovoljno platio.

A za doručak sutra ujutro?

Nemam ništa protiv. Ali, nemamo bog zna šta. Samo kafu i tost.

I ne sačekavši da Brik odgovori, Moli odjuri u kupatilo da se presvuče. Vrata se zalupe i Brik počne da namešta krevet koji nije krevet. Kad završi, krene da po sobi traga za nekim novinama ili časopisima u nadi da će pronaći nešto što će mu reći kakav je to rat, nešto što će mu pružiti neki dokaz o tome gde se nalazi, bilo kakvu informaciju koja će mu pomoći da malo bolje shvati ovu zbunjujuću

zemlju u kojoj se našao. Ali časopisa i novina nema u dnevnoj sobi - jedino jedna mala vitrina za knjige nakrcana broširanim trilerima i krimićima koje on nema želju da čita.

Vraća se do sofe, seda, naslanja glavu na tapacirani naslon i istog trenutka zadrema.

Kada trideset minuta kasnije otvori oči, vrata spavaće sobe su odškrinuta, a Moli više nije tu.

Pretraži spavaću sobu da nađe novine i časopise - bez uspeha.

Zatim ide u kuhinju da podgreje konzervu supe od povrća i pravi sebi sendvič s ćuretinom. Primećuje da su mu marke proizvoda poznate: Progreso, Veprova glava, Arnolds. Pošto opere sudove posle ove *prozaične hrane*, ugleda na zidu beli telefon i zapita se šta bi se desilo ako bi probao da pozove Floru.

Diže slušalicu, okreće broj svog stana u Džekson hajtsu, i ubrzo dobija odgovor. Broj nije u funkciji.

Briše posuđe i vraća ga na mesto. I onda, kada ugasi svetlo u kuhinji, ode u dnevnu sobu i seti se Flore, svoje tamnokose Argentinke, partnerke u krevetu, svoje male prznice, svoje žene s kojom je tri godine u braku. Kroz šta li ona samo prolazi, pomisli.

Gasi svetlo u dnevnoj sobi. Odveže pertle na cipelama. Zavuče se pod pokrivač. Zaspi.

Nekoliko sati kasnije budi ga zvuk ključa koji se okreće u bravi. Ne otvarajući oči, Brik sluša zvuk tromih koraka, prigušeni duboki glas muškarca, oštiji, pomalo metalni zvuk glasa žene, Molin, nesumnjivo, da, ipak je to Moli koja muškarca oslovljava sa Djuk, zatim se pali svetlo a on ga registruje kao jarkocrveni sjaj koji se razliva po površini njegovih kapaka. Oboje zvuče pripito i, kad se svetlo ugasi, a oni dotrupkaju do spavaće sobe - u kojoj se u istom trenutku pali drugo svetlo - Brik razaznaje da se svađaju zbog nečega. Pre nego što se vrata zatvore, uspe da čuje reči *ne sviđa mi se to, dve stotine, rizično, bezopasan*, i shvata da je on razlog za tu raspravu i da Djuk baš i nije naročito srećan zbog njegovog prisustva u kući.

Kada uspe ponovo da zaspi pošto komešanje u spavaćoj prestane (zvuci kopulacije: Djuk koji stenje, Moli koja dahće, škripanje madraca i opruga), Brik utone u jedan zamršen san o Flori. Na početku, razgovara s njom telefonom. Ipak, glas nije Florin, jer nema

njenog kotrljajućeg r, i pevajuće intonacije, već glas Virdžinije Blejn, i Virdžinija/Flora ga preklinje da leti - ne da hoda, već da leti - do nekog dela Bafala, u državi Njujork gde će ona stajati gola u providnom kišnom mantilu, u jednoj ruci će imati crveni kišobran, a u drugoj belu lalu. Brik počinje da plače i kaže joj kako ne ume da leti, i u tom trenutku Virdžinija/Flora ljutito vikne kako ne želi nikada više da ga vidi i spušta slušalicu. Potpuno zbunjen neumoljivošću ovog gesta, Brik odmahuje glavom i mrmlja za sebe: Ali ja danas nisam u Bafalu, ja sam u Vusteru, u Masačusetsu. Zatim hoda ulicama Džekson hajtsa, obučen u kostim Velikog Zavela, s dugim crnim plaštom, i traži svoju zgradu. Ali zgrada je nestala, i na njenom mestu se nalazi drvena jednospratnica, iznad čijih vrata piše: Panamerička zubna klinika. Ulazi, i vidi Floru, pravu Floru, obučenu u belu uniformu stomatološke sestre. Baš mi je milo što ste mogli da dođete, gospodine Brik, kaže ona, kao da ga ne prepoznaje, a zatim ga uvodi u ordinaciju i pokazuje mu da sedne na zubarsku stolicu. Prava je šteta, kaže ona dok uzima jedna velika, sjajna klešta, i stvarno je žalosno, ali čini mi se da ćemo morati da vam izvadimo sve zube. Sve? pita Brik prestravljeno. Da, odgovara Flora, sve. Ali, ne brinite. Kada završimo, doktor će vam stvoriti novo lice.

San tu prestaje. Neko tresse Brika za ramena i izderava se na njega, i kada ošamućeni snevač konačno otvori oči, vidi krupnog muškarca, širokih ramena čije su mišićave ruke nadnete nad njim. Jedan od onih nabildanih tipova, pomisli Brik, Djuk, spominjani momak loše naravi, odeven u usku crnu majicu kratkih rukava i plave bokserice, koji mu govori da odjebe iz njegovog stana.

Platio sam mnogo novca... počinje Brik.

Za jednu noć, dere se Djuk. Noć se završila, sad briši.

Samo malo, samo malo, kaže Brik, podižući desnu ruku kao znak da su mu namere miroljubive. Moli mi je obećala doručak. Kafu i tost. Pusti me da popijem kafu i odmah krećem.

Nema kafe. Nema tosta. Ništa nema.

A ako bih ti platio za to? Hoću da kažem, dodatno platio.

Je l' ti ne razumeš engleski?

I kada to izgovori, Djuk se sagne, zgrabi ga za džemper i digne ga na noge. Pošto se nađe u stajaćem položaju, Brik ima jasan pogled

na vrata spavaće sobe, i u trenutku kad ih spazi, izlazi Moli koja vezuje pojas svog bademantila, i zatim prolazi prstima kroz kosu.

Prestani, kaže Djuku. Ne moraš da budeš grub.

Začepi, odgovara joj on. Ti si zabrljala, i ja sad moram da sredim stvari.

Moli slegne ramenima, a zatim uputi Briku kratak osmeh izvinjenja. Izvini, kaže mu. Mislim da bi bilo bolje da pođeš.

Brik nazuje cipele i, ne potrudivši se da veže pertle, uzima jaknu sa sofe, oblači je, pa joj kaže: Ne shvatam. Dam ti sav taj novac, a ti me izbaciš. Nema logike.

Umesto da mu odgovori, Moli obori pogled i ponovo slegne ramenima. Taj apatični gest sadrži svu težinu njenog izneveravanja, njene izdaje. Kako je ostao bez saveznika, Brik odluči da ode bez daljeg protestovanja. Saginje se i s poda uzima zeleni ranac, ali još nije stigao ni da se okrene prema izlazu, a Djuk mu ga otima iz ruku.

Šta je ovo? pita ga.

Moje stvari, kaže Brik. Očigledno.

Tvoje stvari? Ponovi Djuk. Neće biti, ti smešni čoveče.

O čemu to govoriš?

Sada su moje.

Tvoje? Ne možeš tako. Sve što imam je u tom rancu.

Onda probaj da mi ga uzmeš.

Brik shvata da ga Djuk izaziva da bi se potukli - i da je ranac tek izgovor. Isto tako, zna da ako se bude kačio s Molinim dečkom, sva je prilika da će ga ovaj rastrgnuti. Ili mu bar to kaže njegov razum istog trenutka kada čuje Djukov izazov, ali Brik više ne rasuđuje razumom zato što gnev koji ga preplavljuje zamračuje njegov um, i ako ovom siledžiji bude dozvolio da se izvuče s ovakvim ponašanjem a on ne pruži bilo kakvu vrstu otpora, izgubiće i poslednju preostalu trunku samopoštovanja. I zato Brik zauzima stav, neočekivano istragne torbu iz Djukovih ruku, i odmah zatim počinje sukob, napad toliko jednostran i toliko kratak da krupni čovek baca Brika na pod sa samo tri udarca: levicom u stomak, desnicom u lice, kolonom u prepone. Bol preplavljuje svaki kutak mađioničarevog tela, i dok se previja na iskrzanoj prostirci boreći se za vazduh, s jednom rukom preko stomaka, a drugom preko mošnica, vidi kako mu kapi krvi padaju iz rane na obrazu. I tada, dok leži u crvenoj lokvi

koja polako nastaje, vidi i deo zuba - donju polovinu leve jedinice. Do njega sasvim nejasno, kao da dopire s udaljenosti od deset blokova, stiže Molino vrištanje. Trenutak kasnije, ničega više nije svestan.

Kada pokupi niti sopstvene priče, Brik je već na nogama, proba da upravlja svojim kretanjem dok silazi niz stepenice držeći se obema rukama za gelender, polako se spušta do prizemlja, korak po korak. Ranca nema, što znači da nema ni pištolja ni metaka, da i ne pominjemo sve ostalo što se u njemu nalazilo, ali dok zastaje da opipa desni džep svojih pantalona, senka osmeha preleti mu preko povređenih usana - gorki osmeh nekoga ko ipak nije do kraja pobeđen. Novac je još uvek tu. Ne hiljada koju mu je Tobak dao prethodnog jutra, ali i petsto šezdeset i pet dolara je bolje nego ništa, misli on, više nego dovoljno da nađe neku sobu i nešto da prezalogaji. Misli mu, za sada, dosežu samo dotle. Da se sakrije, da spere krv s lica, i da napuni stomak kada i ako mu se vrati apetit.

Koliko god ovi planovi bili skromni, bivaju osujećeni onog trenutka kada izađe iz zgrade i stupi na trotoar. Pravo ispred njega, prekrštenih ruku, naslonjena na vrata vojnog džipa, stoji Virdžinija Blejn i posmatra Brika s prezrivoim izrazom lica.

Bez glupiranja, kaže ona. Obećao si mi.

Virdžinija, odgovara Brik, praveći se nevešt što bolje ume, otkud ti ovde?

Bivša kraljica časova geometrije gospođice Blant i ne osvrće se na njegove reči već zatrese glavom i brecne se: Dogovorili smo se da se nađemo u pola šest juče po podne. Prešao si me.

Nešto se dogodilo i morao sam da pođem u poslednjem trenutku.

Hoćeš da kažeš, ja sam se dogodila i ti si pobegao.

Nesposoban da bilo šta odgovori, Brik ćuti.

Baš i ne izgledaš dobro, Ovene, nastavlja Virdžinija.

Da, ne izgledam dobro. Upravo su ubili boga u meni.

Trebalo bi da povedeš računa s kim se družiš. Taj Rotstajn je prilično grub momak.

Ko je Rotstajn?

Djuk. Molin dečko.

Poznaješ ga?

On radi s nama. Jedan je od naših najboljih ljudi.

On je životinja. Sadistička budala.

Sve je to bilo samo gluma, Ovene. Da naučiš lekciju.

O? šmrkne Brik dok prezir počinje da ga ispunjava. A koja je to lekcija? Kučkin sin mi je izbio zub.

Budi srećan što ti nije izbio sve.

Baš divno, mrmlija Brik, sa sarkazmom u glasu, a onda, sasvim nenadano, u sećanje mu dolazi poslednji deo sna: Panamerička zubna klinika, Flora i klešta, novo lice. E pa, razmišlja Brik, pipajući svoj obraz, novo lice sam dobio, zar ne? Zahvaljujući Rotstajnovoj pesnici.

Ne možeš pobediti, kaže Virdžinija. Kud god da pođeš, neko te posmatra. Nikada nam nećeš umaći.

To ti kažeš, odgovara Brik, još nespreman da popusti, ali negde u dubini duše svestan da je Virdžinija u pravu.

Ergo, dragi moj Ovene, ova pauzica sa zavlačenjem i skrivanjem je okončana. Uskači u džip. Vreme je da razgovaraš sa Friskom.

Teži slučaj, Virdžinija. Ne mogu da uskočim, i ne mogu da trčim, i nikuda ne mogu da idem. Ne još. Lice mi krvari, muda mi gore, i svaki mišić u stomaku iskidan mi je na komadiće. Prvo moram da se dovedem u red. E, onda ću razgovarati s tvojim čovekom. Ali dozvoli mi najpre bar da se okupam.

Prvi put od početka razgovora, Virdžinija se osmehuje. Siroti mali, kaže ona, snebivljivo saosećajna, ali da li je ova briga prema njemu prava ili lažna, Briku baš nikako nije jasno.

Jesi li na mojoj strani ili nisi? pita je on.

Uđi, kaže mu i lupka po vratima džipa. Naravno da sam na tvojoj strani. Odvešću te svojoj kući, i tamo ćemo da te sredimo. Još uvek je dovoljno rano. Lu može da pričeka još malo. Sve dok se sastajete pre mraka, biće u redu.

S tim uverenjem, Brik se nekako dovuče do vozila i ubaci svoj žalosni skelet na suvozačko mesto, dok je Virdžinija sela za volan. Čim je pokrenula motor, počela je s jednim dugim, digresivnim opisom građanskog rata, nesumnjivo osećajući obavezu da ga obavesti o svim istorijskim detaljima sukoba, međutim problem je što Brik nije u stanju da prati ono što ona govori, i dok se voze izrovanim ulicama Velingtona, svako ispupčenje i ulegnuće u njegovom telu izaziva novi napad oštrog bola. Pride, buka motora je tolika da se

Virdžinijin glas gotovo i ne čuje, i da bi makar nešto čuo, Brik mora da se napregne koliko god je to moguće, a u njegovom trenutnom stanju to znači vrlo malo, ili gotovo nikako. Grčevito se držeći za sedište sa obe ruke, sa stopalima snažno prilepljenim za pod da bi koliko-toliko ublažio sledeće poskakivanje šasije, Brik ne otvara oči tokom te dvadesetominutne vožnje, i od deset hiljada činjenica koje se sručuju na njega od Molinog stana do Virdžinijine kuće, on uspeva da upamti samo ovo:

Izbori 2000... odmah posle odluke Vrhovnog suda... protesti... neredi... u velikim gradovima... predlog da se ukine Izborni odbor... Kongres odbacuje predlog... novi predlog zakona... pod vodstvom gradonačelnika Njujorka i predsednika gradskih okruga... otcepljenje... ušlo u Statut 2003... napad Federalne vojske... Olbani, Bafalo, Sirakuz, Ročester... Njujork Siti bombardovan, osamdeset hiljada mrtvih... ali pokret raste... 2004. Mejn, Nju Hempšajr, Vermont, Masačusets, Konektikat, Nju Džersi i Pensilvanija pridružuju se Njujorku u Nezavisnim Državama Amerike... kasnije te iste godine, Kalifornija, Oregon i Vošington otcepljuju se i oformljuju sopstvenu republiku, Pacifiku... 2005. Ohajo, Mišigen, Ilinoj, Viskonsin i Minesota pridružuju se Nezavisnim Državama... Evropska unija priznaje postojanje nove države... uspostavljeni diplomatski odnosi... zatim s Meksikom... pa sa zemljama Centralne i Južne Amerike... sledi Rusija, onda Japan... U međuvremenu, borbe se nastavljaju, često veoma teške, broj žrtava se neprekidno penje... Federalisti ne poštuju rezoluciju Ujedinjenih nacija, ali do sada nije upotrebljeno nuklearno oružje koje bi uništilo sve, na obe strane... Spoljna politika: potpuno nemešanje u bilo šta. Unutrašnja politika: univerzalno zdravstveno osiguranje, nema više nafte, nema automobila i aviona, četvorostruko povećanje plata učiteljima (da bi se najbolji studenti pridobili za posao), stroga kontrola naoružanja, besplatno školovanje i obuka za siromašne... još uvek sve u domenu fantastike, san o budućnosti, zato što rat još uvek traje, i još je na snazi vanredno stanje.

Džip usporava i zaustavlja se. Dok Virdžinija okreće ključ, Brik otvara oči i otkriva da više nije usred Velingtona. Stigli su u ulicu u bogataškom predgrađu, prepunu velikih kuća u tjudorskom stilu, s negovanim travnjacima, zasadima lala, forzicija i grmovima

rododendrona, i mnoštvom drugih znakova dobrog života. Kad izađe iz džipa i pogleda niz ulicu, primećuje nekoliko ruiniranih kuća: polupani prozori, nagoreli zidovi, velike rupe na fasadama, napuštene ljuštore pređašnjih ljudskih života. Brik pretpostavlja da je kraj bombardovan u nekom trenutku rata, ali ne pita ništa. Umesto toga, pokazujući prema kući u koju se spremaju da uđu, ravnodušno primećuje: Lepa kuća, Virdžinija. Izgleda da ti sasvim dobro ide.

Moj muž je bio advokat jedne korporacije, kaže mu ona bez uvijanja, i bez želje da razgovara o prošlosti. Zarađivao je velike pare.

Virdžinija otključava vrata i oni ulaze u kuću...

Topla kupka, ležanje u vodi do vrata, dvadeset, trideset minuta, nepomičan, smiren, sam. Posle toga navlači beli frotirni bademantil Virdžinijinog pokojnog muža, i spušta se na stolicu dok Virdžinija strpljivo nanosi antibakterijsku mast na posekotinu na njegovom obrazu, a zatim ranu prekriva parčetom gaze. Briku je malo bolje. Čudotvorno dejstvo vode, kaže sebi, shvatajući da bolovi u stomaku i u donjem delu još uvek nisu prestali. Obraz ga još žiga, ali i ta će neugodnost postepeno nestati. A što se izbijenog zuba tiče, tu ništa ne može sve dok ne ode kod zubara i ne stavi navlaku, jedino što sumnja da će se to desiti u skorijoj budućnosti. Za sada (u šta se uveri kada prouči svoje lice u ogledalu), pojava mu je prilično odbojna. Samo par centimetara polomljenog zuba, i već izgleda kao poslednji klošar, zatupeli šmokljan. Na sreću, rupa je vidljiva samo kad se smeje, a u stanju u kome se Brik trenutno nalazi, poslednje do čega mu je stalo jeste smeh. Ukoliko se mora ne okonča, misli on, sva je prilika da se više neće smejeti do kraja života.

Dvadeset minuta kasnije, sada već odeven i, sedeći u kuhinji s Virdžinijom - koja mu je pripremila tost i kafu, isti onaj skromni doručak koji tog jutra umalo nije platio glavom - Brik odgovara na deseto pitanje koje mu postavlja o Flori. Zbunjuje ga njena ljubopitljivost. Ako je upravo ona odgovorna za njegov dolazak ovamo, onda je sasvim verovatno da već zna sve o njemu, pa i za njegov brak s Florom. Ali, Virdžinija je nezasita, i Brik sada počinje da se pita nije li sve to ispitivanje samo način da ga zadrži u kući, da ga navede da izgubi osećaj za vreme da ne bi ponovo pobegao pre Friskovog dolaska. On želi da pobegne, to je sasvim izvesno, ali

posle duge kupke, i bademantila, i nežnosti u njenim prstima dok mu stavlja gazu na lice, postaje nekako mekši prema Virdžiniji i počinje da oseća kako se stari plamen iz mladosti polako rasplamsava.

Upoznao sam je na Menhetnu, kaže. Pre tri i po godine. Na jednom dečjem rođendanu kod nekih bogataša. Ja sam bio mađioničar a ona je posluživala hranu.

Je li lepa, Ovene?

Za mene, jeste. Nije lepa na način na koji si to ti, Virdžinija, s tim neverovatnim licem i vitkim telom. Flora je omalena, metar i šezdeset jedva, nemaš je šta videti, zapravo, ali ima krupne oči, vatren pogled, i gustu crnu kosu, i smeje se najlepše na svetu.

Voliš li je?

Naravno.

I ona tebe voli?

Da. U najvećoj meri, barem. Flora ima raskošan temperament, i zna da upadne u neke sumanute tirade. Kad se posvađamo, uvek mi se čini da se za mene udala samo zbog američkog državljanstva. Ali to se ne događa često. Od deset dana, devet smo u dobrim odnosima. Stvarno je tako.

A deca?

U planu su. Pokušavamo, od pre nekoliko meseci.

Nemojte odustati. Ja sam napravila tu grešku. Predugo sam čekala, i pogledaj me sada. Bez muža, bez dece, bez ičega.

Još uvek si mlada. Još uvek si najlepša cura u kraju. Siguran sam da će se uskoro neko već pojaviti.

Pre nego što Virdžinija uspe da mu odgovori na ovo, začuje se zvono na vratima. Ona ustaje, promrmlja *sranje*, u po glasa, kao da joj je zaista žao zbog toga što ih prekidaju, ali Brik zna da je sada sateran u ćošak, i da je izgubio sve šanse za bekstvo. Pre nego što izađe iz kuhinje, Virdžinija se okreće prema njemu i kaže: Pozvala sam ga dok si se kupao. Rekla sam mu da dođe između četiri i pet, ali izgleda da nije mogao da sačeka. Žao mi je, Ovene. Htela sam da imam nekoliko sati s tobom, da te zavedem, htela sam da ti skinem pantalone. Stvarno sam to želela. Da se tucamo dok ne popadamo u nesvest. Seti se toga, kad se vratiš.

Vratiš? Hoćeš da kažeš da idem kući?

Lu će ti objasniti. To mu je posao. Ja samo radim u kadrovskoj službi, samo sam šraf u velikoj mašini.

Ispostavlja se da je Lu Frisk čovek s odlučnim izrazom na licu, u ranim pedesetim, oniži, uzanih ramena, lošeg tena kao neko ko je nekada imao problema s aknama. Nosi naočare sa žičanim okvirom. Odeven je u zeleni džemper sa V-izrezom, belu košulju i kariranu kravatu, a u levoj ruci mu je crna torba koja podseća na lekarsku. Odmah pošto uđe u kuhinju, spusti torbu i kaže: Vi mene već neko vreme izbegavate, kaplare.

Nisam ja kaplar, odgovara Brik. I vi to znate. Nikada u životu nisam bio vojnik.

U svom svetu niste, kaže mu Frisk, ali u ovom, vi ste kaplar Sedmog masačusetskog, pripadnik oružanih snaga Nezavisnih Država Amerike.

Stavljajući ruke među šake, Brik duboko i glasno uzdahne prisećajući se još jednog dela svog sna: Vuster, Masačusets. Podigne pogled, posmatra Friška dok se smešta na stolicu preko puta njega i kaže: Znači, u Masačusetsu sam. To hoćete da kažete?

Velington, Masačusets, klima glavom Frisk. Nekada je nosio ime Vuster.

Brik lupi pesnicom o sto, dajući, konačno, oduška gnevu koji se sakupljao u njemu. Ovo mi se ne dopada! vikne. Neko se nalazi u mojoj glavi. Čak ni moji snovi više nisu moji. Neko mi je ukrao čitav moj život. A onda, okrenuvši se prema Frisku, pogleda ga pravo u oči i iz sveg glasa drekne: Ko mi to radi?

Smirite se, kaže Frisk, i potapše Brika po ruci. Imate sva prava da budete zbunjeni. Zato sam ja tu. Ja ću vam sve objasniti, otkloniću vaše nedoumice. Ne želimo da patite. Da ste došli kod mene onda kada je trebalo, nikada ne biste ni sanjali taj san. Razumete li šta vam govorim?

Ne baš, kaže Brik, nešto smirenijim glasom.

Kroz zidove kuće do njega dopire prigušen zvuk motora džipa, i škripa poluge kvačila dok Virdžinija odlazi.

Virdžinija? pita Brik.

Šta s njom?

Upravo je otišla, zar ne?

Ona ima mnogo posla, a i ovo što mi treba da obavimo nije njena briga.

Nije se ni pozdravila, dodaje Brik, ne želeći da odustane od teme. Po glasu mu se čuje da je uvređen, kao da ne može da poveruje da bi ga ostavila na tako grub način.

Zaboravite na Virdžiniju, kaže Frisk. Moramo da razgovaramo o važnijim stvarima.

Rekla mi je da ću se vratiti. Je li to tačno?

Jeste. Ali najpre vam moram reći zbog čega. Pažljivo slušajte, Brik, a onda mi pošteno odgovorite. Frisk stavi ruke na sto, nagne se napred i kaže: Jesmo li mi u stvarnom svetu, ili nismo?

Otkud ja znam? Sve deluje stvarno. Sve tako i zvuči. Sedim ovde, u sopstvenom telu, ali ja, takođe, i ne mogu da budem ovde, je li tako? Moje mesto je negde drugde.

Ovde ste, u to budite sigurni. A mesto vam je i negde drugde.

Ne može i jedno i drugo. Mora biti ili jedno ili drugo.

Je li vam poznato ime Đordano Bruno?

Ne. Nikad nisam čuo za njega.

Italijanski filozof iz šesnaestog veka. Zastupao je tezu da, ako je Bog beskonačan, onda mora postojati i beskrajn broj svetova.

Čini mi se da to ima smisla. Pod uslovom da verujete u Boga.

Zbog te ideje spaljen je na lomači. Ali, to ne znači da nije bio u pravu, zar ne?

Zašto mene pitate? Ja se u to baš ništa ne razumem. Kako mogu da imam mišljenje o nečemu što ne shvatam?

Sve dok se prekjuče niste probudili u rupi, čitav vaš život proticao je u jednom svetu. Ali, kako možete da budete sigurni da je taj svet jedini koji postoji?

Zato što... zato što je to jedini svet za koji ja znam.

Ali sada znate za još jedan. Šta vam to govori, Brik?

Ne shvatam.

Ne postoji samo jedna stvarnost, kaplare. Ima mnogo stvarnosti. Ne postoji samo jedan jedini svet. Ima mnogo svetova, i svi postoje paralelno jedan s drugim, svetovi i antisvetovi, svetovi i svetovi-senke, i svaki svet je odsanjao ili zamislio ili napisao neko ko se nalazi u nekom drugom svetu. Svaki svet je kreacija uma.

Počinjete da zvučite kao Tobak. Rekao mi je da se rat nalazi u glavi jednog čoveka, i ako njega eliminišem, rat će prestati. To je, otprilike, najsumanutija stvar koju sam u životu čuo.

Tobak možda i nije najbistriji vojnik u armiji, ali ono što vam je rekao tačno je.

Ako hoćete da poverujem u takvu ludost, najpre ćete morati da mi date neki dokaz.

U redu, kaže Frisk i pljesne dlanovima po stolu. Šta kažete na ovo? Bez ijedne reči, zavuče desnu ruku ispod džempera i iz džepa košulje izvadi fotografiju. Ovo je krivac, i gurne snimak preko stola prema Briku.

Brik je tek površno pogleda. Reč je o kolor-fotografiji na kojoj je čovek star između šezdeset pet i sedamdeset godina, koji sedi u invalidskim kolicima ispred neke bele kuće. Čovek sasvim prijatnog izgleda, primećuje Brik, oštre sede kose i naboranog lica.

Ovo nije nikakav dokaz, kaže on i odgurne fotografiju nazad, prema Frisku. To je samo neki čovek. Bilo koji čovek. Što se mene tiče, mogao bi da bude i vaš ujak.

Zove se Ogast Bril, počinje Frisk, ali Brik ga prekida pre nego što uspe da nastavi.

Tobak ne kaže tako. Kaže da se zove Blejk.

Blenk.

Kako god.

Tobak nije dobio najnoviji izveštaj obaveštajaca. Dugo smo mislili da je Blenk naš glavni osumnjičeni, ali onda smo ga skinuli sa spiska. Bril je taj. Sada smo sasvim sigurni.

Onda mi pokažite priču. Izvadite iz te svoje torbe rukopis i pokažite mi rečenicu u kojoj se pominje moje ime.

U tome i jeste problem. Bril ništa ne zapisuje. Priča priču u svojoj glavi.

Kako to uopšte možete da znate?

Vojna tajna. Jednostavno, znamo, kaplare. Verujte mi.

Sutra malo.

Želite da se vratite, je l' tako? E, pa, ovo je jedini način. Ako ne prihvatite posao, zauvek ćete ostati ovde.

U redu. Čisto teoretski, ako bih pucao u tog čoveka... tog Brila. Šta se dalje dešava? Ako je on taj koji je stvorio vaš svet, u trenutku

kada on umre, vi prestajete da postojite.

Nije on izmislio ovaj svet. Izmislio je samo rat. I izmislio je vas, Brik. Zar ne shvatate? Ovo je vaša priča, ne naša. Starac vas je izmislio da biste ga ubili.

I šta je to onda, samoubistvo?

Na neki zaobilazan način, da.

I Brik još jednom stavlja glavu u šake i počinje da stenje. Sve mu je ovo i previše i, pošto se upinjao da odbrani svoje stanovište pred Friskovim nesuvislim tvrdnjama, sada oseća kako mu se mozak raspada, kako juri u ludačkom vrtlogu kroz vasionu nepovezanih misli i bezobličnih niti. Jasno mu je samo jedno: želi da se vrati. Želi da ponovo bude s Florom i da se vrati svom pređašnjem životu. Da bi mu se ta želja ispunila, mora prihvatiti naređenje da ubije nekoga koga nikada nije video, potpunog neznanca. Moraće to da prihvati, ali kada se jednom dokopa druge strane, šta ga može sprečiti da odbije da uradi ono što mu je naloženo?

S pogledom još uvek prikovanim uz sto, prisiljava se da procedi kroz zube: Kažite mi nešto o tom čoveku.

E, to je već bolje, kaže Frisk. Konačno ste se urazumili.

Ne povlađujte mi, Frisk. Samo mi recite ono što treba da znam.

Penzionisani književni kritičar star sedamdeset i dve godine, živi u predgrađu Bretlboro, u Vermontu, sa svojom četrdesetsedmogodišnjom kćerkom i dvadesettrogodišnjom unujcom. Žena mu je prošle godine umrla. Kćerku je pre pet godina napustio muž. Momak njegove unuke je ubijen. U kući žive ožalošćene, povređene duše, i svake noći Bril leži budan u mraku, pokušava da ne razmišlja o prošlosti i smišlja priče o drugim svetovima.

Zašto je u invalidskim kolicima?

Automobilska nesreća. Stradala mu je leva noga. Skoro da su morali da je amputiraju.

I ako pristanem da ubijem tog čoveka, pustićete me da se vratim?

Takav je dogovor. Ali ne pokušavajte da se izvučete, Brik. Ako prekršite obećanje, uhvatićemo vas. Dva metka. Jedan za vas i jedan za Floru. Bam, bam. Vas nema. Nje nema.

Ali ako me se rešite, rat će se nastaviti.

Ne obavezno. Reč je još uvek o hipotezi u ovom trenutku, ali neki smatraju da bi se isti efekat postigao ako bismo umesto Brila eliminisali vas. Priča bi se završila, i rat bi bio gotov. Nemojte misliti da za takav rizik nismo spremni.

Kako ću se vratiti?

U snu.

Ali već sam spavao ovde. Dva puta. I oba puta sam se probudio na istom mestu.

To je slučaj s normalnim snom. Ja vam pričam o farmakološki izazvanom snu. Daćemo vam injekciju. Deluje slično kao anestezija - kada se da pre operacije. Tamna praznina zaborava, ništavilo mračno i duboko poput smrti.

Zvuči zabavno, kaže Brik, na rubu živaca zbog onoga što je čuo, da ne može da se suzdrži od poluuspele šale.

Jeste li spremni da pokušate, kaplare?

Zar imam izbora?

Osećam kako mi iz grudi nadolazi kašalj, prigušeno krčanje sluzi negde iz dubine bronhija, i pre nego što uspem da ga zaustavim, grlom mi se oglasi detonacija. Ishrakni se, izbaci balu prema severu, isprazni ljigave ostatke zaglavljenje u cevčicama, samo, jedan pokušaj neće biti dovoljan. Ni dva, ni tri, i eto me usred pravog pravcatog napada, čitavo telo mi se grči od navale. Sam sam kriv. Prestao sam da pušim pre petnaest godina, ali pošto je Katja sada tu sa svojim sveprisutnim cigaretama marke ameriken spirit koje bestidno žicam od nje, vratio sam se starom, pokvarenom zadovoljstvu, i mi, uronjeni u ceo korpus svetske kinematografije, jedno kraj drugog, na sofi, u tandemu duvamo dim, dve zahuktale lokomotive koje iza sebe ostavljaju grozni, nepodnošljivi svet i to, mogao bih da kažem, bez žaljenja, bez dvoumljenja ili trunke griže savesti. Ono što je važno jesu druženje, zaverenička povezanost, solidarnost ukletih pod geslom „jebe nam se za sve”.

Kada ponovo razmišljam o filmovima, shvatam da imam još jedan primer koji se uklapa u Katjin spisak. Ne smem zaboraviti da joj ga spomenem odmah ujutro - u trpezariji, dok doručujemo - jer će joj svakako biti drago, i ako još budem uspeo da izmamim osmeh s tog njenog sumornog lica, smatraću to vrednim postignućem.

Sat na kraju filma *Tokijska priča*. Gledali smo ga pre nekoliko dana, i meni i njoj bilo je to drugi put da ga gledamo, samo što sam ga ja prvi put gledao pre više decenija, krajem šezdesetih, početkom sedamdesetih i, pored toga što se sećam da mi se dopao, najveći deo sadržaja mi je iščileo iz sećanja. Film je režirao Ozu, hiljadu devetsto pedeset treće, osam godina posle poraza Japana. Spor, dostojanstven film koji priča najjednostavniju priču, ali urađen s takvom elegancijom i dubinom emocija, da sam ja na kraju imao suze u očima. Neki filmovi su dobri kao knjige, kao najbolje knjige (da, Katja, to ti garantujem), i ovo je, u to nema nikakve sumnje, jedan od njih, delo suptilno i dirljivo poput Tolstojeve pripovetke.

Jedan ostareli par putuje u Tokio da obiđe svoju odraslu decu: lekara u usponu koji ima ženu i vlastitu decu, i udatu frizerku koja vodi salon lepote, i snahu koja je bila udata za njihovog sina koji je poginuo u ratu, mladu udovicu koja živi sama i radi u nekoj kancelariji. Od početka je jasno da sin i ćerka doživljavaju prisustvo svojih roditelja kao teret, neugodnost. Zauzeti su svojim poslovima, svojim porodicama, i nemaju vremena da im se posvete onako kako dolikuje. Jedino se snaha trudi da pokaže kakvu-takvu ljubaznost prema njima. Konačno, roditelji napuštaju Tokio i odlaze u svoje mesto (čije se ime, koliko mi se čini, nikada ne pominje, ili sam možda trepnuo pa sam propustio taj deo), i nekoliko nedelja posle toga, bez ikakvog upozorenja, bez bolesti kao predznaka, majka umire. Radnja filma se tada prebacuje u porodičnu kuću koja se nalazi u tom neimenovanom gradu ili varošici.

Deca iz Tokija dolaze na sahranu zajedno sa snahom koja se zove Norika, ili Noriko, ne sećam se, ali recimo neka bude Noriko. Zatim se odnekud pojavljuje i drugi sin, a tu je i najmlađe dete koje još uvek živi u roditeljskoj kući, devojka od svojih dvadesetak godina koja radi kao učiteljica. Odmah je jasno da ona ne samo da se divi Noriko i da je obožava već i da je voli više nego svoju braću i sestru. Posle sahrane, porodica sedi za stolom, ručaju, i ponovo su brat i sestra iz Tokija i suviše zauzeti, i suviše zaokupljeni sobom tako da ocu i ne pružaju neku podršku. Počinju da gledaju na sat i odlučuju da se vrate u Tokio noćnim brzim vozom. I drugi brat isto tako odluči da ode. Nema ničeg otvoreno okrutnog u njihovom ponašanju - to bi

trebalo naglasiti, i zapravo to i jeste ono osnovno što Ozu želi da naglasi. Oni su prosto dekoncentrisani, toliko okupirani vlastitim životom, odvlače ih druge odgovornosti koje imaju. Ali ostaje brižna Noriko, jer ne želi da ostavi svog ucveljenog svekra (suzdržan, kamenog lica, kako drugačije, ali koji zbog toga nije ništa manje tužan), i poslednjeg jutra te njene produžene posete, ona i ćerka-učiteljica zajedno doručkuju.

Devojka je još uvek ozlojeđena zbog užurbanog odlaska braće i sestre. Kaže da je trebalo da ostanu bar malo duže, da su sebični, ali Noriko brani njihov postupak (čak i ako ona sama tako nikada ne bi postupila), i objašnjava kako sva deca na kraju odu od svojih roditelja, i kako imaju svoj život. Devojka uporno tvrdi da ona neće biti takva. Čemu onda porodica, ako se neko tako ponaša? kaže. Noriko ponavlja ono što je već rekla, i pokušava da uteši devojkju govoreći joj da se takve stvari dešavaju deci, da se tu ništa ne može. Usledi duža pauza, a zatim devojka pogleda svoju snahu i kaže: Život je pun razočaranja, zar ne? Noriko je pogleda i, sa zamišljenim izrazom na licu, daje joj odgovor: Da, jeste.

Učiteljica odlazi na posao, a Noriko počinje da radi po kući (što me je podsetilo na žene iz ostalih filmova o kojima je Katja večeras govorila), i onda dolazi scena sa satom, trenutak ka kome se stremilo tokom čitavog filma. Starac se vraća iz bašte, ulazi u kuću, i Noriko mu kaže da će otići popodnevnim vozom. Sednu i razgovaraju i, to što se manje-više sećam suštine i toka njihove konverzacije, to je zato što sam zamolio Katju, kad se film završio, da mi ponovo pusti tu scenu. Toliki je utisak ostavila na mene, želeo sam pažljivije da proučim dijalog da bih video kako je Ozu uspeo da ga uobličii.

Starac počinje tako što joj zahvaljuje na svemu što je učinila, ali Noriko odmahuje glavom i kaže da nije učinila ništa. Starac nastavlja i dalje o tome kako je bila od velike pomoći i kako mu je i žena govorila o tome koliko je bila ljubazna prema njoj. Noriko, ponovo, odbija kompliment negirajući svaki značaj onoga što je uradila. Ovo starca ne odvraća i on joj kaže kako mu je žena rekla da je vreme provedeno s Noriko najlepša uspomena iz Tokija. Toliko se brinula za tvoju budućnost, nastavlja on. Ne možeš dalje tako. Moraš se

ponovo udati. Zaboravi na X (njegovog sina, njenog muža). On je mrtav.

Noriko je suviše uzbuđena da bi mu odgovorila, ali starac nema nameru da odustane i okonča razgovor. Još jednom pominjući svoju ženu, kaže: Rekla je kako si ti najdivnija žena koju je srela. Noriko ostaje pri svome, tvrdeći da ju je svekrva precenila, ali starac joj bez okolišanja odgovara da greši. Noriko se uznemiri. Nisam ja fina žena kao što vi mislite. Zaista, vrlo sam sebična. I zatim mu objašnjava kako ne razmišlja baš uvek o njegovom sinu, kako ima dana kada uopšte i ne stigne da ga se seti. Posle kraće pauze, priznaje da je usamljena i da noću, kada ne može da spava, leži u krevetu i pita se šta će biti sa njom. Kao da moje srce čeka da se nešto desi, kaže mu. Sebična sam.

STARAC: Ne, nisi.

NORIKO: Da. Jesam.

STARAC: Ti si dobra žena. Čestita.

NORIKO: Nisam, ni najmanje.

U tom trenutku, Noriko više ne može da izdrži i počinje da plače, jeca lica zagnjurenog u šake dok joj suze naviru - ta mlada žena koja tiho pati toliko dugo, ta dobra žena koja odbija da veruje da je dobra, jer samo oni koji su dobri sumnjaju u svoju dobrotu, što ih zapravo i čini dobrima. Oni loši znaju da su dobri, ali dobri ne znaju ništa. Život im prolazi u praštanju drugima, ali sebi ne mogu da oprostite.

Starac ustaje i, nekoliko trenutaka kasnije vraća se sa satom, staromodnom napravom s metalnim poklopcem koji mu štiti prednji deo. Pripadao je njegovoj ženi, kaže on Noriko, i želeo bi da joj ga da. Uzmi ga, zbog nje. Siguran sam da će joj biti drago.

Ganuta ovim činom, Noriko mu zahvali dok joj suze teku niz obraze. Starac je posmatra sa zamišljenim izrazom na licu, ali u njegove misli ne možemo da prodremo zato što su sve emocije koje ima skrivene iza maske nekakve neodređene ozbiljnosti. I dok posmatra Noriko kako plače, izjavljuje nešto tako jednostavno i neuvijeno, toliko bezosećajno da to kod nje izaziva novi nalet plača - produženog, grčevitog jecanja, jada toliko dubokog i bolnog, kao da se njena najdublja suština prepolovila i otvorila.

Želeo bih da budeš srećna, kaže starac.

Jedna kratka rečenica i Noriko se raspada, ruši se pod teretom sopstvenog života. *Želeo bih da budeš srećna*. Dok ona nastavlja da plače, njen svekar ima još jedan komentar pre nego što se scena okonča. Čudno je to, kaže on, gotovo u neverici. Imamo svoju decu, a ipak si ti ta koja je za nas najviše učinila.

Rez na školu. Čujemo decu kako pevaju, i trenutak kasnije nalazimo se u ćerkinoj učionici. U daljini se čuje zvuk voza. Mlada žena pogleda na svoj sat, a zatim prilazi prozoru. Voz prolazi: popodneveni ekspresni, koji vozi njenu voljenu snahu nazad u Tokio.

Rez na sam voz - i na zaglušujuće udare točkova dok jure po šinama, Hitamo napred u budućnost.

Nekoliko trenutaka posle toga, nalazimo se u jednom od kupea. Noriko sedi sama, zuri u prazno, u mislima je negde drugde. Prolazi još nekoliko trenutaka, i ona podiže svekrvin sat koji drži u krilu. Otvara poklopac i, najednom, začujemo sekundaru koja otkucava. Noriko nastavlja da pregleda sat, izraz na njenom licu je istovremeno tužan i zamišljen, i dok je gledamo kako drži sat na dlanu, imamo osećaj da posmatramo samo vreme, vreme koje juri napred uporedo s vozom, koje nas gura u život sve dalje i dalje, ali i vreme kao prošlost, prošlost njene mrtve svekrve, Norikinu prošlost, prošlost koja nastavlja da živi u sadašnjosti, prošlost koju nosimo sa sobom u budućnost.

Oštar zvuk sirene voza odzvanja nam u ušima, okrutan i parajući. *Život je pun razočaranja, zar ne?*

Želeo bih da budeš srećna.

A onda se scena iznenada završava.

Udovice. Žene koje žive same. Slika, uplakane Noriko u mojoj glavi. Ne mogu a da u ovom trenutku ne pomislim na svoju sestru - i loše karte koje su joj dodeljene kada se udala za čoveka koji je umro mlad. Kuva se to u meni još od trenutka kad sam krenuo da razmišljam o ovom mom građanskom ratu: činjenica da sam u sopstvenom životu bio pošteđen svega što se tiče vojske. Slučajnost rođenja, okolnost da sam se na ovom svetu pojavio 1935, zbog čega sam bio suviše mlad za rat u Koreji, i previše star za onaj u Vijetnamu, pa zatim i sreća da sam odbijen kad su me regrutovali 1957. Rekli su da imam šum na srcu, što se ispostavilo kao netačno,

i klasifikovali su me kao 4-F. Dakle, ništa od rata, ali onaj jedan put kada sam mu bio najbliže, bio sam sa Beti i njenim drugim mužem, Gilbertom Rosom. Bilo je to 1967, ovog leta će biti punih četrdeset godina, od kako smo nas troje večerali na Gornjem Ist Sajdu, mislim da je to bilo na uglu Avenije Leksington i Šezdeset šeste ili Šezdeset sedme ulice, u kineskom restoranu kog odavno već nema, pod imenom Sun Luck. Sonja je, sa tada sedmogodišnjom Mirijam, bila otišla u Francusku da poseti svoje roditelje u okolini Liona. Trebalo je da im se i sam kasnije pridružim, ali još uvek sam bio zatvoren u onoj našoj kutiji od stana, blizu Riversajd Drajva, preznojavao sam se nad jednim podužim člankom za *Harpers*, o novoj američkoj poeziji i prozi inspirisanoj vijetnamskim ratom - bez erkondišna, samo sa jeftinim plastičnim ventilatorom, sedeo sam u gaćama, škrabao i prekucavao, dok su mi zahuktale pore davale sebi oduška u još jednom njujorškom talasu vrućine. Tada smo se još dovijali s novcem, pa je Beti, starija od mene sedam godina i, kako se to kaže, materijalno obezbeđena, bila u situaciji da, tu i tamo, svog mlađeg brata časti večerom. Posle lošeg prvog braka koji je dugo trajao, udala se za Gila tri godine pre toga. Smatrao sam da je napravila mudar izbor - ili mi je to tada barem tako izgledalo. Gil je zarađivao novac kao advokat radnika i posrednik u štrajkovima, ali se, početkom šezdesetih, pridružio i gradskim vlastima Njuarka kao savetnik za korporacije, tako da su, te večeri, moja sestra i on u Njujork stigli službenim autom, koji je imao dvosmerni radio. Ne mogu da se setim ničega u vezi s večerom, ali kada smo otišli do automobila i kada je Gil upalio motor da me odveze kući, uspaničeni glasovi začuli su se, pretpostavljam, na policijskoj frekvenciji, izveštavajući o tome kako je u centru Njuarka kaos. I ne potrudivši se da me odbaci na sever, do mog stana, Gil je pojurio pravo prema tunelu Linkoln, i tako sam postao svedok jednog od najgorih rasnih nereda u američkoj istoriji. Više od dvadeset ljudi bilo je ubijeno, više od stotinu ranjeno, više od hiljadu petsto uhapšeno. Materijalna šteta prelazila je deset miliona dolara. Sećam se tih brojki zbog toga što je, kada je pre nekoliko godina bila u srednjoj školi, Katja pisala esej o rasizmu iz Američke istorije, pa me je intervjuisala u vezi s tim neredima. Čudno je što su mi se baš te brojke urezale u pamćenje,

pošto sam razne druge stvari počeo da zaboravljam. One su mi dokaz da sa mnom još nije sve gotovo.

Vožnja u Njuark te noći bila je poput silaska u najniže krugove pakla. Zgrade u plamenu, horde ljudi koji razulareni beže ulicama, buka, škripa polupanog stakla dok se lomi izlog za izlogom, zavijanje sirena, pucnjava. Gil nas je dovezao do gradske kuće i, kada smo ušli, krenuli smo pravo prema kancelariji gradonačelnika. Za svojim stolom sedeo je Hju Adonicio, zdepast, ćelav čovek pedesetih godina, građen kao kruška, bivši ratni heroj, šest puta član kongresa, gradonačelnik u drugom mandatu, i taj krupni čovek bio je potpuno izgubljen, sedeo je za svojim stolom i lio suze. Šta da radim? rekao je gledajući u Gila. Šta, do vraga, da uradim?

Neizbrisiva slika, nepromenjena posle toliko godina: prizor žalosne figure paralisane događajima, čovek koji se od očajanja udrveneo dok je grad oko njega eksplodirao. U međuvremenu, Gil je smireno obavljao svoj posao, pozvao je guvernera u Trentonu, šefa policije, davao je sve od sebe da povрати kontrolu nad situacijom. U jednom trenutku smo nas dvojica sišli niz stepenice do zatvora koji se nalazio u dnu zgrade. Ćelije su bile prepune zatvorenika, svi bez izuzetka bili su crnci, i bar je polovina bila u pocepanoj odeći, okrvavljenih glava, natečenih lica. Nije bilo teško pogoditi kako su zadobili te rane, ali Gil im je ipak postavio pitanje. Od čoveka do čoveka odgovor se nije menjao: svakoga od njih prebili su policajci.

Nedugo pošto smo se vratili u gradonačelnikovu kancelariju, ušao je i jedan član Državne policije Nju Džerzija, izvesni pukovnik Brend, ili Brent, čovek u svojim četrdesetim, s vojničkom frizurinom linijom oštih poput žileta, četvrtaste, stegnute vilice i rešenim pogledom marinca koji se sprema za specijalnu misiju. Rukovao se s Adonicijom, seo u fotelju, a zatim izgovorio sledeće reči: Gonićemo i pohvataćemo svu crnu kopilad ovog grada. Verovatno nije trebalo da budem šokiran, ali bio sam. Možda ne toliko samom izjavom, koliko hladnim prezirom u glasu kojim je to izgovorio. Gil mu je rekao da ne upotrebljava takve reči, ali pukovnik je na to samo uzdahnuo i zavrteo glavom, odbacivši primedbu mog zeta kao da je reč o nekakvoj neupućenoj budali.

Bio je to moj rat. Ne pravi rat, svakako, ali kada jednom prisustvujete nasilju takvih razmera, nije teško zamisliti nešto još

gore, a kada um postane sposoban za tako nešto, shvatite da su najgore mogućnosti iz vaše mašte one koje se mogu desiti u vašoj zemlji. Samo pomislite, i sva je prilika da će se to i desiti.

Te jeseni, kada je dospeo u nemoguću poziciju da brani grad Njuark od desetina optužbi vlasnika radnji čiji su poslovi propali zbog nereda, Gil je dao otkaz i nikada više nije radio za vladu. Petnaest godina kasnije, dva meseca pre svog pedeset trećeg rođendana, bio je mrtav.

Hteo bih da mislim na Beti, ali da bih mislio na nju, moram da mislim i na Gila, a kada mislim na njega, moram da se vratim na početak. Ali, šta ja zapravo znam? Ne mnogo toga, možda nekoliko očiglednih činjenica, do kojih sam došao na osnovu onoga što su mi on i Beti ispričali. Prvo od troje dece rođenih u porodici vlasnika saluna iz Njuarka, koji je navodno mogao da prođe kao dvojnjak Bejba Ruta. U nekom trenutku, Dač Šulc je preteo posao Gilovom ocu, zbog čega i kako - ne znam, i nedugo zatim, njegov otac umire od posledica srčanog udara. Gilu je tada bilo jedanaest godina i, pošto je otac ostao bez prebijene pare, jedino što je nasledio bili su hronična hipertenzija i bolesno srce - dijagnoza mu je postavljena sa osamnaest godina, i bolest se razvila u prvi srčani udar kada mu je bilo samo trideset i četiri, iza koga je usledio još jedan, dve godine kasnije. Gil je bio visok, snažan čovek, ali čitav život proveo je sa smrtnom presudom koja mu je kružila venama.

Majka mu se preudala kada mu je bilo trinaest godina, i dok njegov očuh nije imao ništa protiv da podiže dvoje mlađe dece, Gila nije želeo ni da vidi, i izbacio ga je iz kuće - uz majčin pristanak. Kad već govorimo o nezamislivom: da te rođena majka izbacila iz kuće i pošalje da čitavo detinjstvo provedeš kod rođaka na Floridi!

Posle srednje škole, vratio se na sever i upisao se na N.YU, uvek bez novca, prisiljen da radi i po nekoliko poslova da bi opstao. Jednom, kada se prisećao kako je teško živeo tih dana, ispričao je da je imao običaj da ode u Ratners, stari jevrejski mlečni restoran na Donjem Ist Sajdu, da sedne za sto i kaže konobaru kako čeka svoju devojkicu koja svakog časa treba da se pojavi. Jedan od čuvenih specijaliteta bile su Ratnerove kiflice. Istog časa čim bi neko seo za sto, konobar je pred gosta stavljao korpicu punu kiflica, uz pozamašnu količinu butera. Jedna kiflica s buterom za drugom, Gil bi

ispraznio čitavu korpicu, bacajući s vremena na vreme pogled na sat, pretvarajući se da je uznemiren zbog kašnjenja svoje nepostojeće devojke. Čim bi se jedna korpica ispraznila, dolazila je automatski druga, pa zatim i treća. Konačno, devojka se ne bi pojavila, i Gil bi izašao iz restorana s razočaranjem na licu. Posle izvesnog vremena, konobari su uočili prevaru, ali ne pre nego što je Gil postigao lični rekord od dvadeset i sedam kiflica po poseti.

Pravni fakultet, potom uspešan početak advokatske prakse, i sve aktivnije učešće u radu Demokratske partije. Idealistički, levičarski liberalizam, podržao Stivensonovu nominaciju za predsedničkog kandidata 1960, u pratnji Elenor Ruzvelt 1964, na konvenciji u Atlantik Sitiju, a između svega toga fotografija (koja se od Betine smrti nalazi kod mene) Gila kako se rukuje s Džonom F. Kenedijem tokom njegove posete Njuarku 1962. ili 1963, kada mu je Kenedi rekao: Čuli smo da ste odlični. Ali, sve se to izjalovilo posle katastrofe u Njuarku i, kada je Gil napustio politiku, Beti i on odselili su se u Kaliforniju. Posle toga se nismo naročito često viđali, i posle šest-sedam godina provedenih tamo, delovalo mi je da je sve u redu. Gil se vratio svojoj advokaturi, moja sestra je otvorila radnju u Laguna Biču (oprema za kuhinje, stolnjaci, visokokvalitetna galanterija i naprave) i, mada je Gil dnevno morao da proguta preko dvadeset tableta samo da bi ostao živ, kad god bi dolazili na istok na porodična okupljanja delovalo je da je u dobroj formi. A onda mu se zdravlje pogoršalo. Do sredine sedamdesetih, niz srčanih problema i drugih smetnji potpuno su ga onemogućili da se posveti poslu. Slao sam im koliko god sam mogao, kad god sam mogao, i kako je Beti neprekidno radila da bi sastavljali kraj s krajem, Gil je najveći deo vremena provodio kod kuće, sam, čitajući knjige. Moja starija sestra i njen smrtno bolesni muž četiri hiljade kilometara daleko od mene. Tokom tih poslednjih godina, pričala mi je Beti, Gil bi krišom ostavljao ljubavne poruke u fioke njenog stola, skrivao ih je među njen veš, brushaltere i gaćice, i svako jutro kad bi ustala i krenula da se oblači, pronašla bi po jedan *billet-doux*, u kome je pisalo kako je ona najdivnija žena na svetu. S obzirom na ono što ih je čekalo, to i nije bilo tako loše.

Ne želim da razmišljam o kraju: o raku, poslednjem boravku u bolnici, nepristojnim zracima sunca koji su preplavili groblje tog jutra,

na dan sahrane. Već sam dovoljno čeprkao po prošlosti, ali ipak ne mogu da završim ovu priču bez tog poslednjeg detalja, tog poslednjeg ružnog obrta. Kad je Gil umro, Beti je bila već toliko u dugovima da je plaćanje sahrane predstavljalo ogromnu teškoću. Bio sam spreman da joj pomognem, ali već me je toliko puta molila da joj pozajmim novac, da nije mogla da se prisili da to ponovo učini. Umesto da se obrati meni, obratila se svojoj svekrvi, ozloglašenoj ženi koja je dozvolila da Gil bude izbačen iz kuće kad je bio dečak. Ne mogu da se setim kako se zvala (verovatno zbog toga što sam je toliko prezirao), ali 1980. godine bila je udata za svog trećeg muža, poslovnog čoveka u penziji koji je bio basnoslovno bogat. Što se drugog muža tiče, nisam siguran da li je do razlaza došlo usled razvoda ili smrti - ali, nije važno. Bogati treći muž posedovao je veliku porodičnu parcelu na nekom groblju u južnoj Floridi, i mojoj sestri je pošlo za rukom da ga ubedi da dozvoli da Gil bude tamo sahranjen. Manje od godinu dana posle toga, treći muž umire i nastaje ogroman, balzakovski rat za nasleđe između njegove dece i Gilove majke. Tužili su je, dobili su parnicu, i da bi iz cele stvari uspela da se izvuče s koliko-toliko novca, postavili su joj uslov da Gilovi ostaci moraju biti preneti iz njihove porodične grobnice. Zamislite. Ta je žena izbacila svog sina iz kuće kad je bio dete, a onda ga, za tovar srebra, izbacuje mrtvog iz groba. Kada me je Beti pozvala da mi ispriča šta se dogodilo, jecala je. Gilovu smrt je podnela stoički, s ozbiljnošću, dostojanstveno, ali ovo je za nju bilo previše, doživela je slom i potpuno rastrojstvo. Kada je obavljena ekshumacija Gilovog tela i nova sahrana, ona više nije bila ista osoba.

Poživala je još četiri godine. Stanovala je u jednom stančiću u predgrađu Nju Džerzija, postala je gojazna, pa vrlo debela, i ubrzo je obolela od dijabetesa, začepljenih arterija, i još sijaset drugih bolesti. Držala me je za ruke kada me je Una napustila posle našeg katastrofalnog petogodišnjeg braka, hrabrila me je kad smo se Sonja i ja pomirili, viđala se sa svojim sinom kad god bi on i njegova žena došli iz Čikaga, dolazila je na porodična okupljanja, gledala je televiziju od jutra do mraka, i dalje je umela da ispriča dobar vic kad bi bila inspirisana, i pretvorila se u najtužniju osobu koju sam ikada sreo. Jednog jutra u proleće 1987, kućepaziteljka njene zgrade

pozvala me je u stanju neke kvazihisterije. Upravo je ušla u Betin stan pomoću ključa koji joj je dala da bi mogla da čisti, i pronašla moju sestru kako leži na krevetu. Pozajmio sam auto od suseda, odvezao se u Nju Džerzi, identifikovao telo policiji. Šok jer sam je takvu video: tako nepomičnu, daleku, tako jezivo, jezivo mrtvu. Kada su me pitali da li želim da se izvrši autopsija, rekao sam im da ne moraju da se trude. Postojale su samo dve mogućnosti. Ili ju je telo izdalo, ili se nagutala pilula, a ja nisam želeo da znam odgovor jer nijedan ne bi ispričao pravu priču. Beti je umrla od slomljenog srca. Neki ljudi se smeju kada čuju tu frazu, ali to je zbog toga što nemaju pojma o svetu. Ljudi umiru od slomljenih srca. To se događa svakog dana, i dešavaće se sve do kraja vremena.

Ne, nisam zaboravio. Ovaj kašalj me je odvuкао u drugu orbitu, ali sada sam tu, i Brik je još uvek sa mnom. U dobru i zlu, uprkos ovoj neveseloj ekskurziji u prošlost, ali kako da sprečim svoj um da pojuri kud god hoće, kad god hoće? Um ima svoju sopstvenu pamet. Ko je to rekao? Neko, ili sam sam to smislio, kao da ima neke razlike. Sastavljanje fraza u gluvo doba noći, izmišljanje priča u gluvo doba noći - krećemo se, mili moji, i koliko god mučna bila ova zbrka, ima u njoj i neke poezije, dogod ste u stanju da nađete reči kojima ćete je iskazati, pod uslovom da takve reči postoje. Da, Mirijam, život je pun razočaranja. Ali, isto tako, želim i da budeš srećna.

Nemojte strepeti. Koprcam se jer shvatam da bi priča mogla da krene u bilo kom od nekoliko mogućih pravaca, a ja još uvek nisam odlučio za koji da se opredelim. S nadom, ili bez nade? I jedna i druga mogućnost su tu, a opet, ni jednom ni drugom nisam presrećan. Postoji li neka sredina posle ovakvog početka, pošto je Brik bačen vukovima, dok mu se pamet, jadniku, potpuno preokrenula? Verovatno ne. Misli mračno, onda, uroni u to i izguraj do kraja.

Injekcija je već ubrizgana. Brik pada u bezdno crne nesvesti, i nekoliko sati kasnije otvara oči i shvata da je u krevetu s Florom. Rano je jutro, pola osam ili osam, i dok posmatra obnažena leđa svoje usnule žene, Brik se pita nije li sve vreme bio u pravu o tome da je vreme provedeno u Velingtonu samo deo nekog lošeg, mučno slikovitog sna. Ali tada, dok okreće glavu na jastuku, oseća kako mu

obraz pritiska Virdžinijin zavoj, i kada jezikom pređe preko vrha svog okrnjenog zuba, ne preostaje mu ništa drugo do da se suoči s činjenicama: bio je tamo, i sve što mu se na tom mestu desilo, stvarno je. Sada mu je preostala samo jedna jedina slamka neverovatnoće za koju bi mogao da se uhvati: šta ako su dva dana u Velingtonu tek treptaj oka u ovom svetu? Šta ako Flora uopšte i ne zna da je bio odsutan? To bi rešilo problem objašnjavanja gde je bio, jer Brik zna da će istina teško moći da se proguta, a naročito je neće progutati ljubomorna žena poput Flore, pa čak i ako istina bude zvučala kao laž, on nema ni snage ni volje da smisli priču koja će se činiti verovatnijom, nešto što će ublažiti njene sumnje i navesti je da prihvati da njegovo dvodnevno odsustvo nema nikakve veze s drugom ženom.

Na Brikovu nesreću, satovi u oba sveta pokazuju isto vreme. Flora zna za njegovo odsustvo, i kada se u snu okrene na njegovu stranu i dotakne ga, istog trenutka skače budna. Brige mu umiruje radost njenih živih, smeđih očiju, i odjednom oseti stid, užasnut je time što je uopšte mogao da posumnja u njenu ljubav prema njemu.

Ovene? pita ga, kao da se ne usuđuje da poveruje u to što se dogodilo. Jesi li to zaista ti?

Da, Flora, kaže on. Vratio sam se.

Stavlja mu ruke oko vrata, čvrsto ga pribija uz svoju meku, голу kožu. Izludela sam, skroz, kaže ona, s naglašenim kotrljajućim *r*. Skroz sam izludela, skroz. A onda, pošto ugleda zavoj na njegovom obrazu, modrice oko usana, izraz lica joj odražava paniku. Šta se dogodilo? pita. Sav si izubijan, dušo.

Treba mu više od sata da bi ispričao čitavo svoje tajanstveno putovanje u drugu Ameriku. Jedino što izostavlja je Virdžinijina poslednja opaska o tome kako želi da ga rasturi od jebanja, ali to je nevažan detalj, i ne vidi zbog čega bi ga otkrivao Flori kad nema baš nikakve veze s pričom. Najveće obeshrabrenje dolazi pred kraj, kada pokuša da prenese svoj razgovor s Friskom. Tada mu to nije palo na pamet, ali sada, pošto se vratio u svoj stan, pošto sedi u kuhinji sa svojom ženom i pije kafu, čitava ona priča o višestrukim stvarnostima i višestrukim svetovima koje su neki drugi umovi zamislili ili odsanjali, deluje mu kao potpuna budalaština. Vrta glavom kao da se izvinjava što izgovara takve gluposti. Ali, injekcija je bila

stvarna, kaže on. I naređenje da ubije Ogasta Brila je stvarno. I ako ne izvrši zadatak, on i Flora će neprekidno biti u opasnosti.

Sve do sada, Flora ga sluša u tišini, strpljivo posmatra svog muža dok joj priča ovu apsurdnu i smešnu priču, za koju smatra da je najveća gomila sranja koju je ljudski stvor uspeo da napravi. Pod normalnim okolnostima ona bi se po svom običaju žestoko razbesnela i optužila ga da je vara, ali ovo nisu normalne okolnosti i Flora, koja zna baš sve Brikove mane, koja ga je tokom tri godine njihovog braka kritikovala bezbroj puta, nijedanput ga nije nazvala lažovom, i suočena sada s besmislicama koje je upravo čula, ostaje bez reči, zapanjena.

Znam da zvuči neverovatno, kaže Brik. Ali sve je istina, svaka reč.

I ti očekuješ da ja u to poverujem, Ovene?

I ja sam jedva da mogu da poverujem. Ali, Flora, sve se to dogodilo, baš tako kako sam ti ispričao.

Je l' ti misliš da sam ja idiot?

O čemu to govoriš?

Ili misliš da sam idiot, ili si poludeo.

Ne mislim da si idiot, i nisam poludeo.

Zvučiš kao jedan od onih ludaka. Znaš, onih što su ih oteli vanzemaljci. Kako su izgledali Marsovci, Ovene? Jesu imali velike svemirske brodove?

Prestani, Flora. Nije smešno.

Smešno? Ko kaže da je smešno. Hoću samo da znam gde si bio.

Već sam ti to rekao. Zar misliš da nisam bio u iskušenju da smislim neku drugu priču? Neku glupost o tome kako su me opljačkali, pa sam izgubio pamćenje na dva dana. Ili kako me je pregazio auto. Ili kako sam pao niz stepenice u podzemnoj. Neko takvo baljezganje. Ali rešio sam da ti kažem istinu.

Možda je to to. Prebili su te, ipak. Možda si prethodna dva dana ležao u nekoj slepoj uličici, i sve to si samo sanjao.

Ali zašto bih onda imao ovo na ruci? To mi je stavila sestra posle injekcije. To je poslednje čega se sećam pre nego što sam jutros otvorio oči.

Brik podigne levi rukav, pokaže hanzaplant u boji kože na nadlaktici, i skine ga desnom rukom. Pogledaj, kaže on. Vidiš li ovu krasticu? Tu su me uboli.

To ništa ne dokazuje, odgovara Flora, odbacujući jedini čvrst dokaz koji joj Bril nudi. Postoji milion načina da dobiješ takvu krastu.

Istina je. Ali činjenica je da se to desilo samo na jedan način, onako kako sam ti ispričao. Od Friskove igle.

U redu, Ovene, kaže Flora dok se trudi da ne izgubi strpljenje, možda bi trebalo da prestanemo da pričamo o ovome. Kod kuće si. To mi je jedino važno. Pobogu, dušo, ti ne znaš kako mi je bilo prethodna dva dana. Poludela sam, načisto sam poludela od brige. Mislila sam da si mrtav. Da si me napustio. Mislila sam da si s nekom drugom. A sada si se vratio. To je pravo čudo, i ako baš hoćeš da znaš, i ne zanima me šta se desilo. Otišao si, sada si se vratio. Kraj priče, u redu?

Ne, Flora, nije u redu. Vratio sam se, ali priča nije gotova. Moram da odem u Vermont i ubijem Brila. Ne znam koliko vremena imam, ali ne mogu da sedim i čekam predugo. Ako to ne budem uradio, doći će da nas srede. Metak za tebe, i metak za mene. Tako mi je rekao Frisk, i nije se šalio.

Bril, prostenje Flora, izgovarajući to ime kao da je reč o uvredi na nekom stranom jeziku. Kladam se da takav i ne postoji.

Video sam njegovu sliku, sećaš se?

Slika nije nikakav dokaz.

Baš to sam i ja rekao kad mi ju je Frisk pokazao.

Pa, postoji način da to proverimo, zar ne? Ako je to neki poznat pisac, sigurno ga ima na internetu. Hajde da uključimo kompjuter i pogledamo.

Frisk mi je rekao da je pre dvadesetak godina osvojio Pulicerovu nagradu. Ako njegovog imena nema na spisku, onda smo bezbedni. Ako jeste, onda se dobro pripazi, mala Floro. Bićemo u velikoj nevolji.

Neće biti, Ovene. Budi siguran. Bril ne postoji, i njegovo ime ne može biti na spisku.

Ali, ipak jeste. Ogast Bril, dobitnik Pulicerove nagrade za kritiku 1984. godine. Pretražuju dalje i za nekoliko minuta dobijaju ogromnu količinu informacija, uključujući i biografske podatke iz *Ko je ko u Americi* (rođen u Njujorku 1935; 1957. brak sa Sonjom Vejl; razvod 1975; 1976. brak sa Unom Makneli; razvod 1981; kći Mirijam, rođena 1960; diplomirao na Kolumbiji 1957; počasni doktorat koledža

Vilijams i Instituta Prati; član Američke akademije umetnosti i nauka; autor više od 1.500 članaka, prikaza i kolumni za časopise i dnevne listove; urednik u *Boston gloubu* 1972-1991), jedan vebsajt ima četiri stotine njegovih članaka napisanih između 1962. i 2003, kao i određeni broj Brilovih fotografija kada je bio u tridesetim, četrdesetim i pedesetim godinama, koje nisu ostavljale nikakvu sumnju u to da je reč o mlađim izdanjima starca u invalidskim kolicima ispred drvene kuće u Vermontu.

Brik i Flora sede jedno kraj drugog za malim stolom u spavaćoj sobi, očiju prikovanih uz ekran ispred sebe, previše uplašeni da se pogledaju dok se njihove nade pretvaraju u prah. Konačno, Flora isključuje laptop i progovara dubokim, drhtavim glasom: Izgleda da sam pogrešila, ha?

Brik ustaje i počinje da korača po sobi. Veruješ li mi sada? pita je. Taj Bril, taj prokleti Ogast Bril... sve do juče nisam ni čuo za njega. Kako sam mogao sve to da izmislim? Nisam toliko pametan da smislim ni polovinu od onoga što sam ti ispričao, Flora. Ja sam samo tip koji izvodi čarobne trikove za malu decu. Ne čitam knjige, ne znam ništa o književnim kritičarima, i ne zanima me politika. Ne pitaj me kako, ali upravo sam se vratio iz mesta koje se nalazi usred građanskog rata. I sada moram da ubijem jednog čoveka.

Seda na ivicu kreveta, skrhan bezizlaznošću situacije u kojoj se našao i ogromnom nepravdom zbog svega što mu se dešava. Posmatrajući Brika sa zabrinutošću, Flora dođe do njega i sedne na krevet.

Obgrli rukama svog muža, nasloni glavu na njegovo rame, i kaže: Nikoga ti nećeš ubiti.

Moraću, kaže joj Brik i zuri u pod.

Ne znam šta da mislim, Ovene, ali kažem ti, nećeš nikoga ubiti. Ostavićeš na miru tog čoveka.

Ne mogu.

Zbog čega misliš da sam se udala za tebe? Jer si divan čovek, ljubavi, dobra i poštena osoba. Nisam se udala za ubicu. Udala sam se za tebe, za mog smešnog Ovena Brika, i ne mogu da stojim po strani i dozvolim ti da ubiješ nekoga, i da ostatak života provedeš u zatvoru.

Nisam rekao da želim to da uradim. Jednostavno, nemam izbora.

Nemoj tako da govoriš. Svi imaju izbor. A pored toga, zašto misliš da ćeš biti u stanju da uradiš tako nešto? Možeš li ti uopšte da zamisliš sebe kako ulaziš u kuću tog čoveka, kako mu prislanjaš pištolj na čelo i hladnokrvno ga ubijaš? Nema šanse, Ovene. Nisi ti sposoban za to. Hvala bogu.

Brik zna da je Flora u pravu. Nikada ne bi mogao da ubije nevinog nepoznatog čoveka, čak i kada bi mu vlastiti život zavisio od toga -

što najverovatnije i jeste slučaj. Ispušta dug, isprekidan uzdah, zatim prođe prstima kroz Florinu kosu i kaže: I šta onda da uradim?

Ništa.

Kako to misliš, *ništa*?

Nastavljamo da živimo. Ti radiš svoj posao, ja svoj. Jedemo i spavamo i plaćamo račune. Peremo sudove i usisavamo stan. Pravimo bebu. Staviš me u kadu i pereš mi kosu. Ja ti ribam leđa. Učiš nove trikove. Idemo u posetu tvojima i slušamo kako se tvoja mama žali na zdravlje. Nastavljamo, dušo, da živimo naš mali život. O tome govorim. Ništa.

Prođe jedan mesec. U prvoj nedelji po Brikovom dolasku, Flori izostane menstruacija, i iz testa za trudnoću saznaju novosti da će, ako sve bude išlo kako treba, sledećeg januara postati roditelji. Pozitivan rezultat testa proslavljaju tako što izađu u jedan pomodni restoran na Menhetnu koji je daleko iznad onoga što sebi mogu da priušte, popiju čitavu bocu francuskog šampanjca pre nego što poruče večeru, a zatim se slave obilnim obrokom teletine porterhaus za dve osobe, za koju Flora tvrdi da je gotovo podjednako ukusna kao meso u Argentini. Sledećeg dana, prilikom druge posete zubaru, na Brikov levi sekutić stavljena je navlaka, i on nastavlja svoju karijeru kao Veliki Zavelo. Špartajući gradom u svojoj staroj žutoj mazdi, navlači plašt da bi izvodio predstave po osnovnim školama, penzionerskim domovima, javnim skupovima i privatnim zabavama, izvlačeći iz cilindra zečeve i golubove, od njegovih pokreta nestaju svilene ešarpe, jaja se niotkuda pojavljuju u njegovoj ruci, a obični listovi novina postaju raznobojni buketi ruža, lala i maćuhica. Flora, koja je posao u dostavi hrane napustila dve godine ranije, i koja sada radi na prijemnom šalteru u ordinaciji jednog lekara na Park Aveniji, zatraži od svog poslodavca povišicu od dvadeset dolara, i bude odbijena. Razljuti se zbog povređenog ponosa i izjuri iz zgrade, ali kada te večeri porazgovara s Brikom, odluči da se ujutro vrati i izvini doktoru Zontagu. Tako i učini, a kako on ne želi da izgubi tako kompetentnog i vrednog službenika, nagradi je povišicom od deset dolara kojoj se ona zapravo i nadala. Ipak, novac je još uvek veliki problem, i, sa detetom na putu, Brik i Flora se pitaju da li će biti u stanju da hrane i treća usta s onim što sada zarađuju. Jednog tmurnog nedeljnog popodneva čak razmatraju mogućnost da se Brik

zaposli kod svog rođaka Ralfa koji je vlasnik uspešne agencije za nekretnine u Park Sloupu. Mađioničarskim poslom morao bi da se bavi tek uzgred, on bi mu bio možda nešto više od hobija kojim će se baviti slobodnim danima, i Brik nije rad da preduzme tako drastičan korak i obećava da će pronaći neke bolje plaćene poslove koji će im omogućiti da se malo rasterete. U međuvremenu, nije zaboravio na svoju posetu drugoj Americi. Velington i dalje gori u njemu, i ne prođe nijedan dan da ne pomisli na Tobaka, Moli Vold, Djuka Rotstajna, Friska, i, ono zbog čega je najviše uznemiren, na Virdžiniju Blejn. Ništa tu ne može. Od kada se vratio, Flora je prema njemu mnogo brižnija, pretvorila se u nežnu partnerku za kojom je oduvek čeznuo, i mada nema nikakve sumnje da i on nju voli, Virdžinija je uvek tu negde, vreba iz nekog ugla njegovog uma, nežno mu stavlja zavoj na lice i govori mu kako želi da ga zavede. Kao neku vrstu kompenzacije, počinje da čita Brilove stare prikaze s interneta - uvek u potaji jer ne želi da Flora sazna da još uvek razmišlja o čoveku koga su mu naložili da ubije - i svaki put kada naiđe na članak o knjizi koja mu se učini interesantnom, uzme je iz biblioteke. Nekada je večeri provodio na kauču ispred televizora, s Florom. Sada leži u krevetu i čita knjige. Njegova najvažnija otkrića do sada su Čehov, Kalvino i Kami.

I tako Brik i Flora plove kroz svoje bračno ništa, taj mali život na koji ga je naveo zdrav razum žene koja ne veruje u druge svetove, koja zna da postoji samo ovaj svet čiji sastavni deo čine dosadni rutinski poslovi i kratke razmirice i novčani problemi, i da je uprkos bolu, i dosadi i razočaranjima, život u ovom svetu za nas nešto najbliži raj. Posle užasnih sati provedenih u Velingtonu, i Brik želi jedino to, huk i zbrku Njujorka, nago telo njegove male Floratine, njegov posao Velikog Zavela, to da njegovo nerođeno dete neprimetno raste sa svakim novim danom, a ipak, duboko u sebi, zna da je kontaminiran posetom tom drugom svetu, i da će se, pre ili kasnije, sve okončati. Razmišlja o tome da ode u Vermont i razgovara s Brilom. Da li bi bilo moguće nagovoriti starca da prestane da razmišlja o svojoj priči? Pokušava da zamisli taj razgovor, pokušava da smisli reči kojima bi izneo svoj zahtev, ali jedino što vidi jeste kako mu se Bril smeje smehom čoveka koji s nevericom sluša priču jednog imbecila, mentalno poremećene osobe, i kako ga na brzinu izbacuje iz kuće.

Stoga Brik ništa ne preduzima, i tačno mesec dana po njegovom povratku iz Velingtona, dvadeset i prvog maja uveče, dok sedi s Florom u dnevnoj sobi i pokazuje svojoj nasmejanoj ženi novi trik s kartama, neko kuca na vrata. Bez imalo razmišljanja, Brik već zna šta se događa. Kaže Flori da ne otvara vrata, da beži u spavaću sobu i spusti se niz požarne stepenice što brže može, ali tvrdoglava, samostalna Flora, nesvesna situacije u kojoj se nalaze, prezre njegova uspaničena uputstva i uradi upravo suprotno od onoga što joj je rečeno. Odvojivši se od kauča pre nego što on uspe da je zgrabi za ruku, ona otpleše do vrata i uz jednu šaljivu piruetu širom ih otvori. Na pragu stoje dvojica muškaraca, Lu Frisk i Djuk Rotstajn, i pošto svaki od njih u ruci drži pištolj uperen u Floru, Brik se ne mrda s kauča. Teoretski, još uvek može da pobegne, ali onog trenutka kada bude ustao, majka njegovog deteta biće mrtva.

Ko ste vi, do đavola? pita Flora ljutitim, kreštavim glasom.

Sedi pored muža, odgovara joj Frisk i maše pištoljem prema sofi. Treba da popričamo s njim o jednom poslu.

Okrećući se prema Briku sa prestrašenim izrazom na licu, Flora kaže: Šta se događa, dušo?

Dođi, odgovara Brik i potapše desnom rukom mesto kraj sebe. Ti pištolji nisu igračke, i moraš ih poslušati.

Prvi put, Flora ne pruža otpor, i dok dvojica muškaraca ulaze u stan i zatvaraju vrata, ona odlazi do sofe i seda kraj svog muža.

Ovo su moji prijatelji, kaže joj Brik. Djuk Rotstajn i Lu Frisk. Sećaš se kad sam ti pričao o njima? E pa, došli su.

Isuse Hriste, mrmlja Flora, sada već smrtno prestravljena.

Frisk i Rotstajn se smeštaju u fotelje naspram sofe. Na stolu ispred njih nalaze se karte za trik. Pošto je uzeo jednu i okrenuo je, Frisk kaže: Drago mi je što nas se sećaš, Ovene. Počeli smo da sumnjamo.

Ne brinite, kaže Brik. Lica nikada ne zaboravljam.

Kako zub? pita Rotstajn razvlačeći lice u nešto između grimase i osmeha.

Mnogo bolje, hvala, kaže Brik. Bio sam kod zubara i stavio mi je navlaku.

Žao mi je što sam te tako jako udario. Ali, naređenja su naređenja, morao sam da radim svoj posao. Taktika zastrašivanja. Izgleda da

baš i nije funkcionisala, zar ne?

Jeste li bili u situaciji da neko uperi pištolj u vas? pita Frisk.

Verovali ili ne, kaže Brik, ovo je prvi put.

Prilično dobro to podnosite.

Toliko sam puta to odvrteo u glavi, da imam osećaj kao da se sve već desilo.

Što znači da ste nas očekivali.

Naravno da sam vas očekivao. Jedino me iznenađuje što se ranije niste pojavili.

Mislili smo da vam damo mesec dana. Zadatak je težak, i bilo je fer da vam damo malo vremena da se pripremite za njega. Ali, mesec dana je prošlo, a još uvek nikakve rezultate nismo videli. Želite li da nam date neko objašnjenje?

Ne mogu to da uradim. To je sve. Jednostavno, ne mogu.

Dok ste vi ovde u Džekson Hajtsu vrteli palčevima, rat je od zla krenuo nagore. Federalisti su krenuli u prolećnu ofanzivu i napali skoro sve gradove na Istočnoj obali. Operacija Jedinstvo, tako su to nazvali. Milion i po ljudi je poginulo dok se vi ovde rvete sa svojom savešću. Na Vinston-Sejlem je pre tri nedelje izvršena invazija, a pola teritorije Minesote ponovo je pod vlašću federalista. Ogromni delovi Ajdaha, Vajominga i Nebraske pretvoreni su u zarobljeničke logore. Da nastavim?

Ne, ne morate, shvatio sam.

Morate to učiniti, Brik.

Žao mi je. Prosto, ne mogu.

Sećate se koje su posledice, zar ne?

Zar niste zato došli?

Još uvek ne. Dajemo vam rok. Nedelju dana od danas. Ako s Brilom ne bude gotovo do ponoći dvadeset i osmog, Djuk i ja se vraćamo, i sledeći put ćemo imati napunjene pištolje. Čujete li me, kaplare? Za nedelju dana od danas, inače ćete vi i vaša žena umreti bez razloga.

Ne znam koliko je sati. Kazaljke budilnika ne svetle, a nemam nameru da palim svetlo i ponovo se izložim zaslepljujućim zracima sijalice. Stalno hoću da zamolim Mirijam da mi kupi neku od onih sprava što svetle u mraku, ali svaki put kada se probudim ujutro, ja

zaboravim. Svetlo briše misao, i setim je se ponovo tek kad legnem u krevet, dok ležim budan kao sada, i zurim u nevidljivu tavanicu moje nevidljive sobe. Nisam siguran, ali pretpostavljam da ima negde između pola dva i dva. Mic po mic, mic po mic...

Vebsajt je bio Mirijamina ideja. Da sam znao šta je naumila, rekao bih joj da ne gubi vreme, ali tajila je to od mene (u savezništvu sa svojom majkom koja je uspela da sačuva i najmanji papirić koji sam objavio), i kad je došla u Njujork na večeru povodom mog sedamdesetog rođendana, odvela me je do radne sobe, uključila laptop, i pokazala šta je uradila. Članci teško da su bili vredni toga, ali sama pomisao na moju ćerku koja provodi nebrojene sate samo da bi unela sve te moje prastare tekstove - za potomstvo, kako se izrazila - to me je manje-više dotuklo, i nisam znao šta bih rekao. Moj uobičajeni poriv je da preokrenem emotivnu tenziju nekom oporom opaskom ili egoističnom primedbom, ali te večeri mogao sam samo da zagrlim Mirijam, i nisam rekao ništa. Sonja je, naravno, plakala. Uvek je plakala kad je srećna, ali tom prilikom njene suze su mi bile posebno strašne i bolne zbog toga što je samo tri dana pre toga dobila dijagnozu karcinoma, i prognoze su bile nejasne, u najboljem slučaju neizvesne. Ispostavilo se da je i godina bila prevelika nada.

Ne bi trebalo to da radim. Obećao sam sebi da neću upasti u zamku razmišljanja o Sonji, sećanja na Sonju, da se neću dati. Ne mogu sebi da dopustim da se sada slomim i potonem u beznadež bola i samooptužbi. Mogao bih početi da urlam i da razbudim devojke - ili da narednih nekoliko sati potrošim u smišljanju sve čudnovatijih i izopačenijih načina da se ubijem. Taj zadatak je poveren Briku, protagonisti večerašnje priče. Možda je to objašnjenje zbog čega su on i Flora uključili kompjuter i potražili Mirijamin vebsajt. Čini mi se da je važno da me moj junak upozna malo bolje, da sazna protiv kakvog to čoveka ide, i sada, pošto se okrenuo pojedinim knjigama koje sam preporučio, konačno smo počeli da uspostavljamo nekakvu vezu. Postaje prilično komplikovano, moram da priznam, ali činjenica je da Bril nije postojao u mojoj prvobitnoj zamisli. Um koji je smislio rat trebalo je da pripada nekom drugom, nekom drugom izmišljenom liku, podjednako nestvarnom poput Brika i Flore i Tobaka, i svih drugih, i što više odmičem, sve više shvatam koliko se teško varam. Priča je o čoveku koji mora da ubije osobu

koja ga je stvorila, i zašto bismo se pretvarali da ja nisam ta osoba? S mojim ulaskom u priču, priča postaje stvarna. Ili ja postajem nestvaran, tek trunka vlastite mašte. U svakom slučaju, posledica donosi zadovoljenje, u skladu je s mojim raspoloženjem - a ono je mračno, mali moji, mračno poput ove kamenocrne noći koja me okružuje.

Nastavljam da lupetam, puštam da me misli vode tamo i ovamo ne bih li one o Sonji držao pod kontrolom, ali uprkos svim mojim naporima, ona je još uvek tu, odsutna a uvek prisutna, ona, koja je tolike noći provela sa mnom u ovom krevetu, koja sada leži u grobu na groblju Monparnas, moja žena Francuskinja s kojom sam živeo osamnaest godina, pa onda devet godina razdvojenosti, pa posle toga još dvadeset i jednu godinu zajedno, trideset i devet ukupno, četrdeset i jednu, računajući one dve koje smo proveli pre braka, više od polovine mog života, mnogo više, a sada od svega nije ostalo ništa osim kutija s fotografijama i sedam izgrebanih longplejki, snimaka koje je načinila šezdesetih i sedamdesetih, Šubert, Mocart, Bah, i prilika da još jednom čujem njen glas, taj mali prelepi glas, natopljen osećanjima, tu suštinu onoga što ju je činilo. Fotografije... i muzika... i Mirijam. Ostavila mi je naše dete, to se ne sme zanemariti, dete koje to više nije, i kako mi je samo čudno da pomislim da bih sada bez nje bio potpuno izgubljen, pijan, van svake sumnje, svake noći, ako ne i mrtav, ili na aparatima u nekoj bolnici. Kada me je pozvala da se preselim kod nje posle nesreće, uljudno sam je odbio objasnivši joj da ionako nosi prevelik teret da bi još i mene dodala na spisak. Uхватила me je za ruke i rekla: Ne, tata, ne shvataš. Ti si meni potreban. Toliko sam užasno usamljena u toj kući da nisam sigurna koliko ću još moći da izdržim. Potreban mi je neko s kim ću moći da razgovaram. Neko koga ću da gledam, da bude tu za vreme večere, neko, da me povremeno zagrlji i kaže mi kako i nisam baš toliko grozna osoba.

To *grozna osoba* je svakako čula od Ričarda, epitet koji mu je izleteo tokom jedne od žestokih svađa pred kraj njihovog braka. Ljudi u nastupu besa izgovaraju užasne stvari, i duša me boli što je Mirijam dozvolila da joj se te reči urežu kao da je reč o nekoj konačnoj presudi o njenom karakteru, osuda svega onoga ko je i šta je. Postoje dubine dobrote u toj devojci, ista ona vrsta samoprekorne

dobrote koju otelovljuje i Noriko u filmu, i upravo zbog toga, gotovo neizbežno, mada je Ričard bio taj koji je napustio brod, ona nastavlja da optužuje sebe zbog onoga što se desilo. Nisam siguran da sam joj od pomoći, ali bar više nije sama. Pre nego što je Tajtus ubijen, bili smo ušli u jednu finu rutinu, i hteo bih, Mirijam, da upamtiš ovo: kada je Katja imala problema, nije otišla kod svog oca, došla je kod tebe.

Rotstajn i Frisk su sada već otišli. U trenutku kada se vrata za njima zatvaraju, Flora počinje da psuje na španskom, niže rafale kletvi koje Brik nije u stanju da prati jer se njegovo znanje jezika svodi na nekoliko reči, mahom na zdravo i do viđenja, no ipak je ne prekida, povlači se u sebe tokom tih trideset sekundi nerazumevanja da bi razmislio o dilemi s kojom moraju da se suoče i da shvati šta mu je dalje činiti. Nalazi da je to čudno, ali kao da više nema nikakav strah, i dok je pre samo nekoliko minuta bio uveren da će Flora i on biti ubijeni, umesto da se trese i drhti zbog neočekivanog olakšanja, obuzima ga neverovatan mir. Video je svoju smrt u vidu Friskovog pištolja, i mada tog pištolja sada više nema, smrt je još uvek s njim - kao da je to jedino što mu u ovom trenutku pripada, kao da je i ono malo života preostalog u njemu, smrt ukrala. I, ako je na Brika i bačena kletva, prvo što treba da uradi jeste da pošalje Floru što je dalje moguće.

Brik je miran, ali to kao da ne deluje na njegovu ženu koja je sve više uznemirena.

Šta ćemo da radimo? Kaže. Pobogu, Ovene, ne možemo samo da sedimo i čekamo da se vrate. Ne želim da umrem. Glupo je umreti kad imaš dvadeset sedam godina. Ne znam... možda bismo mogli da pobegnemo i sakrijemo se.

Ne vredi. Kud god da odemo, sigurno će nas pronaći.

Onda ćeš možda i morati da ubiješ onog starca.

O tome smo već raspravljali. Bila si protiv, sećaš se?

Tada ništa nisam znala. Sada znam.

Ne vidim šta se tu promenilo. Ne mogu to da uradim, a i ako pristanem, završiću u zatvoru.

Otkud znaš da će te uhvatiti? Ako smisliš dobar plan, možda ćeš uspeti da se izvučeš.

Prestani, Flora. Ne želiš da to uradim manje nego ja.

U redu. Onda unajmi nekoga da to obavi umesto tebe.

Prestani. Nikoga nećemo ubiti. Je li to jasno?

Šta ćemo onda? Ako nešto ne preduzmeš, za nedelju dana smo mrtvi.

Tebe ću poslati na put. To je prvi korak. Ideš kod majke u Buenos Ajres.

Ali, upravo si rekao da će nas pronaći kud god da odemo.

Ti ih ne zanimaš. Potreban sam im ja, i čim se budemo razdvojili, s tobom se više neće gnjaviti.

Šta to govoriš, Ovene?

Samo da želim da budeš na sigurnom.

A ti?

Ne brini. Smisliću nešto. Neću dozvoliti da me ubiju dvojica manijaka, to ti obećavam. Ti samo idi kod majke na nedelju dana, i kad se vratiš, biću ovde u stanu i čekaću te. Razumeš?

Ne dopada mi se to, Ovene.

Ne mora da ti se dopada. Moraš tako da postupiš. Zbog mene.

Te večeri, rezervišu povratnu kartu za Buenos Ajres, i sledećeg jutra Brik vozi Floru na aerodrom. Zna da je to poslednji put što je vidi, ali svojski se trudi da bude smiren i ne odaje nikakve znake tuge koja ga obuzima. Dok se uz poljubac rastaju na kontrolnom ulazu punom putnika i uniformisanog aerodromskog osoblja, Flora iznenada počinje da plače. Brik je zagrlji i miluje po kosi, ali pošto sada oseća grčenje njenog tela uz svoje, i pošto njene suze padaju na njegovu košulju i kvase mu grudi, više ne zna šta da kaže.

Nemoj me prisiljavati da idem, moli ga Flora.

Bez suza, uzvraća joj šapatom. To je samo na nedelju dana. Kad se vratiš kući, sve će biti gotovo.

I biće, misli u sebi, dok ulazi u auto i vozi s aerodroma kući, u Džekson hajts. U tom trenutku ima čvrstu nameru da održi reč: da izbegne sledeći susret s Rotstajnom i Friskom, da čeka Floru u stanu kad se bude vratila - ali to ne znači da planira da ostane živ.

I šta je to onda, samoubistvo, seća se da je rekao Frisku.

Na jedan zaobilazan način, da.

Brik tek treba da napuni trideset godina, i još nijednom u životu nije pomislio da se ubije. Sada mu je to postalo glavna preokupacija, i

naredna dva dana provodi u stanu pokušavajući da smisli najefikasniji i najbezbolniji način odlaska s ovog sveta. Razmišlja o tome da kupi pištolj i puca sebi u glavu. Razmišlja o trovanju. O tome da prereže vene. Da, to je nekada bilo uobičajeno, zar ne? Popiješ pola flaše votke, saspeš u grlo dvadeset-trideset tableta za spavanje, uđeš u toplu kupku i prerežeš vene oštrim nožem. Priča se kako se ne oseti gotovo ništa.

Muka je što još uvek ima pet dana pred sobom, a sa svakim danom onaj mir i rešenost koje je osetio pri pogledu na burence Friskovog pištolja postepeno popuštaju. Smrt je tada još uvek bila prilično ishitren zaključak, obična formalnost pod datim okolnostima, ali dok se njegova smirenost polako pretvara u nemir, a sigurnost prelazi u sumnju, pokušava da zamisli votku i tablete, toplu kupku i sečivo noža, i iznenada, stari strahovi se opet vraćaju, a čim se to desi, on shvata da je njegova rešenost nestala, da nikada neće smoći hrabrosti za tako nešto.

Koliko je vremena prošlo otada? Četiri dana - ne, pet dana - što znači da mu je preostalo još četrdeset osam sati. Brik tek treba da mrdne iz stana i uputi se napolje. Otkazao je sve svoje nastupe kao Veliki Zavelo za tu nedelju, rekavši da se razboleo od gripa, isključio je telefon. Pretpostavljao je da će ga Flora pozvati, ali za sada nije mogao da se prisili da razgovara s njom jer je znao da će ga zvuk njenog glasa toliko uznemiriti da će početi svašta da govori, ili još gore da će početi da plače što će nju još dodatno uznemiriti. I pored svega, ujutro, dvadeset i sedmog maja, on se konačno brije, tušira, i oblači čistu odeću. Sunčevi zraci ulaze kroz prozore, zavodljiva svetlost njujorškog proleća, i on rešava da će mu prijati šetnja na svežem vazduhu. Ako umom nije uspeo da reši probleme, možda će odgovor naći na nogama.

Onog trenutka kad kroči na trotoar, začuje kako ga neko doziva po imenu. Glas je ženski, a kako u tom trenutku na ulici nema drugih pešaka, Brik ne može da odredi odakle dolazi. Okreće se oko sebe, glas ga ponovo doziva, kad, eto ti Virdžinije Blejn kako sedi za volanom automobila parkiranog tačno preko puta ulice. I pored svega, Briku je neverovatno drago što je vidi, ali dok kreće preko ulice, prema ženi koja ga proganja proteklih mesec dana, talas

strepnije prođe mu kroz telo. Kada stigne do belog Mercedesovog sedana, oseća kako mu bilo tuče u glavi.

Dobro jutro, Ovene, kaže Virdžinija. Imaš li malo vremena?

Nisam očekivao da ću te ponovo videti, odgovara Brik, izbliza posmatrajući njeno lepo lice, koje je još lepše nego što ga se seća, i njenu tamnosmeđu kosu koja je kraća nego što je bila kada su se poslednji put videli, i njene prefinjene usne našminkane crvenim karminom, i plave oči dugih trepavica, i graciozne, vitke ruke koje drži na volanu.

Nadam se da te ne prekidam u nečemu, kaže ona.

Ni najmanje. Krenuo sam u šetnju.

Dobro. Hajde onda da se provozamo umesto šetnje, važi?

Dokle?

Kazaću ti kasnije. Najpre treba da popričamo. A kad stignemo tamo kuda sam te povelu, shvatićeš i zašto.

Brik okleva, još uvek ne zna da li da veruje Virdžiniji ili ne, ali onda shvata da mu je sasvim svejedno, da je, i ovako i onako, mrtav čovek. Ako su ovo poslednji sati njegovog života, razmišlja on, onda bolje da ih provede s njom, nego da bude sam.

I tako, oni odlaze u savršeno majsko jutro, ostavljaju za sobom Njujork, i putuju duž južnog ruba Konektikata putem I-95, a onda skreću na trista devedeset peticu, tik ispred Nju Londona, i voze se na sever brzinom od sedamdeset milja na sat. Brik slabo obraća pažnju na pejzaže koji promiču i umesto toga posmatra Virdžiniju koja je obučena u svetloplavi džemper od kašmira i bele lanene pantalone, i sedi u smeđem kožnom sedištu s takvom sigurnošću i samodovoljnošću da ga podseti na to kakva je bila kao mlada, kada je mucao kad god bi pokušao da joj se obrati. Sada stvari stoje drugačije, kaže sebi. Odrastao je, i više je se ne plaši. Pomalo strahuje, ali ne od Virdžinije-žene, već od *malog šrafa u velikoj mašini*, od osobe koja je u dosluhu sa Friskom.

Izgledaš mnogo bolje, Ovene, počinje ona. Nema više posekotina, ni zavoja. A vidim da si i zub uspeo da središ. Čuda stomatologije, a? Od pretučenog boksera do lepotana.

Brik nije zainteresovan za tu temu, i umesto da prihvati ćaskanje o svom licu, odmah prelazi na stvar. Da li je i tebi Frisk dao injekciju? pita.

Nije važno kako sam dospela ovamo, kaže mu. Važno je zašto sam tu.

Da me dokrajčiš, pretpostavljam.

Grešiš. Došla sam jer se osećam krivom. Ja sam te u ovo uvalila, i sada hoću da pokušam da te izvučem iz svega.

Ali ti si Friskov čovek. Ako radiš za njega, onda si deo čitave stvari.

Ali, ja ne radim za njega. To je samo gluma.

Šta to znači?

Zar moram da ti nacrtam?

Ti si dvostruki agent?

U neku ruku.

Nemoj mi reći da si na strani federalista.

Naravno da nisam. Mrzim te proklete ubice.

Pa za koga onda radiš?

Strpljenja, Ovene. Moraš mi dati malo vremena. Prvo ono što je preče, u redu?

U redu. Slušam.

Da, ja sam te predložila za posao. Ali nisam znala o čemu je reč. Nešto veliko, rekli su, nešto suštinski važno za ishod rata, ali nisu mi dali nikakve detalje. Rečeno mi je tek kad si stigao na drugu stranu. Kunem se, nisam znala da će ti narediti da ubiješ bilo koga. I čak i kad sam to saznala, nisam pojma imala da će ti Frisk pretiti smrću ako ne obaviš posao. To sam čula tek sinoć. Zato sam došla. Zato što hoću da ti pomognem.

Ne verujem ti ni jednu jedinu reč.

I zašto bi? Da sam ja na tvome mestu, ni ja ne bih verovala. Ali, istina je.

Znaš šta je smešno, Virdžinija? Što me je baš briga. To, što lažeš. Sviđaš mi se i suviše da bih se zbog toga nervirao. Možeš da budeš folirantkinja, da me baš ti na kraju ubiješ, ali nikada nećeš prestati da mi se sviđaš.

I ti se meni sviđaš, Ovene.

Čudna si ti osoba. Je li ti neko to već rekao?

Stalno mi to govore. Još otkad sam bila dete.

Koliko ima od kada si prešla na drugu stranu?

Petnaest godina. Ovo mi je prvo putovanje. Čak je bilo i nemoguće prelaziti do pre tri meseca. Ti si prvi koji je prešao tamo i vratio se

nazad. Znaš li to?

Niko mi ništa nije rekao.

To je kao da zakoračiš u san, zar ne? Mesto je isto, ali potpuno drugačije. Amerika bez rata. Teško je to svariti. Navikneš se na borbe, to ti se uvuče u kosti i, posle nekog vremena, teško da možeš zamisliti drugačiji svet.

Amerika jeste u ratu, to stoji. Samo što ga ne vodimo ovde. Barem ne još.

Kako ti je žena, Ovene? Glupo od mene, ali ne mogu da se setim kako se zove.

Flora.

Tako je, Flora. Hoćeš li da je pozoveš i kažeš joj da ćeš biti odsutan dva dana?

Nije u Njujorku. Poslao sam je njenoj majci, u Argentinu.

Pametno. Uradio si pravu stvar.

Inače, trudna je. Mislio sam da bi volela to da znaš.

Bravo, mali. Čestitam.

Flora je trudna, volim je više nego ikad, pre bih dao desnu ruku nego da se njoj nešto dogodi, a ipak, jedino što u ovom trenutku zaista želim, jeste da te odvedem u krevet. Ima li to ikakvog smisla?

Apsolutno.

Još jedno, poslednje, valjanje u senu.

Nemoj tako da govoriš. Ovene, ti nećeš umreti.

Pa, šta misliš? Kako ti se dopada ta ideja?

Da li se sećaš šta sam ti rekla kad smo se poslednji put videli?

Kako bih mogao da zaboravim?

Onda znaš kakav je moj odgovor.

Prelaze granicu s Masačusetsom, nekoliko minuta kasnije zaustavljaju se da bi nasuli gorivo, otišli do toaleta i pojeli po jedan bljutavi hot-dog u gnjecavoj zemički podgrejan u mikrotalasnoj, koji su spirali gutljajima flaširane vode. Kada krenu prema autu, Brik zagri Virdžiniju i poljubi je, duboko gurajući svoj jezik u njena usta. Za njega je to trenutak savršenstva, ispunjenje sna koji traje polovinu njegovog života, ali i trenutak pun stida i žaljenja, jer taj mali uvod u dalja zadovoljstva s njegovom starom ljubavlju jeste prvi put da je Brik dotakao neku drugu ženu otkad se oženio Florom. Ali, pošto je sada samo vojnik, čovek koji učestvuje u ratu, opravdava svoje

neverstvo time što podseća sebe da bi, koliko sutra, mogao biti mrtav.

Kada nastave put, okreće se prema Virdžiniji i postavlja joj pitanje koje odlaže već više od dva sata: kuda idu?

Na dva mesta, odgovara mu ona. Jedno danas, drugo sutra.

Pa dobro, i to je nešto. Ne bi se potrudila da budeš malo preciznija, zar ne?

O prvom, zaista, ne mogu ništa da ti kažem, jer bih želela da to bude iznenađenje. A sutra idemo u Vermont.

Vermont... To znači, Bril. Vodiš me kod Brila.

Brzo kapiraš, Ovene.

Ništa ti ne vredi, Virdžinija. Desetak puta sam pomislio na to da odem tamo, ali pojma nemam šta bih mu rekao.

Samo ga zamoli da prestane.

Nikada me neće poslušati.

Kako znaš kad nisi ni pokušao?

Zato što znam, i to je to.

Zaboravljaš da ću ja biti sa tobom.

Kakve to ima veze?

Već sam ti rekla da ja zapravo ne radim za Friska. Šta misliš, od koga primam naređenja?

Otkud ja to mogu znati?

Ma, hajde, kaplare. Razmisli.

Nije valjda od Brila?

Da, od Brila.

To je nemoguće. On je s ove strane, a ti s one. Nema načina da komunicirate.

Jesi li ikada čuo za telefon?

Telefoni ne rade. Pokušao sam da pozovem svoj broj u Kvinsu, i rečeno mi je da broj nije u funkciji.

Ima telefona i telefona, prijatelju. S obzirom na to koliki udeo ima u svemu ovome, zar misliš da bi Bril ostao bez nekog koji radi?

Ti, dakle, razgovaraš s njim.

Neprekidno.

Ali, nikada se niste sreli.

Ne. Sutra je taj veliki dan.

A šta je s ovim sada? Zašto ne odemo sada do njega?

Zato što je sastanak zakazan za sutra. A do tada ti i ja imamo druge planove.

Ono iznenađenje...

Tačno.

Koliko još imamo?

Manje od pola sata. Za otprilike dva minuta, zamoliću te da zatvoriš oči. Možeš opet da ih otvoriš kad stignemo.

Brik pristaje na igru, rado se prepušta Virdžinijim detinjastim hirovima, i poslednje minute putovanja provodi sedeći na sedištu, bez reči, pokušavajući da pogodi kakvu mu je smicalicu sada smislila. Da bolje poznaje geografiju, rešenje bi verovatno pronašao mnogo pre nego što stignu, ali Brik tek površno poznaje mape, a kako zapravo nikada ranije nije ni kročio u Vuster, u Masačusetsu (zamišljao je sebe tamo samo u snu), kada se auto zaustavi, i kada mu Virdžinija kaže da otvori oči, ubeđen je da je opet u Velingtonu. Auto se zaustavlja ispred one kuće u predgrađu u koju su ušli prošlog meseca, isto zdanje od cigala, s raskošnim prednjim travnjakom, cvetnim lejama i visokim žbunovima u cvetu. Kada pogleda niz ulicu, sve kuće u susedstvu su netaknute. Nema garavih zidova, urušenih krovova, polupanih prozora. Rat nije dotakao ovaj kvart, i dok se Brik polako okreće ukруг pokušavajući da upije taj poznati ali izmenjeni okoliš, iluzija se konačno raspršuje i on shvata gde se nalazi. Ne u Velingtonu nego u Vusteru, što je bivše ime grada u drugom svetu.

Zar to nije divno? kaže Virdžinija dižući ruke i pokazujući prema neoštećenim kućama. Oči joj se sjaje, preko lica joj prelazi osmeh. Tako je nekada bilo, Ovene. Pre oružja... pre napada... pre nego što je Bril počeo sve da razara. Nisam mislila da ću doživeti da ovo opet vidim.

Pustimo Virdžiniju Blejn neka uživa u svom trenutku sreće. Pustimo Ovena Brika da zaboravi na svoju malu Floru i da pronade utehu u naručju Virdžinije Blejn. Pustimo muškarca i ženu koji su se upoznali kao deca da uživaju u svojim odraslim telima. Neka zajedno legnu u krevet, i neka rade šta im je volja. Neka jedu. Neka piju. Neka se opet vrate u krevet i čine ono što žele svakim delićem i svim otvorima svojih odraslih tela. Život ipak ide dalje, čak i pod najbolnijim okolnostima, ide sve do kraja, a onda staje. I ovi životi će

stati, zato što moraju da stanu, zato što ni on ni ona neće stići do Vermonta da razgovaraju s Brilom, jer bi Bril tada mogao da posustane i odustane, a Bril ne može odustati jer mora da nastavi da priča svoju priču, priču o ratu u tom drugom svetu, koji je takođe i ovaj svet, i ne može dozvoliti nikome i ničemu da ga u tome zaustavi.

Gluvo doba noći. Virdžinija spava ispod pokrivača, njeno zadovoljeno telo širi se i skuplja dok hladan vazduh ulazi i izlazi iz njenih pluća, sanja o ko zna čemu na prigušenoj mesečini koja se provlači kroz poluotvoren prozor. Brik je na svojoj strani, telo mu je sklupčano oko njenog, jednom rukom obuhvatio je njenu levu dojku, druga mu leži na oblini gde se spajaju bok i stražnjica, ali, kaplar je nemiran, nerazumljivo budan, i pošto se više od jednog sata bori da zaspi, izvlači se iz kreveta i odlazi dole da natoči sebi piće, pitajući se da li će mu jedan viski smanjiti napetost koju oseća dok razmišlja o sutrašnjem susretu sa starcem. Odeven u frotirski ogrtač pokojnog muža, ulazi u kuhinju i pali svetlo. Suočen sa blistavošću tog elegantnog prostora, s njegovim uglačanim površinama i skupim aparatima, Brik počinje da razmišlja o Virdžinijinom braku. Njen muž je svakako bio mnogo stariji od nje, vešt igrač, dovoljno imućan da priušti sebi ovakvu kuću, i zato što Virdžinija tek treba da mu ispriča štošta o njemu (izuzev toga da je bogat), ne baš dobrostojeći mađioničar iz Kvinsa počinje da se pita da li je njoj bilo stalo do pokojnog muža, ili se za njega udala samo zbog novca. Dokone misli čoveka koji pati od nesаницe i pretražuje kuhinjske kredence u potrazi za čašom i bocom skoča: beskrajne banalnosti koje proleću kroz um dok jedna misao mutira u drugu. Tako je to sa svima nama, mladima i starima, bogatima i siromašnima, a onda se dogodi nešto neočekivano što se obruši na nas i trgne nas iz stanja otupelosti.

Brik začuje avione kako nisko lete u daljini, zatim buku motora helikoptera, i tren zatim, razoran zvuk eksplozije. Prozori u kuhinji razleću se u paramparčad, pod se trese pod njegovim bosim nogama, a zatim počinje da se podiže kao da čitav temelj kuće menja položaj, i kada Brik istrči u hodnik da bi se popeo i video šta je s Virdžinijom, nailazi na ogromna plamena koplja. Odozgo padaju drvene grede i škriļčani crep s krova. Brik pogleda gore i, posle nekoliko sekundi zbunjenosti, shvata da kroz oblake gustog dima

gleda u noćno nebo. Gornjeg sprata kuće više nema, što znači da nema ni Virdžinije i, iako zna da nema nikakve svrhe, očajnički želi da se popne uz stepenice i potraži njeno telo. Ali, stepenište je sada u plamenu, i ako bude prišao bliže, izgoreće.

Istrčava na travnjak, i svud oko njega uplakani susedi izleću iz kuća u noć. Jedan kontingent vojnika Federacije kreće se sredinom ulice, pedeset šezdeset ljudi sa šlemovima, svi naoružani poluautomatskim oružjem. Brik podiže ruke u znak predaje, ali ništa mu ne vredi. Prvi metak ga pogađa u nogu, i on pada hvatajući se za ranu dok mu krv lije preko prstiju. Pre nego što uspe da ustanovi kolika je povreda i koliko je teško ranjen, drugi metak prolazi pravo kroz njegovo desno oko i izlazi kroz glavu. I to je kraj Ovena Brika koji svet napušta bez glasa, bez prilike da izgovori poslednje reči ili da pomisli poslednju misao.

U međuvremenu, osamdeset kilometara severozapadno, u beloј drvenoj kući u Vermontu, Ogast Bril leži budan u krevetu i zuri u tamu. A rat se nastavlja.

Mora li tako da se završi? Da, verovatno da mora, iako ne bi bilo teško smisliti neki manje surov završetak. Ali koja bi bila njegova svrha? Moja noćasnja tema je rat, a pošto je rat ušao u ovu kuću, osećam da bih uvredio Tajtusa i Katju ako ublažim udarac. Mir na zemlji, dobra volja među ljudima. Nemir na zemlji, zlovolja među ljudima. To je suština svega, crno središte gluve noći, još dobra četiri sata treba da dogore, i svaka nada za san razbijena u paramparčad. Jedino rešenje je da ostavim Brika, da se postaram da bude dostojno sahranjen, i da smislim novu priču. Nešto sasvim prizemno ovog puta, protivtežu fantastičnoj mašineriji koju sam upravo sagradio. Đordano Bruno i teorija o beskrajnom broju svetova. Provokativna stvar, svakako, ali ima i drugog kamenja koje treba otkopati.

Ratne priče. Spustiš gard samo malo i one navale, pojure prema tebi, jedna po jedna...

Kada smo Sonja i ja poslednji put bili zajedno u Evropi, otišli smo u Brisel na nekoliko dana, na okupljanje članova neke udaljene grane njene porodice. Jednog popodneva ručali smo zajedno s jednim njenim rođakom iz drugog kolena, starim gospodinom koji je zagazio u osamdesetu, bivšim izdavačem koji je odrastao u Belgiji, pa se posle preselio u Francusku, s prijatnom i načitanom osobom koja je govorila u složenim, izražajno artikulisanim pasusima, hodajućom knjigom u ljudskom obličju. Restoran se nalazio u jednoj uzanoj kolonadi u centru grada i, pre nego što smo seli da jedemo, odveo nas je do malog dvorišta u dnu pešačke staze da nam pokaže fontanu s bronзанom statuom vodene nimfe koja sedi u jezercetu. Nije to bio neki posebno briljantan rad - prikazana je bila gola devojka u ranoj ili srednjoj mladosti, nešto malo manja od prirodne veličine - i uprkos nekim trapavostima, bilo je u njoj nečeg dirljivog, nečega u luku devojčinih leđa, čini mi se, ili u njenim malenim grudima i uskim bokovima, ili zato što je, uopšte, sve bilo tako umanjeno. Nas troje smo stajali i razgledali je, kada nam je Žan-Lik rekao da je ta devojka, pošto je odrasla, postala njegova nastavnica u srednjoj školi, i da joj je bilo samo sedamnaest godina kada je pozirala za statuu. Okrenuli smo se i otišli u restoran i on nam je, za ručkom, ispričao nešto više o svojoj povezanosti s tom ženom. Ona ga je podstakla da se zaljubi u knjige, kazao je, jer se, dok je bio njen đak, žestoko zaljubio u nju, i ta ljubav uticala je da promeni svoj životni put. Kada su 1940. Nemci okupirali Belgiju, Žan-Lik je imao samo petnaest godina, no ipak se pridružio ilegalnom pokretu otpora, kao kurir. Danju je išao u školu a noću raznosio poruke. I njegova nastavnica se pridružila otporu, i jednog jutra, 1942. godine, vojnici su umarširali u licej i uhapsili je. Ubrzo posle toga, Žan-Likova ćelija je bila provaljena i uništena. Ispričao nam je kako je morao da se skriva, i kako je poslednjih osamnaest meseci rata živeo sam na jednom tavanu i nije radio ništa drugo sem što je čitao knjige - sve knjige, od antičkih Grka, preko renesanse, do dvadesetog veka, gutao je romane i drame, poeziju i filozofiju, i shvativši da nikada ne bi bio u mogućnosti za takvo što da nije bilo njegove nastavnice, koju su pred njegovim očima uhapsili, i za koju se molio svake noći. Kada se rat najzad završio, saznao je da se nije vratila iz logora, ali niko nije umeo da mu kaže kada je i kako umrla. Nestala je, zbrisana sa

lica zemlje, i niko živ nije znao šta joj se dogodilo. Nekoliko godina kasnije (krajem četrdesetih? početkom pedesetih?), ručao je sam u jednom restoranu u Briselu i načuo razgovor dvojice muškaraca za susednim stolom. Jedan od njih je za vreme rata bio zatočen u koncentracionom logoru, i dok je svom prijatelju pričao priču o jednom drugom logorašu, Žan-Lik je sve više bivao siguran da govori o njegovoj nastavnici, maloj vodenoj nimfi iz fontane na kraju drvoreda. Činilo se da se sve uklapa: Belgijanka, dvadesetih godina, crvenokosa, sitna, izuzetno lepa, buntovna levičarka koja je odbila da izvrši čuvarevo naređenje. Da bi pružili primer drugim zatvorenicima i pokazali šta se dešava s onima koji ne izvršavaju naređenja, komandir je odlučio da je pogube javno, pred svim zatvorenicima u logoru. Žan-Lik je očekivao da će čovek reći da su je stavili pred streljački stroj, ili da su je obesili, ali ispostavilo se da je komandir imao nešto tradicionalnije na pameti, metod koji je izašao iz mode nekoliko vekova ranije. Žan-Lik nije mogao da gleda u nas dok nam je govorio. Okrenuo je glavu i pogledao kroz prozor, kao da se izvršenje kazne odvijalo upravo tada, dok je govorio tihim glasom, koji je odjednom bio prepun emocija. Rekao je: Raščerečili su je. Dugim lancima vezali su je za članke nogu i ruku, odvukli su je u dvorište, naterali su je da stoji mirno dok su lanci pričvršćivani za četiri vojna džipa koja su bila okrenuta u četiri različita pravca, a onda je komandant dao naređenje vozačima da upale motore. Prema rečima čoveka za susednim stolom, žena nije vikala, nije ni glasa pustila dok su joj čupali udove, jedan za drugim. Da li je tako nešto uopšte moguće? Žan-Lik je bio u iskušenju da se obrati čoveku, ali onda je shvatio na nije u stanju da govori. Boreći se sa suzama, ustao je, bacio novac na sto, i izašao iz restorana.

Sonja i ja smo se vratili iz Pariza, i u roku od četrdeset osam sati čuo sam još dve priče koje su me veoma potresle - ne kao Žan-Likova svojim mučnim nasilništvom, ali dovoljno snažno da ostave trajan utisak. Prvu sam čuo od Aleka Fojla, britanskog novinara koji je doleteo iz Londona i jedne večeri došao kod nas na večeru. Alek je čovek poznih četrdesetih godina, nekadašnji Mirijamin momak, pa iako je to sada sve daleka prošlost, Sonja i ja smo bili pomalo iznenađeni kada je naša ćerka umesto njega izabrala Ričarda.

Nekoliko godina nismo bili u kontaktu, trebalo je mnogo toga nadoknaditi tako da se poveo jedan od onih nervoznih razgovora koji bez upozorenja skreću s teme na temu. U jednom trenutku, povela se priča o porodicama, i Alek nam je ispričao svoj skorašnji razgovor s prijateljicom koja je pokrivala slikarstvo za *Independent* ili *Gardijan*, ne sećam se koji od ta dva. Rekao joj je: Pre ili kasnije, svaka porodica prođe kroz neki vanredan događaj - užasne zločine, poplave ili zemljotrese, bizarne incidente, čudesne srećne obrte, i ne postoji nijedna porodica na svetu koja nema mračne tajne, pune kovčege skrivenog materijala od koga bi ti, da ih neko otvori, vilica otpala. Njegova prijateljica se nije složila s tim. To možda važi za veliki broj porodica, rekla je ona, možda čak i za većinu, ali ne i za sve. Recimo, za njenu porodicu. Nije mogla da se seti ni jednog jedinog zanimljivog događaja koji se bilo kome od njih desio, ničega što bi po svojoj posebnosti moglo da se izdvoji. Nemoguće, rekao je Alek. Samo se koncentriši za trenutak, i sigurno će ti nešto pasti na pamet. I tako njegova prijateljica počne da razmišlja, i na kraju kaže: Pa, možda i postoji nešto. Ispričala mi je baka neposredno pre svoje smrti, i čini mi se da je prilično neobično.

Alek nam se nasmešio s druge strane stola. Neobično, kazao je on. Moja prijateljica se ne bi ni rodila da se to nije desilo, a ona to naziva *neobičnim*. Koliko se meni čini, pre je potpuno zapanjujuće.

Baka njegove prijateljice rođena je u Berlinu dvadesetih godina dvadesetog veka, i kada su 1933. nacisti došli na vlast, njena jevrejska porodica reagovala je isto kao i mnoge druge jevrejske porodice: verovali su da je Hitler tek prolazna pojava, i nisu se ni potrudili da odu iz Nemačke. Čak i kada se stanje pogoršalo, nadali su se da će sve biti u redu i nisu se micali. Jednoga dana, baki je tada bilo sedamnaest ili osamnaest godina, njeni roditelji su dobili pismo koje je potpisao neko ko je tvrdio da je kapetan Es-Esa. Alek nije spomenuo o kojoj godini je reč, ali čini mi se da bi razumno bilo pretpostaviti da je u pitanju 1938, možda nešto ranije. Prema rečima Alekove prijateljice, u pismu je stajalo: Vi me ne poznajete, ali ja vrlo dobro znam vas i vašu decu. Zbog ovog pisma bih mogao dospeti na vojni sud, ali smatram da mi je dužnost da vas upozorim da ste u velikoj opasnosti. Ako nešto ubrzo ne budete preduzeli, uhapsiće vas i poslati u logor. Verujte mi, ovo nije tek puko nagađanje.

Spreman sam da vam pribavim vize za izlazak koje će vam omogućiti da pobjegnute u drugu zemlju, ali zauzvrat mi morate učiniti jednu veoma važnu uslugu. Zaljubio sam se u vašu kćer. Posmatram je već neko vreme, i mada joj se nikada nisam obratio, ta ljubav je безусловna. Ona je osoba o kojoj sanjam čitavog života i, da je ovaj svet drugačiji, da nas rukovode drugačija pravila, već sutra bih je zaprosio. Ovo je sve što tražim od vas: sledeće srede, u deset sati pre podne, vaša kćer će otići u park preko puta vaše kuće, sešće na svoju omiljenu klupu, i ostaće na njoj dva sata. Obećavam da je neću dotaći, niti ću joj prići, neću joj se obratiti nijednom rečju. Biću skriven čitava ta dva sata. U podne, ona može da ustane i vrati se kući. Razlog za ovaj moj zahtev vama je sada sigurno već očigledan. Moram poslednji put da vidim svoju dragu pre nego što je zauvek izgubim...

Podrazumeva se da je ona tako i postupila. Morala je, mada se porodicala plašila da je reč o nameštaljci, da i ne pominjem strašnije mogućnosti kao što su maltretiranje, otmica, silovanje. Baka Alekove prijateljice bila je neiskusna devojka, i činjenica da ju je neki nepoznati Dante iz Es-Esa pretvorio u svoju obožavanu Beatrice, da ju je neznanac špijunirao proteklih nekoliko meseci, da je prisluškivao njene razgovore i pratio je po gradu, izazvala je kod nje paniku koja je, dok je čekala zakazanu sredu, sve više rasla. Ipak, kada je stigao ugovoreni čas, uradila je ono što je morala i otišla u park, sa žutom zvezdom na rukavu džempera, sela je na klupu, i otvorila knjigu koju je ponela kao rekvizit da smiri živce. Puna dva sata, nijedanput nije podigla pogled. Bila je toliko preplašena, ispričala je svojoj unuci, jer je njena jedina odbrana bilo to što se pretvarala da čita, jedino to ju je sprečavalo da ne skoči s klupe i ne pobjegne. Nemoguće je izračunati koliko su njoj trajala ta dva sata, ali podne je konačno došlo i ona je otišla kući. Sledećeg dana, neko je ispod vrata proturio vize za izlazak, i porodica je otišla u Englesku.

Poslednju priču ispričao je jedan od Sonjinih bratanaca, najstariji sin najstarijeg od trojice njene braće, Bertran, jedini član porodice koji je, pored nje, postao muzičar, i koji joj je zato bio posebno drag. Bio je violinista u Pariškoj operi, kolega i prijatelj. Sutradan popodne, posle večere s Alekom, našli smo se s njim na ručku u restoranu Šez

Alar, i on je usred obeda počeo da priča o čelistkinji iz orkestra koja je planirala da ode u penziju do kraja sezone. Njena je priča svima bila poznata, kazao je, otvoreno je govorila o tome, i on je smatrao da, time što će je nama ispričati, neće izneveriti njeno poverenje. Fransoaz Diklo. Pojma nemam zašto se još uvek sećam tog imena, ali eto - Fransoaz Diklo, čelistkinja. Udala se sredinom šezdesetih, rodila je ćerku početkom sedamdesetih, i dve godine kasnije, muž je nestao. Nije to toliko neobično, rečeno joj je u policiji kada je prijavila njegov nestanak, ali Fransoaz je znala da je muž voli, da obožava njihovu devojčicu, i da, ako nije potpuno slepa i najgluplja žena na svetu, on nije bio u vezi s drugom ženom. Imao je pristojnu platu, što je značilo da novac nije bio u pitanju, voleo je svoj posao i nikada nije gajio sklonost ka kockanju i rizičnom ulaganju. I šta mu se onda desilo, zbog čega je nestao? Niko nije znao.

Prošlo je petnaest godina. Muž je po zakonu proglašen mrtvim, ali Fransoaz se nije ponovo udavala, niti je živela s nekim drugim muškarcem. Sama je odgajila kćer (uz pomoć svojih roditelja), dobila je angažman u orkestru, davala je privatne časove u svom stanu, i to je bilo to: sasvim svedena vrsta egzistencije, sa šaćicom prijatelja, letnjim odmorima s bratovom porodicom na selu i nerešena misterija kao njen stalni pratilac. I onda, posle svih tih godina ćutanja, jednoga dana zvoni telefon i nju pozovu da dođe u mrtvačnicu i identifikuje telo. Osoba koja ju je uvela u prostoriju u kojoj se nalazio leš, upozorila ju je da će proći kroz vrlo neprijatno iskustvo: pokojnik je gurnut s prozora na šestom spratu i umro je od posledica udara o pločnik. Koliko god da je telo bilo izobličeno, Fransoaz ga je odmah prepoznala. Imao je dvadeset pet kilograma više, kosa mu je bila proređena i proseda, ali nije bilo sumnje da gleda u leš svog nestalog muža.

Pre nego što je pošla, jedan čovek je ušao u prostoriju, uzeo Fransoaz za ruku i rekao: Molim vas, pođite sa mnom, madam Diklo. Moram nešto da vam kažem.

Izveo ju je odatle, odveo do svog automobila parkiranog ispred pekare u susednoj ulici, i zamolio je da uđe. Umesto da stavi ključ u bravu, čovek je spustio prozor i pripalio cigaretu. I onda je, u narednih sat vremena, ispričao Fransoaz priču o proteklih petnaest godina, dok je ona sedela pored njega u malom, plavom automobilu i

posmatrala ljude koji izlaze iz pekare s veknama hleba. To je bio detalj koga se Bertran sećao - ali o tom čoveku nije znao ništa. Ni njegovo ime, ni koliko je star, kako je izgledao - sve to je nepoznanica, ali, u krajnjoj liniji, i nije toliko važno.

Diklo je bio agent DGSE-a, kazao joj je. Naravno, ona to nije mogla znati jer su agenti pod strogom obavezom da ne govore o svom poslu, i tokom svih tih godina dok je ona mislila da se on bavi izradom ekonomskih studija za Ministarstvo spoljnih poslova, on je bio aktivan špijun za Direction Generale des Services Exterieurs. I baš je dve godine posle ćerkinog rođenja dobio zadatak koji ga je pretvorio u dvostrukog agenta: prividno je radio za Sovjete, a zapravo je odavao informacije Francuzima. Posle dve godine, Rusi su ga razotkrili i pokušali su da ga ubiju. Diklo je uspeo da pobegne, ali tada više nije mogao da se vrati kući. Rusi su pratili Fransoaz i njenu ćerku, prislušivali su njihov telefon i, da je Diklo pokušao da ih pozove ili da ih poseti, sve troje bi istog trenutka bili mrtvi.

I tako se on držao po strani da bi zaštitio svoju porodicu. Francuzi su ga petnaest godina skrivali seleći ga od jednog do drugog pariškog stana, progonjeni čovek, čovek-senka koji se iskrada da bi krišom posmatrao svoju ćerku kako raste, nikada u mogućnosti da porazgovara s njom, da je upozna, koji gleda kako mladalački izgled njegove žene nestaje, i kako prelazi u srednje doba, a onda, zbog neopreznosti, ili zato što ga je neko otkucao, ili iz čistog baksuzluka, Rusi ga se konačno dočepaju. Hvatanje... povez preko očiju... konopcima vezane ruke... udarci u lice i telo... a onda pad sa šestog sprata. Smrt defenestracijom. Još jedan klasičan metod, jedan od omiljenih načina pogubljenja kod špijuna i policajaca već stotinama godina.

U Bertranovoj priči je bilo puno praznina, ali nije umeo da odgovori ni na jedno pitanje koje smo mu Sonja i ja postavili. Čime se Diklo bavio tokom tih godina? Da li je živio pod lažnim imenom? Da li je i dalje radio za DGSE u nekom drugom svojstvu? Koliko je često smeo da izlazi? Bertran je samo odmahivao glavom. Jednostavno, nije znao.

Koje je godine Diklo umro? pitao sam. Toga se moraš sećati.

Hiljadu devetsto osamdeset devete. U proleće osamdeset devete. Siguran sam u to, jer sam tada ušao u orkestar, a to s Fransoaz se

desilo nekoliko nedelja kasnije.

Proleće osamdeset devete, rekao sam. Berlinski zid je srušen u novembru. Istočni blok je svrgnuo svoje vlade, a Sovjetski Savez se raspao. To znači da je Diklo jedna od poslednjih žrtava hladnog rata, je l' tako?

Pokušavam da pročistim grlo, i trenutak kasnije ponovo kašljem, izvlačim ispljuvke šlajma dok rukom prekrivam usta da smanjim buku. Hoću da pljunem u maramicu, ali kada počnem da tragam za njom, zakačim budilnik i on uz tresak pada na pod. I dalje ne nalazim maramicu. Onda se setim da su mi sve maramice na pranju, i zato gutam koliko god mogu, i pedeseti put u poslednjih pedeset dana kažem sebi da ću prestati da pušim iako znam da se to nikada neće desiti, ali ipak kažem to, čisto da bih mučio sebe vlastitim licemerjem.

Ponovo razmišljam o Diklou, pitam se da li bih mogao nekako da iscedim priču iz tog užasa, ne nužno o Diklou i Fransoaz, ne o petnaest godina skrivanja i čekanja, ne o onome što mi je već poznato, nego nešto što bih smislio uz to. Čerka, recimo, u periodu od 1989. do 2007. Šta ako, kad odraste, postane novinar ili pisac, nekakvo piskaralo, pa posle majčine smrti odluči da napiše knjigu o svojim roditeljima? A čovek koji je izdao njenog oca Rusima je još uvek živ, i kada sazna šta ona smera, pokuša da je spreči - ili čak da je ubije...

Stižem samo dotle. Posle nekoliko sekundi čujem korake na drugom spratu, ali ovoga puta ne idu prema kupatilu, silaze niz stepenice, i dok zamišljam kako Mirijam ili Katja ulaze u kuhinju da uzmu piće ili cigaretu, ili nešto iz frižidera, shvatam da koraci idu u ovom pravcu, da neko prilazi mojoj sobi. Čujem kako neko kuca na vrata - ne, nije to kucanje već grebuckanje noktiju o drvo - i onda Katja šapne: Jesi li budan?

Kažem joj da uđe, i kada se vrata otvore, nazrem njenu siluetu naspram mutnog, plavičastog sveda u pozadini. Izgleda da na sebi ima majicu sa znakom Red soksa i sivi donji deo trenerke, duga kosa vezana je u rep.

Jesi li dobro? pita. Čula sam da je nešto palo na pod, pa onda onaj užasan kašalj.

Zdrav sam ko dren, odgovaram joj. Što god to značilo.

Jesi li bar malo spavao?

Nimalo. A ti?

Nešto malo.

Što ne zatvoriš vrata? Ovde je bolje kad je potpuni mrak. Daću ti jedan od svojih jastuka, pa možeš da legneš pored mene.

Vrata se zatvaraju, prebacujem jedan jastuk na Sonjino staro mesto, i trenutak kasnije Katja se opruži kraj mene.

Podseća me na vreme kad si bila mala, kažem joj. Kada smo baka i ja dolazili u goste, uvek si se uvlačila u krevet između nas.

Užasno mi nedostaje, znaš. Nikako mi ne ide u glavu da je više nema.

Tebi, i svima ostalima.

Zbog čega si prestao da pišeš knjigu, deda?

Shvatio sam da je zabavnije da gledam filmove s tobom.

To je tek odnedavno. Prestao si da je pišeš pre mnogo vremena.

Postala je previše tužna. Uživao sam u radu na ranim delovima, ali onda sam došao do loših vremena, i počeo sam da se mučim. Napravio sam mnogo gluposti u životu, nisam imao snage da ponovo prolazim kroz sve to. A onda se Sonja razbolela. Posle njene smrti, pomisao da se vratim pisanju izazivala je u meni odbojnost.

Ne budi toliko strog prema sebi.

I nisam. Samo sam pošten.

Ta knjiga je trebalo da bude za mene, sećaš se?

Za tebe i tvoju majku.

Ali ona već sve zna. Ja ne znam. Zato sam joj se toliko radovala.

Verovatno bi ti bila dosadna.

Ponekad si pravi tupadžija, deda. Da znaš da jesi.

Zašto me još uvek zoveš deda? Svoju majku si davno prestala da zoveš mama. Još u srednjoj školi, čini mi se, *mama* je odjednom postala *majka*.

Nisam više htela da zvučim kao beba.

Ja tebe zovem Katja. Ti bi mene mogla da zoveš Ogast.

To ime mi se nikada nije naročito dopadalo. Izgleda dobro na papiru, ali se teško prevlađuje preko usana.

Onda nekako drugačije. Šta kažeš za Ed?

Ed? Otkud ti sad to?

Ne znam, kažem, i trudim se da što bolje imitiram kokni naglasak. Tek mi je tako palo na pam-ed.

Katja, podrugljivo, ispušta grlen zvuk.

Izvini, nastavljam. Šta mogu. Rođen sam sa genom za neuspele šale, i tu se ništa ne može.

Ti baš ništa ne shvataš ozbiljno, zar ne?

Ja sve shvatam ozbiljno, ljubavi. Samo se pretvaram da nije tako.

Ogast Bril, moj deda, trenutno poznatiji kao Ed. Kako su te zvali kad si bio mali?

Ogi, uglavnom. Za dobrih dana bio sam Ogi, ali zvali su me i raznim drugim imenima.

Teško mi je to da zamislim. Tebe kao dete, mislim. Mora da si bio čudno dete. Kladam se da si neprestano čitao knjige.

To je došlo kasnije. Sve do petnaeste godine, jedina stvar do koje mi je bilo stalo, bio je bejzbol. Neprekidno smo ga igrali, sve do novembra. A onda smo nekoliko meseci igrali ragbi, i onda bismo krajem februara ponovo počinjali s bejzbolom. Staro društvo s Vošington hajtsa. Bili smo potpuno zalučeni, igrali smo bejzbol i po snegu.

A devojčice? Sećaš li se imena svoje prve, velike ljubavi?

Naravno. Tako nešto se nikad ne zaboravlja.

Ko je bila ona?

Virdžinija Blejn. Zaljubio sam se u nju kad mi je bilo petnaest godina, i odjednom mi bejzbol više nije bio važan. Počeo sam da čitam poeziju, da pušim, i zaljubio sam se u Virdžiniju Blejn.

Da li je i ona tebe volela?

U to nikada nisam bio siguran. Jedno šest meseci igrala je toplo-hladno sa mnom, a onda je otišla s nekim drugim. Činilo mi se da je kraj sveta, moj prvi pravi ljubavni brodolom.

A onda si sreo baku. Imao si samo dvadeset godina, je l' tako? Bio si mlađi nego ja sada.

Puno pitaš...

Ako već nećeš završiti knjigu, kako drugačije da doznam sve ono što treba da znam?

Otkud toliko interesovanje odjednom?

Nije odjednom. Dugo već razmišljam o tome. Kad sam čula da si budan, pomislila sam, ovo je moja šansa, sišla sam i kucnula na

vrata.

Grebnula po njima.

Dobro, grebnula. I sada smo tu, u mraku, i ako ne odgovoriš na moja pitanja, više ti neću dati da gledaš filmove sa mnom.

Kad si ih već pomenula, setio sam se još jednog primera koji će potkrepiti tvoju teoriju.

Fino. Ali sada ne razgovaramo o filmovima. Razgovaramo o tebi.

Ta priča, Katja, i nije toliko prijatna. U njoj ima mnogo depresivnih stvari.

Nisam više mala, Ede. Mogu da podnesem sve što mi serviraš.

Pitam se.

Koliko ja znam, jedina depresivna stvar koju pominješ jeste to što si prevario svoju ženu i ostavio je zbog druge. Žao mi je, druškane, ali to ti je ovde manje-više standardna stvar. Misliš da to neću moći da prihvatim? Pa već jesam, s rođenim roditeljima.

Kad si poslednji put razgovarala s njim?

S kim?

S ocem.

S kim?

Ma, daj, Katja. S tvojim ocem, Ričardom Fermanom, bivšim mužem tvoje majke, mojim bivšim zetom. Popričaj malo o tome sa mnom, dušo. Obećavam da ću ti odgovoriti na pitanja, ali prvo mi reci kad si se poslednji put čula s ocem.

Valjda pre dve nedelje, tako nešto.

Jeste li se dogovorili da se vidite?

Pozvao me je da dođem u Čikago, ali sam mu rekla da mi nije do toga. Kada mu se sledećeg meseca završi semestar, kazao je da će doći u Njujork na vikend, pa možemo da odsednemo u nekom hotelu i pojedemo brdo dobre hrane. Verovatno ću ići, ali nisam još odlučila. Inače, žena mu je trudna. Lepa Suzi Vuzi će imati bebu.

Da li tvoja majka zna za to?

Nisam joj rekla. Mislila sam da će je uznemiriti.

Na kraju će svakako saznati.

Znam. Ali, čini mi se da joj je sada malo bolje, pa nisam htela da talasam.

E, stvarno si tvrd orah, mala.

Ne, nisam. Ja sam mekana, gnjecava kajsija. Samo pulpa i sok.

Hvatam Katju za ruku i, u narednih pola minuta i nešto više, bez reči zurimo u mrak. Pitam se da li bi možda zaspala ako prestanem da pričam, ali samo tren pošto ovo pomislim, ona se oglašava novim pitanjem:

Kada si je prvi put video?

Četvrtog aprila, 1955, u pola tri po podne.

Stvarno?

Stvarno.

Gde je to bilo?

Na Brodveju. Ugao ulica Brodvej i Sto četvrte, išao sam prema severnom delu grada, do biblioteke Batler. Sonja je pohađala Džulijard, koji je tada bio blizu Kolumbije, i kretala se prema jugu. Primetio sam je pola bloka ispred, verovatno zato što je na sebi imala crveni kaput - crvena te zaskoči, naročito na gradskim ulicama, na pozadini od musavih cigala i kamena. Dakle, primetim kako mi u susret dolazi crveni kaput, i zatim primetim kako je osoba koja nosi taj crveni kaput jedna niska devojka tamne kose. Sa te razdaljine delovala je vrlo obećavajuće, ali ipak previše daleko da bih bio siguran. Tako ti je to s momcima, znaš i sama. Uvek gledaju devojke, uvek ih nešto premeravaju, uvek se nadaju da će natrčati na lepoticu koja će ih ostaviti bez daha i od koje će im srce stati. Vidim, dakle, crveni kaput, i vidim da ga nosi devojka kratke, crne kose koja je visoka otprilike metar i šezdeset, i sledeće što primećujem jeste da malo klima glavom, kao da pevuši neku melodiju, i da blago poskakuje dok korača, i to primećujem, tu lakoću pokreta, i kažem sebi: Ova devojka je srećna, srećna što je živa i što hoda ulicom po ovom pro hladnom, suncem natopljenom vazduhu ranog proleća. Nekoliko sekundi kasnije, njeno lice počinje da dobija jasnoću, i vidim da ima jarkocrveni ruž, i tada, dok se razdaljina između nas smanjuje, istovremeno upijam dve važne činjenice. Prva: ona zaista pevuši za sebe - jednu Mocartovu ariju, čini mi se, ali nisam sasvim siguran - i to ne samo da pevuši već ima glas pravog pevača. Druga: da je subliminalno privlačna, možda čak i veoma lepa, i da će moje srce uskoro zastati. Sada je već na tri-četiri metra od mene, i ja koji nikada ranije nisam oslovio nepoznatu devojku na ulici, koji nikada nisam imao hrabrosti da se obratim bilo kojoj zgodnoj osobi na javnom mestu, otvaram usta i govorim zdravo i, zbog toga što joj se

smešim, i to osmehom koji ne odražava ni tračak neke nasrtljivosti, ona prestaje da pevuši, nasmeši mi se i uzvratu pozdrav. I to je to. I suviše sam nervozan da kažem još nešto, pa nastavljam da hodam, baš kao i lepa devojka u crvenom kaputu, ali posle šest-sedam koraka zažalim zbog svog nedostatka hrabrosti, okrećem se u nadi da još uvek imam vremena da započnem razgovor, ali devojka hoda vrlo brzo i već je odmakla, i tako, s pogledom prikovanim za njena leđa, gledam kako prelazi ulicu i nestaje u masi.

Frustrirajuće - ali razumljivo. Ja mrzim kada mi se muškarci nabacuju na ulici. Da si bio odvažniji, Sonju bi to verovatno odbilo, i ništa ne bi bilo.

To je vrlo blagonaklon pogled na stvari. Pošto je nestala, ja sam se osećao kao da sam prokockao svoju životnu šansu.

Koliko je vremena prošlo dok se ponovo niste sreli?

Skoro ceo mesec. Dani su se vukli, a ja nisam mogao da prestanem da mislim o njoj. Da sam znao da studira na Džulijardu, možda sam i mogao da joj uđem u trag, ali nisam znao ništa. Bila je tek prelepa prikaza koja se na nekoliko sekundi zagledala u moje oči, a onda nestala. Bio sam ubeđen da je nikada više neću videti. Bogovi su se poigrali sa mnom, i devojka u koju mi je bilo suđeno da se zaljubim, koja je poslata na zemlju samo da bi mom životu dala smisao, oteta mi je pred nosom i poslata u drugu dimenziju - na sasvim nedostupno mesto, mesto na kome meni pristup nikada neće biti dozvoljen. Sećam se da sam pisao jednu dugu, apsurdnu pesmu o paralelnim svetovima, propuštenim prilikama, usranom tragičnosti sudbine. Imao sam dvadeset godina, a već sam osećao da sam proklet.

Ali sudbina je bila na tvojoj strani.

Sudbina, sreća, zovi to kako hoćeš.

Gde se to desilo?

U podzemnoj železnici. Stanica na Sedmoj aveniji. Išao sam prema gradu uveče, dvadeset sedmog aprila, 1955. Vagon je bio pun, ali je sedište pored mene bilo slobodno. Zaustavili smo se na stanici kod Šezdeset šeste ulice, vrata su se otvorila, i ona je ušla. Pošto nije bilo drugih slobodnih mesta, sela je pored mene.

Da li te se setila?

Tek kroz maglu. Podsetio sam je na naš kratki susret početkom meseca na Brodveju, i tada se setila. Nismo imali mnogo vremena. Ja sam pošao u Vilidž da se nađem s nekim prijateljima, ali Sonja je silazila na Četrdeset drugoj ulici, tako da smo imali samo tri zajedničke stanice. Uspeli smo da se predstavimo jedno drugom, razmenimo adrese i brojeve telefona. Saznao sam da studira na Džulijardu. Saznao sam da je Francuskinja koja je prvih dvanaest godina svog života provela u Americi. Engleski joj je bio savršen, bez ikakvog naglaska. Kada sam probao nešto malo svog osrednjeg francuskog, video sam da joj je i francuski savršen. Razgovarali smo možda nekih sedam minuta. Ne više. Onda je ona sišla, a ja sam znao da se dogodilo nešto monumentalno. Barem za mene. Nisam mogao znati šta Sonja misli ni šta oseća, ali tokom tih sedam ili deset minuta znao sam da sam upoznao onu pravu.

Prvi sastanak. Prvi poljubac. Prvi... znaš već.

Pozvao sam je sledećeg popodneva. Ruke su mi drhtale... Mislim da sam tri ili četiri puta dizao i spuštao slušalicu pre nego što sam smogao hrabrosti da okrenem broj. U jednom italijanskom restoranu u Vest vilidžu, ne sećam se više kako se zvao. Nije bio skup, nisam imao mnogo novca, i to je bilo prvi put - teško je u to poverovati - da sam izveo devojkicu na večeru. Ne mogu da vidim sebe. Ne znam kakav sam utisak ostavio, ali nju vidim, kako sedi preko puta mene u svojoj beloj bluzi, sa zelenim očima smirenog pogleda, radoznala, ništa joj ne promiče, vedra, i one savršene zaobljene usne koje se smeše, često se smeše, i njen duboki glas, zvonak, kako dolazi odnekud daleko, iz dijafragme, neverovatno seksi glas, čini mi se, oduvek mi se tako činilo, i onda njen smeh, koji je mnogo viši, pokatkad i piskav, smeh koji kao da izvire iz njenog grla, iz glave čak, i kad god bi je nešto zasmejala - sada ti već govorim o onome što je bilo kasnije, ne te večeri - dobijala bi napade ludačkog kikotanja, toliko se smejala da bi joj pošle suze na oči.

Sećam se. Nikada nisam videla nikoga ko se tako smeje. Kad sam bila mala, ponekad sam je se čak i plašila. To je umelo toliko da traje da sam pomišljala kako nikada neće prestati, da će umreti od smeha. A onda sam naučila da volim taj njen smeh.

I tako, eto nas, dvoje klinaca od dvadeset i dve godine, u tom restoranu u ulici Benk, ili Peri, gde god, na našem prvom sastanku.

Razgovarali smo o raznim stvarima, većinu sam i zaboravio, ali sećam se koliki je utisak na mene ostavila priča o njenoj porodici, njenom poreklu. U poređenju s tim, moja se činila užasno dosadnom, s ocem prodavcem nameštaja i majkom učiteljicom, Brilovi iz severnog Menhenta koji nikuda nisu išli i ničim drugim se nisu bavili osim što su radili i plaćali kiriju. Sonjin otac bio je biolog, istraživač i profesor, jedan od vrhunskih evropskih naučnika. Aleksandar Vejl - daleki rođak kompozitora Vejla - rođen u Strazburu, Jevrejin (što ti je već poznato), i zato je prava sreća bila što mu je Princeton ponudio posao 1935, i što je on bio razuman da ga prihvati. Da je s porodicom ostao u Francuskoj za vreme rata, ko zna šta bi im se desilo? Sonjina majka, Mari-Klod, rođena je u Lionu. Zaboravio sam čime se bavio njen otac, ali su dede i s očeve i s majčine strane bili protestantski sveštenici, što znači da se Sonja teško mogla nazvati tipičnom Francuskinjom. Katolika niotkud ni izbliza, ništa od Zdravo Marijo, ispovedaonica. Mari-Klod je Aleksandra upoznala u Parizu kad su bili studenti, a venčali su se negde početkom dvadesetih. Imali su četvoro dece: tri dečaka, a onda, pet godina posle rođenja najmlađeg, eto i Sonje, bebe porodice, male princeze koje je imala samo meset dana kada su krenuli za Ameriku. U Pariz su se vratili tek 1947. Aleksandru je ponuđena važna pozicija u Pasterovom institutu - *Directeur*, to mu je bila titula, čini mi se - i tako je Sonja pošla u licej Fenelon. Tada je već bila rešila da postane pevačica, i nije želela da završi studije, ali roditelji su insistirali. Zato je i došla na Džulijard, umesto na konzervatorijum u Parizu. Bila je zaista ljuta na roditelje koji su je toliko pritiskali da je skoro pobegla. Ali, na kraju je sve izgladeno, oprostili su joj, i u vreme kad sam je ja upoznao, među Vejlovima je vladao mir. Porodica me je lepo primila. Mislim da ih je ganulo to što i ja potičem iz mešovite porodice - u mom slučaju, majka Jevrejka, otac episkopalac - i tako, prema nekom mističnom, nepisanom pravilu o klanovima i plemenskoj pripadnosti, došli su do zaključka da Sonja i ja činimo dobar spoj.

Preskačeš. Vрати se na hiljadu devetsto pedeset petu. Prvi poljubac. Trenutak kada si shvatio da je Sonji stalo do tebe.

Jasno se sećam jer je do fizičkog kontakta došlo te iste večeri, ispred vrata njenog stana.. Delila je stan na Sto četrnaestoj ulici sa dve devojke koje su takođe studirale na Džulijardu, i pošto smo se

podzemnom dovezli do severnog dela grada, otpratio sam je do zgrade. Dva kratka bloka, od Sto šesnaeste do Sto četrnaeste ulice, ali tokom te kratke putanje, negde odmah na početku, možda posle desetak koraka, tvoja baka je podvukla svoju ruku ispod moje, i zadovoljstvo tog trenutka ostalo je u srcu tvoga dede do dana današnjeg. Sonja je načinila prvi korak. U tome nije bilo ničega otvoreno erotskog - tek prećutna potvrda da joj se dopadam, da je uživala u večeri koju smo proveli zajedno, i da svakako ima nameru da ponovo izađe sa mnom - ali taj gest je značio toliko toga... i učinio me srećnim do te mere da sam se skoro srušio. I onda kod vrata. Pozdrav za laku noć kod vrata, klasična scena na početku svake veze. Da je poljubite, ili ne? Da klimnete glavom i da se rukujete? Da joj prstima pređete preko obraza? Da je uzmete u naručje i zagrlite? Toliko mogućnosti, a tako malo vremena za izbor. Kako pročitati nečije želje, kako se uvući u misli nekome koga jedva da poznajete? Nisam hteo da je prepadnem nasrtljivim nastupom, ali isto tako nisam želeo da pomisli kako sam smerna duša koja ne zna šta hoće. Srednje rešenje, dakle, koje je u mojoj verziji izgledalo ovako: Stavio sam joj ruke na ramena, nagnuo se blago nadole (nadole zato što je bila niža od mene), i naslonio svoje usne na njene - onako, malo jače. Bez jezika, bez sveobuhvatnog zagrljaja, već solidan, postojan poljubac. Začuo sam tiho mrmorenje iz Sonjinog grla, jedan dubok *m*-zvuk, mmmm, a zatim kratko hvatanje daha, spuštanje za registar niže, i nešto što je ličilo na smeh. Koraknuo sam unazad, video je kako se smeši, i zagrlio sam je. Sekund kasnije obavila je svoje ruke oko mene, i onda sam krenuo na pravi poljubac, filmski poljubac, francuski poljubac s Francuskinjom koja je odjednom postala jedina osoba na svetu do koje mi je stalo. Samo jedan poljubac, ali dug, i onda sam joj, da ne bih preterao, poželeo laku noć, i krenuo prema stepenicama.

Pas mal, mon ami .

Poljubac za vekove.

Meni bi sad leglo jedno predavanje iz sociologije. Pričamo o hiljadu devetsto pedeset i petoj, i na osnovu svega što sam čula i pročitala, pedesete baš i nisu bile sjajno doba za mlade. Govorim o mladima i seksu. U današnje vreme klinci počinju da se praše već kao tinejdžeri, tako da su do svoje dvadesete već stare kuke po tom

pitanju. I tako, ti imaš dvadeset godina, i tvoj prvi sastanak sa Sonjom se okončao trijumfalnim, vlažnim poljupcem. Očigledno je da se ložite jedno na drugo. Ali, preovlađujuća mudrost iz tog perioda glasi: nema seksa pre braka, barem kada su devojke u pitanju. Niste se venčali sve do pedeset i sedme. Hoćeš da mi kažeš da ste se pune dve godine suzdržavali, je l' to?

Naravno da nismo.

Kakvo olakšanje.

Napaljenost ti je ljudska konstanta, motor koji pokreće svet, pa čak i u to vreme, u mračno doba sredine dvadesetog veka, studenti su se jebali ko zečevi.

Deda! Kakvo izražavanje!

Mislio sam da će ti biti drago.

I jeste. Zato ti kažem.

S druge strane, neću se pretvarati da je bilo mnogo devojaka koje su verovala u mit o nevinoj nevesti, devojaka iz srednje klase uglavnom, takozvanih dobrih devojaka, ali ne treba preuveličavati ni jedno ni drugo. Akušerka koja je porodila tvoju majku hiljadu devetsto šezdesete, radila je tada već dvadeset godina. Dok je zašivala Sonjin rez od epiziotomije posle Mirijaminog rođenja, uveravala me je da je sve besprekorno uradila. Bila je stručnjak za ušivanje, rekla mi je, jer je puno vežbala: zašivala je devojke za prvu bračnu noć da bi muževi pomislili da su se oženili devicama.

Pojma nisam imala...

To su ti bile pedesete. Seksa na sve strane, ali ljudi su zatvarali oči i pretvarali se da se ništa ne događa. Barem u Americi. Kod mene i tvoje bake razlika je bila u tome što je ona bila Francuskinja. Život Francuza prepun je hipokrizije, ali seks tu svakako ne spada. Sonja se preselila u Pariz kada je imala dvanaest godina i ostala je u njemu do svoje devetnaeste. Njeno obrazovanje bilo je daleko naprednije od moga, i bila je spremna na stvari zbog kojih bi mnoge Amerikanke vrišteći izjurile iz kreveta.

Recimo?

Upotrebi maštu, Katja.

Nećeš me šokirati, znaš. Pohađala sam „Saru Lorens“, sećaš se? Glavni grad seksa Zapadnog sveta. Prošla sam ja puno toga, veruj mi.

Telo ima ograničen broj otvora. Recimo samo da smo mi istražili svaki od njih.

Drugim recima, baka je bila dobra u krevetu.

Neuvijeno rečeno, ali da, bila je dobra. Neinhibirana, prijatno se osećala u svom telu, osetljiva na mene i obrte svojih osećanja. Svaki put kad bismo radili ono, delovalo je potpuno drugačije nego prethodni put. Žestoko i dramatično jednog dana, lagano i tromo sledećeg, iznenađenja, bezbrojne nijanse...

Sećam se njenih ruku, nežnosti njenih ruku kada bi me dodirnula...

Nežne ruke, da. Ali i snažne. Mudre ruke. Na taj način sam razmišljao o njima. Ruke koje su umele da govore.

Jeste li živeli zajedno pre braka?

Ne, ne, to nije dolazilo u obzir. Stalno smo morali da se skrivamo. Imalo je to svojih uzbudljivih strana, ali uglavnom nam je teško padalo. Ja sam još uvek živeo sa roditeljima na Vošington hajtsu, tako da nisam imao svoj stan. A Sonja je imala dve cimerke. Odlazili bismo kod nje kad god one nisu bile tu, ali to se nije događalo dovoljno često za naše potrebe.

Šta je sa hotelima?

Nedostupni. Čak i da smo mogli da ih priuštimo, bilo bi previše opasno. U Njujorku je postojao zakon po kome paru koji nije bio u braku nije bilo dozvoljeno da ostane nasamo u prostoriji. Svaki hotel je imao detektiva - kućno njuškalo - i ako bi nekog uhvatio, taj bi išao u zatvor.

Šarmantno.

I šta onda da se radi? Sonja je kao dete živela u Prinstonu, i još uvek je tamo imala prijatelje. Bio je jedan par - Gontorski, nikada ih neću zaboraviti - profesor fizike i njegova žena, izbeglice iz Poljske, koji su voleli Sonju i fućkalo im se za američke seksualne običaje. Dozvoljavali su nam da tokom vikenda odsedamo u njihovoj gostinskoj sobi. A tu je bio i seks u prirodi, po lepom vremenu, po livadama i poljima izvan grada. Ogroman rizik. Neko je jednom prilikom naleteo na nas, gole, u nekom grmlju, pa smo se posle toga prepali i prestali da rizikujemo. Bez Gontorskih bismo načisto propali.

Pa zašto se niste, jednostavno, venčali? Tada, još dok ste bili studenti.

Regrutacija. Istog trenutka kada bih diplomirao, pozvali bi me na lekarski pregled, i izračunali smo da bih u vojsci morao da provedem dve godine. Sonja je, kada sam ja bio na završnoj godini, već počela profesionalno da nastupa, i šta ako me pošalju u Zapadnu Nemačku, ili na Grenland ili u Južnu Koreju? Ne bih mogao od nje da tražim da me prati. To ne bi bilo fer.

Ali, ti nikada nisi ni išao u vojsku, zar ne? Ako si se venčao pedeset sedme.

Nisam prošao pregled. Pogrešna dijagnoza, ispostavilo se kasnije - ipak, bio sam slobodan, i mesec dana kasnije smo se venčali. Naravno, nismo imali puno novca, ali situacija i nije bila toliko očajna. Sonja je napustila Džulijard i započela svoju karijeru, a ja sam već bio objavio desetak članaka i prikaza. U podzakup smo uzeli stan u Čelziju, preznojavali smo se jedno njujorško leto u njemu, a onda je Sonjin najstariji brat, Patris, građevinski inženjer, dobio posao da gradi branu negde u Africi, pa nam je ponudio svoj pariški stan, besplatno. Skakali smo od sreće. Istog trenutka kada je njegov telegram stigao, već smo počeli da se pakujemo.

Ne zanimaju me nekretnine, a o vašim karijerama već sve znam. Hoću da mi pričaš o važnim stvarima. Kakva je bila? Kakav je bio osećaj biti s njom u braku? Kako ste se slagali? Jeste li se svađali? Suštinu, deda, ne niz površnih činjenica.

Dobro, daj mi samo da se prešaltam i da malo razmislim. Kakva je Sonja bila? Šta sam otkrio o njoj pošto smo se venčali, a što nisam znao pre? Kontradikcije. Kompleksnost. Tama koja se s vremenom, polako, pojavljivala i koja me je terala da je iznova procenjujem. Ludo sam je voleo, Katja, to moraš shvatiti, i ne kritikujem je zbog toga što je bila to što jeste. Ali, kako sam je bolje upoznao, počeo sam da shvatam koliku patnju ona nosi u sebi. Tvoja baka je, skoro u svakom smislu, bila izuzetna osoba. Nežna, brižna, odana, puna duha, znala je da prašta, s ogromnom snagom ljubavi. Međutim, često je umela da odluta, ponekad bi se to desilo usred razgovora, i počela bi da zuri u prazno, onim snenim pogledom, i činilo mi se da me uopšte ne poznaje. Najpre sam mislio kako ima neke duboke misli, ili da se priseća nečega što joj se dogodilo, ali kada bih je konačno pitao o čemu razmišlja u tom trenutku, osmehnula bi mi se i rekla: Ni o čemu. Kao da se čitavo njeno biće ispraznilo, i da više

nema dodira sa sobom i svetom. Svi njeni instinkti i podsticaji vezani uz druge bili su duboki, neobjašnjivo duboki, ali njen odnos prema sebi samoj bio je čudno površan. Imala je dobru glavu, ali u osnovi je bila neobrazovana, imala je problema da prati tok misli, ni na šta nije mogla da se koncentriše duže vreme. Izuzev na muziku, koja joj je bila najvažnija stvar u životu. Verovala je u svoj dar, ali istovremeno je znala i svoja ograničenja, i nije se prihvatila onoga za šta je znala da prevazilazi njene mogućnosti za dobro izvođenje. Divio sam se njenoj iskrenosti, ali bilo je nečeg tužnog u vezi s tim, kao da je sebe doživljavala kao drugorazrednu pevačicu, uvek za mesto ili dva ispod najbolje. Zato i nije nastupala u operi. Solo pesme, rad u horskim ansamblima, malo zahtevne solo kantate - nikada nije htela da proba nešto više. Da li smo se svađali? Naravno da smo se svađali. Svi se parovi svađaju, ali nikada nije bila ni zla ni okrutna u tim raspravama. Kada me je kritikovala, to moram da priznam, najčešće je bila u pravu. Bila je prilično loša kuvarica za jednu Francuskinju, ali volela je dobro da pojede, tako da smo dosta često jeli po restoranima. Ravnodušna kao domaćica, bez ikakvog interesovanja za posedovanje - to kažem kao kompliment - i mada je bila vrlo lepa žena zanosnog tela, nije umela da se obuče. Volela je odeću, ali kao da nikada nije znala da odabere pravu. Iskren da budem, ponekad sam se kraj nje osećao usamljeno, bio sam usamljen u svom radu jer sam sve vreme provodio u čitanju i pisanju o pročitanoj, dok ona nije mnogo čitala, a i o onome što je pročitala bilo joj je teško da govori.

Imam utisak da si bio razočaran.

Ne, nisam bio razočaran. Daleko od toga. Mlad bračni par koji se navikava na sitne mane onog drugog, otkrivanje bliskosti. Sve u svemu, bilo je to srećno doba za mene, za oboje, bez nekih krupnijih zamerki s obe strane, a onda je brana u Africi sagrađena, i mi se - Sonja je tada bila u trećem mesecu trudnoće - vraćamo u Njujork.

Gde ste živeli?

Mislio sam da te ne zanimaju nekretnine.

U pravu si, ne zanimaju me. Povlačim pitanje.

Na različitim mestima tokom godina. Ali, kada se tvoja mama rodila, bili smo u stanu na Zapadnoj osamdeset četvrtoj ulici, u blizini Riversajd drajva. U jednoj od najvetrovitijih ulica u gradu.

Kakva je moja majka bila kao beba?

I jednostavna i komplikovana. Vrištanje i smeh. Beskrajno zabavna i pravi gnjavež.

Drugim rečima, beba.

Ne. Beba nad bebama. Zato što je bila *naša* beba, a *naša* beba bila je kao nijedna na svetu.

Koliko je baka čekala pre nego što je ponovo počela da nastupa?

Godinu dana nije putovala, ali je zato imala nastupe u Njujorku kada je Mirijam imala samo tri meseca. Znaš i sama da je bila dobra majka - tvoja mama ti je svakako pričala o tome - ali imala je i svoj posao. Bila je rođena za to, i nikada mi ne bi palo na pamet da je sprečavam. Mada, u početku je gajila neku sumnju. Jednoga dana, kada je Mirijam imala oko šest meseci, ušao sam u sobu i ugledao Sonju kako kleči kraj kreveta, sastavljenih šaka, podignute glave, kako mrmlija nešto na francuskom. Moj francuski je tada bio već vrlo dobar, i razumeo sam sve što je rekla. Zapanjen sam bio kada sam shvatio da se moli. Dragi Bože, daj mi znak i reci mi šta da radim s mojom devojčicom. Dragi Bože, ispuni prazninu u meni i nauči me da volim, da izdržim, da sebe dam drugima. Izgledala je i zvučala kao dete, malo, neiskvareno dete, i moram reći da sam bio zatečen - ali isto tako i dirnut, duboko, duboko dirnut. Kao da su se otvorila neka vrata i da sam mogao da vidim jednu novu Sonju, osobu drugačiju od one koju sam poznavao proteklih pet godina. Kada je shvatila da sam u sobi, okrenula se i postideno se osmehnula. Žao mi je, rekla je, nisam htela da saznaš. Neka ti ne bude žao, rekao sam joj. Samo sam malo zbunjen, ništa više. Posle toga smo dugo razgovarali, najmanje jedan sat, sedeli smo na krevetu i diskutovali o tajnama njene duše. Sonja mi je objasnila kako je sve počelo pred kraj trudnoće, oko sedmog meseca. Išla je jednog popodneva ulicom, prema kući, kada ju je odjednom preplavilo osećanje sreće, neobjašnjive, sveprožimajuće sreće. Kao da se čitav svemir sjurio u njeno telo, kazala je, i u tom trenutku shvatila je da je sve povezano, da su svi na svetu povezani sa svima, i da je ta objedinjujuća sila koja sve drži na okupu, Bog. To je bila jedina reč koje se setila. Bog. Ni jevrejski ni hrišćanski bog, ne bog neke konkretne religije, već Bog kao prisustvo koje pokreće život. Posle toga je počela da mu se obraća, ubeđena da on čuje ono što mu ona govori, i u tim

monolozima, tim molitvama, tim molbama - nazovi ih kako hoćeš - uvek je nalazila utehu, uvek je uspevala da se vrati u ravnotežu sa samom sobom. Trajalo je to mesecima, ali nije htela da mi kaže jer se plašila da ću misliti da je glupa. Bio sam toliko pametniji od nje, toliko superiorniji u odnosu na nju kada su intelektualne stvari u pitanju - to su njene reči, ne moje - i strahovala je da ću prsnuti u smeh, da ću ismejati svoju ženu-nezalicu, kada mi bude rekla da je otkrila Boga. Nisam se smejao. Koliki god bezbožnik bio, nisam joj se smejao. Sonja je imala svoj način razmišljanja, radila je sve na svoj način, i ko sam bio ja da joj se smejem?

Poznavala sam je ceo svoj život, ali meni nikada nije govorila o Bogu, nijednom.

To je zato što je prestala da veruje. Kada nam se brak raspao, osetila je da ju je Bog napustio. Bilo je to veoma davno, anđele, mnogo pre tvog rođenja.

Jadna baka.

Da, jadna baka.

Imam ja teoriju o vašem braku. Majka i ja smo razgovarale o tome, i ona je sklona da se složi s mojim mišljenjem, ali potrebna mi je potvrda, poverljiva informacija iz prve ruke. Kako bi reagovao kada bih ti rekla: ti i baka ste se razveli zbog njene karijere.

Moj odgovor bi bio: Nonsens.

Dobro, ne zbog njene karijere per se. Zbog činjenice da je toliko putovala.

Rekao bih da si bliže - ali samo kao indirektni razlog, sekundarni faktor.

Majka mi kaže da je mrzela kad je baka išla na turneje. Rasplakala bi se, vrištala, molila ju je da ne ide. Histerične scene... jezivo mučne... razdvajanje za razdvajanjem...

To se dogodilo jednom ili dvaput, ne bih tome pridavao toliko značaj. Kada je Mirijam bila vrlo mala, od njene prve do šeste godine, recimo, Sonja nikada nije bila odsutna duže od nedelju dana. Moja majka bi tada ostajala s nama i vodila brigu o njoj, i sve je išlo prilično glatko. Tvoja prababa je imala smisla za malu decu, obožavala je Mirijam - koja je bila njeno jedino unučie - i Mirijam je jedva čekala da se ona pojavi. Sada se prisećam svega... svega smešnog što je tvoja majka radila. Kada je imala tri ili četiri godine,

bila je opčinjena grudima tvoje prababe. Moram reći da su bile prilično velike, pošto je moja majka tada već bila dobrano punačka. Povrh svega, Sonja je bila niska, s grudima adolescentkinje, koje su se popunile tek kada je počela da doji Mirijam, ali kada je prestala, postale su još manje nego što su bile pre trudnoće. Kontrast je bio nepojmljivo velik, i Mirijam nije mogla a da to ne primeti. Moja majka je imala pozamašne grudi, dvadeset puta veće od Sonjinih. Jednog subotnjeg jutra, ona i Mirijam su sedele na sofi i zajedno gledale crtane filmove. Naišla je reklama za picu, koja se završavala rečima: E, to je pica! Trenutak kasnije, tvoja majka se okrenula prema mojoj, prislonila svoja usta na bakinu desnu dojku i posle toga viknula: E, to je pica! Moja majka je počela toliko jako da se smeje, da je prdnula, i to razorno i glasno poput trube. Zbog toga je Mirijam počela tako divljački da se smeje da se upiškila u pantalone. Skočila je sa sofe, počela da juri po sobi i viče iz sveg glasa: prdipiš, prdipiš, iš, iš, iš!

Ovo si izmislio.

Ne, zaista je bilo tako, kunem ti se. A jedini razlog zbog koga ti to pominjem jeste da bih ti pokazao da po Sonjinom odlasku u našoj kući nije vladala samo tuga. Mirijam nije kukala, niti se osećala kao neki odbačeni Oliver Twist. Uglavnom je bila dobro.

A ti?

Naučio sam da živim s tim.

To zvuči kao da hoćeš da izbegneš odgovor.

Bilo je različitih perioda, različitih faza, i svaka je imala svoje osobenosti. U početku, Sonja je bila relativno nepoznata. Pevala je malo u Njujorku pre nego što smo se preselili u Pariz, pa je tamo morala da krene iz početka, a onda smo se, baš kada joj je krenulo, vratili u Ameriku, i morala je sve ispočetka. Na kraju je sve to ispalo dobro za nju, jer su je znali i ovde i u Evropi. Ali bilo joj je potrebno vreme da stekne reputaciju. Preokret je nastao šezdeset sedme - šezdeset osme, kada je potpisala ugovor za ploče s Nansačom, ali sve dotada nije toliko često odlazila. Ja sam bio u procepu. S jedne strane bilo mi je drago kad god bi dobila poziv da nastupa u novom gradu. S druge strane, baš kao i tvoja majka, mrzeo sam kad je odlazila. Jedini izbor koji sam imao bio je da naučim da živim s tim. Nije to izbegavanje, to je činjenica.

Bio si joj veran...

U potpunosti.

I kad si počeo da vrdaš?

Da *zastranjujem* je verovatno ispravnije u ovom kontekstu.

Ili da *posrćeš*. Tu postoji i duhovna konotacija koja je sasvim odgovarajuća.

Dobro, da posrćem. Oko hiljadu devetsto sedamdesete, čini mi se.

Samo, nije u tome bilo ničeg duhovnog. Sve je bilo samo seks, prosto i jednostavno. Došlo je leto i Sonja je otišla na tromesečnu turneju po Evropi - s tvojom majkom, inače - i ja sam ostao sam, bilo mi je samo trideset pet, hormoni su me tresli iz sve snage, a ja bez žene u Njujorku. Svakoga dana sam naporno radio, ali noći su mi bile prazne, bezbojne, statične. Počeo sam da izlazim s jednom grupom sportskih novinara, uglavnom teških pijanaca, igrao sam poker do tri ujutro, išao u barove, ne zato što sam ih naročito voleo već tek da nešto radim, i bilo mi je potrebno društvo posle dana provedenog u samoći. Jedne noći, posle još jedne pijanke u baru, išao sam pešice kući iz centra, prema Gornjem Vest Sajdu, kada sam spazio prostitutku kako stoji na vratima jedne zgrade. Desilo se da je bila vrlo privlačna devojka, a ja sam bio dovoljno pijan da prihvatim njenu ponudu. Da li sam te uznemirio ovim?

Malo.

Nisam imao nameru da ti ispričam detalje. Samo opšte podatke.

U redu je. Ja sam kriva. Ja sam ovo pretvorila u Veče istine u Dvorcu očajja, i, ako smo već počeli, bolje da idemo do kraja.

Dalje, dakle?

Da, nastavi s pričom.

I tako sam se ja dobro proveo, što u stvari i nije bio neki provod, ali posle petnaest godina u krevetu s istom ženom, bilo je fascinantno dotaći drugo telo, osetiti put drugačiju od one koju sam znao. To je bilo otkriće te noći. Biti s drugom ženom za mene je bilo nešto novo.

Da li si se osećao krivim?

Ne. Smatrao sam to eksperimentom. Naučenom lekcijom, takoreći.

Dakle, moja teorija je ispravna. Da je baka bila kod kuće u Njujorku, ti nikada ne bi platio toj devojci da spava s tobom.

U tom konkretnom slučaju, da. Ali bilo je i drugih stvari koje su dovele do našeg pada, ne samo moje neverstvo, i Sonjina putovanja. Godinama sam razmišljao o tome, i jedino razumno

rešenje do kog sam ikada došao bilo je to da sa mnom nešto nije u redu, da imam neku grešku u mehanizmu, oštećeni deo koji kvari celu stvar. Ne govorim o moralnoj slabosti. Govorim o svom umu, svom mentalnom sklopu. Mislim da sam sada nešto bolje, ali tada, kada mi je bilo trideset sedam, trideset osam, četrdeset godina, činilo mi se kao da mi moj život nikada istinski nije pripadao, da nikada zaista nisam bio svoj, da nikada nisam bio stvaran. I pošto nisam bio stvaran, nisam ni shvatao kako delujem na druge, kakvu štetu mogu da napravim, kakav bol mogu da nanese onima koji me vole. Sonja je bila moja osnova, moja čvrsta veza sa svetom. To što sam bio sa njom činilo me je boljim nego što zaista jesam - zdravijim, jačim, svesnijim - i zbog toga što smo toliko mladi počeli da živimo zajedno, ta mana je bila skrivena sve te godine, i ja sam pretpostavljao da sam kao i svi drugi. Ali nisam bio. Onog trenutka kada sam počeo da se udaljavam od nje, zavoj sa moje rane je spao i krvarenje više nije htelo da stane. Jurio sam druge žene jer sam osećao da sam nešto propustio i morao sam da nadoknadim izgubljeno vreme. Sada govorim o seksu, ničem drugom osim seksa, ali ne možeš švrljati naokolo, raditi ono što sam ja radio, i očekivati da će ti se brak održati. Zavaravao sam se misleći da hoće.

Ne budi toliko strog prema sebi, deda. Primila te je nazad, sećaš se?

Znam... ali sve te propuštene godine. Muka mi je kada pomislim na njih. Moji idiotski flertovi i zavodjenja. Čemu su oni doprineli? Nekoliko prolaznih zadovoljstava, ništa stvarno bitno - ali nema sumnje da su postavili temelj onome što se desilo posle toga.

Una Makneli.

Sonja je bila toliko puna poverenja, a veoma diskretna, naš život tekao je bez nekih značajnijih ometanja. Ona nije znala, ja nisam govorio, i nijednog sekunda nisam pomislio da je napustim. A onda, devetsto sedamdeset četvrte, napisao sam pozitivan prikaz prvog romana jedne mlade američke autorke. *Očekivanja*, prethodno pomenute U. M. Bila je to sjajna knjiga, visoko originalna i napisana s velikim umećem, jedan snažan, uspešan debi. O piscu nisam znao ništa - samo da ima dvadeset šest godina i da živi u Njujorku. Knjigu sam pročitao u prvoj korekturi, a kako sedamdesetih, na takvim primercima nije bilo fotografija autora, nisam znao ni kako izgleda.

Negde četiri meseca kasnije, otišao sam na večer poezije u Gotam buk martu (bez Sonje koja je ostala kod kuće s Mirijam), i kada smo posle završetka programa svi krenuli niz stepenice, mene neko hvata za ruku. Una Makneli. Želela je da mi zahvali na lepom prikazu svog romana. I to je bilo sve. Ali mene je toliko zaneo njen izgled - visoka, prefinjena, drugi dolazak Virdžinije Blejn - da sam je pozvao na piće. Koliko sam puta do tada izneverio Sonju? Tri ili četiri veze za noć, i jedna mini-afera koja je trajala oko dve nedelje. Spisak i nije toliko užasan u poređenju s nekim drugim muškarcima, ali ipak dovoljan da me nauči da prigrabim priliku kad god bi nastala. Ali ova devojka je bila drugačija. Ne spavaš s Unom Makneli pa joj onda ujutro kažeš zbogom - u nju se zaljubiš, želiš da postaneš deo njenog života. Neću te daviti nepristojnim detaljima. Tajne večere, dugi razgovori u zaklonjenim barovima, dugo međusobno zavođenje. Nije mi odmah skočila u naručje. Morao sam da je jurim, da zadobijem njeno poverenje, da je ubedim da je moguće da muškarac bude zaljubljen u dve žene istovremeno. Još uvek nisam imao nameru da ostavim Sonju, shvataš to. Želeo sam ih obe. Svoju ženu s kojom sam bio sedamnaest godina u braku, svog druga, svoje najskrivenije srce, majku mog jedinog deteta - i ovu žestoku mladu ženu britke pameti, taj novi erotski šarm, ženu pred koju sam najzad mogao da iznesem svoj rad i razgovaram o knjigama i idejama. Počeo sam da ličim na lik iz nekog romana iz devetnaestog veka: u jednoj kutiji stabilan brak, u drugoj živahna ljubavnica, a ja, veliki čarobnjak, koji stoji između njih, s veštinom i lukavstvom da nikada ne otvori obe kutije u isto vreme. Nekoliko meseci to je funkcionisalo, i ja nisam bio samo čarobnjak, već i hodač na žici koji šparta zategnutim užetom, između ekstaze i patnje svakoga dana, sve uvereniji da nikada neću pasti.

A onda?

Decembar, devetsto sedamdeset četvrte, dva dana posle Božića.

Pao si.

Pao. Sonja je imala Šubertov recital na Devedeset drugoj ulici Y te večeri, i kada se vratila kući rekla mi je da zna.

Kako je saznala?

Nije htela da mi kaže. Ali sve činjenice koje je navela bile su tačne, i nisam video nikakvu svrhu u poricanju. Ono čega se najbolje sećam

u vezi s tim razgovorom jeste njena pribranost - barem do pred sam kraj, kada je prestala da govori. Nije plakala, nije vikala, nije se nastavljala, nije me udarala ni gađala stvarima po sobi. Moraš da odabereš, rekla je. Spremna sam da ti oprostim, ali odmah sada moraš da odeš do te devojke i da joj kažeš da je gotovo. Ne znam šta će se s nama desiti, ne znam da li ćemo ikada više biti isti. U ovom trenutku osećam se kao da si mi zabo nož u grudi i iščupao srce. Ubio si me, Ogaste. Gledaš u mrtvu ženu, i jedini razlog zbog koga ću se pretvarati da sam još uvek živa jeste taj što je Mirijam potrebna majka. Uvek sam te volela, uvek sam smatrala da si čovek velike duše, ali ispostavilo se da si samo još jedno lažljivo govno. Kako si mogao to da uradiš, Ogaste?... Tada joj se glas slomio, pokrila je lice rukama i počela da plače. Seo sam kraj nje na sofu, stavio joj ruku na rame, ali odgurnula me je. Ne dodiruj me, rekla je. Ne prilazi mi sve dok ne budeš razgovarao s tom devojkom. Ako se večeras ne vratiš, nemoj se truditi, nikada više.

Jesi li se vratio?

Plašim se da nisam.

Sada postaje baš sumorno, je l' da?

Prestaću, ako hoćeš. Uvek možemo da govorimo o nečemu drugom.

Ne, nastavi. Ali hajde da malo ubrzamo, važi? Ne moraš da mi pričaš o svom braku s Unom. Znam da je bio buran, i da te je ostavila zbog onog nemačkog slikara. Klause nekako.

Klause Bremena.

Klause Bremena. Znam koliko ti je to teško palo, znam da si prošao kroz gadan period.

Alkoholičarski period. Uglavnom skoč, singl-molt.

I ne moraš da mi govoriš o problemima koje si imao s mojom majkom. Ona mi je ispričala sve o tome. Oni su prestali, i nema razloga da ih pretresamo, zar ne?

Ako ti tako kažeš.

Jedino što želim da čujem jeste kako ste se ti i baka pomirili.

Ovo je sve o njoj, je l' tako?

Mora da bude. Zato što je ona ta koja više nije ovde.

Devet godina razdvojenosti. Ali nikada se nisam okrenuo protiv nje. Žaljenje i gorko kajanje, samoprekorevanje i prezir, razjedajući otrov

neizvesnosti, to je bilo ono što je podrivalo moje godine s Unom. Sonja je i suviše bila deo mene, čak i posle razvoda, još uvek je razgovarala sa mnom u mojim mislima - sveprisutna odsutna, kako je sada ponekad zovem. Bili smo u kontaktu, naravno, morali smo zbog Mirijam, zbog logistike zajedničkog starateljstva, organizacije vikenda, letnjih raspusta, školskih i fakultetskih dešavanja i dok smo se polako prilagođavali svojim novim okolnostima, osetio sam kako se njena ljutnja pretvara u sažaljenje. Jadni Ogast, šampion među budalama. Imala je ona muškarce. To se podrazumeva, n' est-ce pas? Bilo joj je jedva četrdeset kada sam je napustio, još uvek blistava, još uvek ona sjajna devojka kakva je uvek i bila, i jedna od njenih veza postala je čak vrlo ozbiljna, čini mi se, iako tvoja majka verovatno zna više o tome od mene. Kada je Una odlepršala sa svojim slikarom Nemcem, bio sam skrhan. Tvoja taktična opaska na *loš period* sasvim neadekvatno opisuje kako sam se osećao. Sada neću zalaziti u to doba, obećavam, ali čak i tada, kada sam bio potpuno sam, nikada mi nije palo na pamet da se obratim Sonji. To je bilo devetsto osamdeset prve. Devetsto osamdeset druge, nekoliko meseci pre venčanja tvojih roditelja, napisala mi je pismo. Ne o nama, već o tvojoj majci, brinula je što Mirijam toliko mlada srlja u brak, zato što će napraviti istu grešku koju smo mi napravili kad smo imali dvadeset godina. Tačan predosećaj, naravno, no tvoja je baka uvek imala nos za takve stvari. Odgovorio sam joj i napisao da je verovatno u pravu, ali čak i da jeste u pravu, mi tu ništa ne možemo da učinimo. Ne možeš se petljati u osećanja drugih, a pogotovo ne u osećanja svoje dece, i istina je da deca ništa ne nauče iz grešaka svojih roditelja. Bio je to moj odgovor, a onda sam pismo završio neutralnom primedbom: jedino što možemo da učinimo jeste da se nadamo najboljem. Na dan venčanja, Sonja mi je prišla i rekla: nadam se najboljem. Ako bih morao da ukažem na trenutak u kom je naše izmirenje počelo, to je bilo onda kada je tvoja baka izgovorila te reči. Bio je to važan dan za nas oboje - venčanje naše kćeri - i bilo je tu puno emocija - sreća, uznemirenost, nostalgija, čitava lepeza osećanja - i ni ona ni ja nismo bili raspoloženi za optuživanje. Ja sam tada još uvek bio ruina, daleko od toga da sam se oporavio od debakla s Unom, ali i Sonja je prolazila kroz težak period. Početkom te godine odustala je od

pevanja, a kako sam kasnije saznao od tvoje majke (Sonja mi nikada nije poveravala tajne o svom privatnom životu), rastala se i od muškarca s kojim je tada bila. Tako da smo, povrh svega, oboje toga dana bili u minus fazi, i kada smo se videli, to je delovalo nekako utešno. Dvoje veterana koji su se borili u istom ratu, gledaju svoje dete kako maršira ka sopstvenom ratu. Plesali smo, pričali o starim vremenima, i na nekoliko trenutaka smo se čak držali za ruke. Onda se zabava završila, i svi su otišli kući, ali sećam se da sam, kada sam se vratio u Njujork, razmišljao o tome kako je to što sam proveo dan sa njom nešto najbolje što mi se desilo posle dugo vremena. Nikada nisam doneo svesnu odluku o tome, ali jednog jutra, mesec dana kasnije, probudio sam se i shvatio da želim ponovo da je vidim. Ne, i više od toga. Želeo sam da je opet osvojim. Znao sam da nemam nikakve šanse, ali sam isto tako znao da moram da pokušam. I tako sam je pozvao.

Samo tako? Podigao si slušalicu i okrenuo broj?

Ne bez strepnje. Ne bez knedle u grlu i kamena u želucu. Bila je to repriza onog prvog puta kada sam je pozvao - dvadeset sedam godina ranije. Ponovo sam imao dvadeset godina, nervozni, zaljubljeni balavac koji prikuplja hrabrost da devojkicu iz svojih snova pozove na sastanak. Mora da sam piljio u telefon bar deset minuta, ali kada sam najzad okrenuo broj, Sonja nije bila tamo. Uključila se sekretarica, i mene je toliko potresao zvuk njenog glasa da sam prekinuo vezu. Opusti se, rekao sam sebi, ponašaj se kao kreten, i tako sam ponovo okrenuo broj i ostavio poruku. Ništa dugačko. Samo da bih hteo da popričam s njom o nečemu, da se nadam da je dobro, i da ću čitavog dana biti kod kuće.

Je li te zvala - ili si ti morao ponovo da pozoveš?

Zvala je. Ali to nije bilo nikakav dokaz. Nije imala predstavu o čemu sam želeo da razgovaram. Mogla je da misli da hoću da popričam o Mirijam, ili o nekom trivijalnom, praktičnom pitanju. U svakom slučaju, glas joj je zvučao mirno, pomalo rezervisano, ali ne oštro. Rekao sam joj da sam razmišljao o njoj i da sam hteo da čujem kako je. Plivam nekako, rekla je, ili već nešto slično. Bilo mi je drago što smo se videli na venčanju, rekao sam. Da, odgovorila je ona, dan je zaista bio prelep, divno se provela. Porazgovarali smo o svemu i svačemu, oboje smo pomalo oklevali, bili smo uljudni i oprezni,

nismo se usuđivali da izgovorimo puno toga. A onda sam ja postavio pitanje: da li bi htela da izađe na večeru sa mnom, jedne večeri te nedelje? *Na večeru?* Dok je ponavljala reči, čuo sam nevericu u njenom glasu. Usledila je duga pauza, i onda je rekla da nije sigurna, da će morati da razmisli. Nisam navaljivao. Važno je bilo da ne budem uporan. Odlično sam je znao, i da sam nastavio silom, po svoj prilici, silom bi mi uzvratila. I na tome se završilo. Rekao sam joj da se čuva, i do viđenja.

I nije bio neki obećavajući početak.

Nije. Ali moglo je biti i gore. Nije odbila moj poziv, samo nije bila sigurna da li da ga prihvati ili ne. Pola sata kasnije, telefon je ponovo zazvonio. Naravno da ću izaći na večeru s tobom, rekla je Sonja. Izvinila se zbog oklevanja, ali zatekao sam je nespremnu, i bila je potpuno zbunjena. I tako smo odredili vreme sastanka, i započeli dug i delikatan ples, menuet želja, strahova i predaje koji je trajao punih osamnaest meseci. Toliko je vremena bilo potrebno da opet počnemo zajednički život, i mada smo pregurali još dvadeset i jednu godinu, Sonja je odbijala da se uda za mene. Ne znam da li si toga svesna. Tvoja baka i ja smo živeli u grehu sve do dana njene smrti. Brak bi nas urekao, kazala je. Jednom smo to uradili, i vidi šta nam se desilo. Zašto ne bismo probali s drugačijim pristupom? Posle tako uporne borbe da je ponovo osvojim, bio sam srećan da mogu da se povinujem njenim pravilima. Prosio sam je svake godine na njen rođendan, ali te izjave bile su tek šifrovane poruke, znak da opet može da mi veruje, da može zauvek imati poverenja u mene. Bilo je toliko toga što nisam razumeo o njoj, toliko toga što ni ona sama o sebi nije razumela. To drugo udvaranje bilo je vraški težak posao, čovek koji pokušava da zavede bivšu ženu, a bivša žena se opako nećka, ne popušta ni za pedalj, ne zna šta hoće, ide od iskušenja do gnušanja dok najzad ne popusti. Trebalo je pola godine da prođe pre nego što smo najzad završili u krevetu. Kada smo prvi put vodili ljubav, smejala se kada je bilo gotovo, spopao ju je onaj njen sumanutu smeh i trajao je toliko dugo da je mene počeo da hvata strah. Drugi put kada smo vodili ljubav, plakala je i jecala u jastuk više od sata. Toliko toga se promenilo kod nje. Njen glas je izgubio onaj neobjašnjivi kvalitet koji ga je činio njenim glasom, taj krhki, kristalizovani krik nesputanog osećanja, skriveni bog koji je govorio

kroz nju - sve je to sada nestalo, i ona je to znala, i to što je odustala od svoje karijere nanelo joj je težak udarac s kojim je još uvek pokušavala da se nosi. Sada je predavala, davala je časove pevanja u svom stanu, i bilo je mnogo dana kada nije želela da me vidi. Nekim drugim danima, pozivala bi me u nastupu očajja: Dođi odmah, moram da te vidim. Bili smo ljubavnici, verovatno bliskiji nego prvi put, ali želela je da vodimo odvojen život. Tu liniju nije želela da pređe, a onda se, godinu i po dana kasnije, nešto dogodilo, i sve se iznenada promenilo.

Šta se desilo?

Ti.

Ja? Kako to misliš, *ja*?

Ti si se rodila. Tvoja baka i ja došli smo vozom u Nju Hejven, i bili smo tu kada su tvojoj majci počeli trudovi. Ne bih voleo da preteram, ili da zazvučim previše sentimentalno, ali kada te je Sonja prvi put uzela u naručje, pogledala me je i kada sam ugledao njeno lice - počinjem da se saplicem, tragam za pravim rečima - njeno lice... ono je bilo ozareno. Suze su joj klizile niz obraze. Smešila se, smešila se i smejala se, i činilo se kao da je svetlost ispunjava. Nekoliko sati kasnije, kada smo otišli u hotel, legli smo u krevet, u mraku. Uхватила me je za ruku i rekla: hoću da se preseliš kod mene, Ogaste. Čim se vratimo u Njujork, hoću da se preseliš i da ostaneš sa mnom zauvek.

To sam ja učinila?

Ti si to učinila. Ti si nas ponovo spojila.

Pa, barem sam u jednom uspela u životu. Šteta što mi je bilo samo pet minuta pa nisam znala šta radim.

Prvo od mnogih velikih dela, od kojih mnoga tek dolaze.

Zašto je život tako užasan, deda?

Zato što je takav, to je sve. Jednostavno je takav.

Sva to loše što se desilo tebi i baki. Sva loše što se desilo mami i tati. Ali vi ste se barem voleli, i imali ste svoju drugu šansu. Moja majka je volela mog oca dovoljno da se uda za njega. Ja nikoga nikada nisam volela.

O čemu to govoriš?

Pokušala sam da volim Tajtusa, ali nisam mogla. On je mene voleo, ali ja nisam mogla da mu uzvratim. Šta misliš, zbog čega se uopšte priključio tom glupom društvu i otišao?

Da zaradi novac. Trebalo je da izdrži godinu dana i zaradi skoro sto hiljada dolara. To je strašno mnogo novca za jednog dvadesetčetvorogodišnjaka. Dugo smo razgovarali pre nego što je otišao. Znao je da rizikuje, ali mislio je da to vredi.

Otišao je zbog mene. Zar ne shvataš? Rekla sam mu da ne želim više da ga vidim, i zato je otišao i poginuo. Umro je zbog mene.

Ne možeš da razmišljaš na taj način. Prestani da se kažnjavaš, Katja. To već dovoljno dugo traje.

Šta mogu.

Ovde si već devet meseci, i nije ti bolje. Mislim da je vreme za promenu.

Ne želim da menjam bilo šta.

Jesi li razmišljala da se na jesen vratiš na studije?

I da i ne. Nisam sigurna da sam spremna.

Ima još četiri meseca do početka.

Ali ako hoću da se vratim, moram da im javim do sledeće nedelje.

Javi im. Ako ne budeš bila u stanju, uvek možeš da se predomisliš u poslednjem trenutku.

Videćemo.

U međuvremenu, moraćemo ovde malo da ustalasamo stvari. Da li te zanima putovanje?

Kuda bismo išli?

Kud god poželiš, koliko god dugo želiš.

A šta je s majkom? Ne možemo je ostaviti samu ovde.

Časovi joj se završavaju sledećeg meseca. Mogli bismo zajedno da krenemo, nas troje.

Ali, ona radi na knjizi. Htela je da je završi ovog leta.

Može da piše dok smo na putu.

Na putu. Ti nisi u stanju da se voziš autom. Noga bi te jako bolela.

Više razmišljam o kamp-prikolici. Nemam predstavu koliko bi mogla da košta, ali imam lepu svotu u banci. Ostaci od prodaje njujorškog stana. Svakako bih mogao sebi da priuštim jednu. Ako ne novu, onda bar polovnu.

Šta to pričaš? Misliš da se nas troje vozimo celo leto u kamp-prikolici?

Tako je. Mirijam će raditi na svojoj knjizi, a nas dvoje ćemo svakoga dana kretati u potragu.

Šta ćemo tražiti?

Ne znam. Bilo šta. Najbolji hamburger u Americi. Sastavićemo listu deset najboljih hamburgerija u zemlji, i onda ćemo ići od jedne do druge i davati im ocene na osnovu spiska složenih kriterijuma. Ukusa, sočnosti, veličine, kvaliteta zemičke, i tome slično.

Kad bi svakoga dana pojeo po hamburger, verovatno bi doživeo srčani udar.

Onda riba. Tragamo za najboljim ribljim restoranima u svih četrdeset osam država između Kanade i Meksika.

Vučesh me za nos, je l' da?

A ne, ja ne vučem za nos. Ljudi s velikim nosevima to ne rade, to im brani njihova vera.

Kamp-prikolice su prilično tesne. A pored toga, zaboravljaš jednu bitnu stvar.

Koju?

Ti hrčesh.

Ah. Pa dobro, hrčem. U redu, ništa od kamp-prikolice. A šta kažeš na Pariz? Možeš da obiđeš svoje rođake, vežbaš francuski, i pronađeš novi smisao u životu.

Neka hvala. Radije bih ostala ovde i gledala svoje filmove.

Oni postaju droga, znaš. Mislim da bi trebalo malo da smanjimo, ili da sasvim prekinemo za neko vreme.

Ne mogu. Potrebne su mi slike. Potrebno mi je da posmatranjem drugih stvari skrenem pažnju.

Drugih stvari? Ne razumem. Pažnju s čega?

Ne budi tikvan.

Znam da sam glup, ali jednostavno ne shvatam.

Tajtus.

Ali, taj smo video gledali samo jednom - i to pre devet meseci.

I ti si ga zaboravio?

Naravno da nisam. Mislim na njega dvadeset puta na dan.

O tome ti govorim. Da ga nisam pogledala, sve bi bilo drugačije. Ljudi odlaze u rat i neki od njih ginu. Dobiješ telegram, ili telefonski poziv, i neko te obavesti da je tvoj sin, ili muž ili bivši momak, ubijen. Ali ne vidiš kako se to dogodilo. U glavi stvarаш slike, ali ne znaš činjenice. Čak i ako ti neko ko je bio tamo ispriča kako se to desilo, dobijaš samo reči, a reči su neprecizne, otvorene za tumačenje. Mi

smo videli. Videli smo kako su ga ubili, i ako taj snimak ne budem izbrisala drugim slikama, to je jedino što ću ikada videti. Ne mogu da ga se oslobodim.

Nikada nećemo moći da ga se oslobodimo. To moraš prihvatiti, Katja. Prihvati to i pokušaj ponovo da živiš.

Trudim se koliko god mogu.

Nisi se makla skoro godinu dana. Pored filma ima i drugih stvari koje mogu da ti odvrate pažnju. Recimo, rad. Neki projekat, nešto čime ćeš biti zaokupljena.

Kao šta na primer?

Nemoj da mi se smeješ, ali posle svih tih filmova koje smo gledali, razmišljao sam o tome da i sami napravimo jedan.

Ja nisam pisac. Ne umem da izmišljam priče.

A šta misliš šta sam ja radio noćas?

Ne znam. Razmišljao. Sećao se.

Što sam manje mogao. Bolje mi je kad razmišljam i sećam se preko dana. Uglavno sam pričao sebi priču. To radim kad ne mogu da zaspim. Ležim u mraku i pričam sebi priče. Sigurno ih do sada imam na desetine. Mogli bismo da ih pretvorimo u filmove. Nas dvoje, saradnici na scenariju i u režiji. Umesto što gledamo slike drugih ljudi, zašto ne bismo izmislili naše?

Kakve priče?

Razne. Farse, tragedije, nastavke knjiga koje sam voleo, istorijske drame, sve što ti padne na pamet. Ali, ako budeš prihvatila moju ponudu, mislim da treba da počnemo s komedijom.

Nije mi nešto do smeha ovih dana.

Upravo zato. Zato i treba da radimo na nečemu lakom - lepršavom i lakomislenom, što je moguće više frivolnom, i da odvlači pažnju. Ako se zaista potrudimo, mogli bismo dobro da se zabavimo.

Ko hoće da se zabavlja?

Ja. A i ti, ljubavi. Pretvorili smo se u dve tužne vreće, ja i ti, i ja ti predlažem lek, sredstvo za odbranu od tuge.

Ulazim u priču koju sam skicirao prošle nedelje - u romantičnu avanturu o Dot i Dešu, bucmastoj konobarici i prosedom kuvaru u Njujorku - ali pet minuta kasnije, Katja zaspi, i naš se razgovor završava. Slušam njeno sporo, ravnomerno disanje, drago mi je što

je konačno uspela da se uspava, i pitam se koliko je sati. Verovatno je već prošlo četiri, možda i pet. Još sat i nešto malo do svitanja, tog nepojmljivog trenutka kada tama počinje da se tanji i kada se vireo, koji živi na drvetu kraj mog prozora, oglasi svojim cvrkutom prvi put ovog dana. Dok prebiram po onome što mi je Katja ispričala, moje misli se polako usmeravaju na Tajtusa, i ubrzo zatim opet sam u njegovoj priči, opet proživljavam nesreću koju sam čitave noći pokušavao da izbegnem.

Katja sebe krivi za ono što se desilo, pogrešno se umeće u lanac uzroka i posledica koji su na kraju doveli do njegovog ubistva. Čovek ne sme da dozvoli sebi da tako razmišlja, jer ako bih se priklonio njenom pogrešnom rezonu, i Sonja i ja bismo takođe bili krivi, jer smo je upravo mi upoznali s Tajtusom. Na večeri povodom Dana zahvalnosti pre pet godina, ubrzo posle razvoda njenih roditelja. Ona i Mirijam su došle u Njujork da provedu sa nama produženi vikend, a u četvrtak smo Sonja i ja spremali ćurku za dvanaestoro gostiju. Među njima su bili i Tajtus i njegovi roditelji, Dejvid Smol i Elizabet Blekmen, oboje slikari, oboje naši stari prijatelji. Devetnaestogodišnji Tajtus i osamnaestogodišnja Katja su se odmah sprijateljili. Da li je umro zato što se zaljubio u našu unuku? Ako tu misao pratimo do kraja, vrlo lako bismo mogli da okrivimo njegove roditelje. Da se Dejvid i Liz nisu sreli, Tajtus se ne bi ni rodio.

Delovao mi je kao bistar dečko, prostodušan, nedisciplinovan s divljom riđom kosom, dugačkim nogama i velikim stopalima. Upoznao sam ga kad je imao četiri godine, a pošto smo Sonja i ja relativno često posećivali njegove roditelje, bili smo bliski, doživljavao nas je ne toliko kao prijatelje porodice, već kao rođake. Dopadao mi se jer je voleo da čita, spadao je među retku decu s apetitom za književnost, i kada je sa petnaest-šesnaest godina počeo da piše priče, slao mi ih je i pitao za mišljenje. Nisu bile naročito dobre, ali dirnut sam bio time što mi se obratio i, nedugo posle toga, počeo je jednom mesečno da dolazi kod nas da bismo diskutovali o njegovim najnovijim radovima. Predlagao bih mu koje knjige da pročita, i on je kroz njih prolazio marljivo, u naletima neselektivnog oduševljenja. Radovi su mu postepeno bivali bolji, ali svakog meseca drugačiji, jer su nosili pečat onoga što je u tom trenutku čitao - što je normalno za početnike, i znak je razvoja.

Odblesci talenta počeli su da se naziru kroz njegovu nakićenu, preambicioznu prozu, ali još je bilo rano reći da li zaista obećava. Kada je bio u završnom razredu srednje škole, odlučio je da ostane u gradu i da se upiše na Kolumbiju, i ja sam mu napisao preporuku. Ne znam da li je ta preporuka imala nekog uticaja, ali moja alma mater ga je prihvatila, i njegove mesečne posete su se nastavile.

Bio je na drugoj godini kada se pojavio na večeri povodom Dana zahvalnosti i tu se sreo s Katjom. Delovali su mi kao neobičan i privlačan duo. Šljampavi, nasmejani, razmahani Tajtus, i omalena, krhka, tamnokosa kći moje kćeri. Koledž „Sara Lorens” nalazio se u Bronksvilu, što je relacija koja se za kratko vreme prelazila vozom za grad, tako da je Katja vrlo često oseedala kod nas, zapravo skoro svakog vikenda, bežala je od domskog života koji je menjala za udoban krevet kod bake i dede, i za večernje izlaske u grad. Sada tvrdi da nije volela Tajtusa, ali svih tih godina dok su bili zajedno, na desetine puta su večerali s nama, obično smo tu bili samo nas četvoro, i nikada nisam osetio bilo šta drugo osim bliskosti između njih. Možda sam bio slep. Možda sam suviše toga prihvatao zdravo za gotovo, ali izuzev povremenih intelektualnih neslaganja, i jednog prekida od oko mesec dana, delovali su mi kao srećan par pred kojim je lepa budućnost. Kada je Tajtus dolazio u posetu sam, nikada nije ni nagovestio da ima neke probleme s Katjom, a Tajtus je bio pričljiv momak, osoba koja je govorila sve što joj je na umu, i da je Katja raskinula s njim, sigurno bi mi spomenuo tako nešto. Ili ne bi. Može biti da ga nisam poznavao toliko dobro kao što sam mislio.

Kada je počeo da govori o tome kako bi otišao da radi u Iraku, njegovi roditelji su izludeli od straha. Dejvid, koji je inače bio izuzetno brižan i tolerantan, izvikao se na svog sina nazvavši ga patološki poremećenim, neznaicom i diletantom, manijakom i samoubicom. Liz je plakala, pala u postelju i počela da uzima velike doze sredstava za umirenje. To je bilo u februaru prošle godine. Sonja je umrla prethodnog novembra, i ja sam tada još bio u užasnom stanju, svake večeri obeznanjivao sam se od pića, nisam bio sposoban da kontaktiram s ljudima, bio sam van sebe od tuge, ali Dejvid je bio toliko sluđen da me je ipak pozvao i zamolio me da pokušam da urazumim Tajtusa. Nisam mogao da ga odbijem. Dugo sam poznavao tog dečka, a činjenica je da sam se i sam zabrinuo zbog

njega. Zato sam se pribrao, i učinio koliko god sam mogao - a to se svelo na ništa, baš ništa.

Kada se Sonja razbolela, izgubio sam kontakt s Tajtusom, i on kao da se promenio u tom periodu. Pričljivi, šašavi optimista postao je mrzovoljan, čak i svadljiv, i odmah sam znao da nikada neću uspeti da promenim njegovu odluku. Ipak, činilo mi se da nije nesrećan zbog našeg susreta, a kada je govorio o Sonji, o njenoj smrti, u njegovom glasu osetilo se iskreno saosećanje. Zahvalio sam mu na tim rečima, nasuo nam po čašu čistog skoča, i potom ga uveo u dnevnu sobu u kojoj smo nekada vodili mnoge razgovore.

Nemam nameru da se raspravljam s tobom, počeo sam. Jedino što sam malo zbunjen, pa bih voleo da mi ponešto objasniš, u redu?

U redu, rekao je Tajtus. Nema problema.

Rat traje već treću godinu. Kada je invazija počela, rekao si mi da joj se protiviš. *Zgrožen* je bila reč koju si upotrebio, čini mi se. Rekao si da je to lažni, napumpani rat, da je reč o najvećoj političkoj grešci u američkoj istoriji. Jesam li u pravu, ili sam te zamenio sa nekim?

Sasvim si u pravu. Tačno tako sam mislio.

Nismo se nešto često viđali prethodnih meseci, ali kada si poslednji put bio ovde, sećam se, rekao si kako bi Buša trebalo strpati u zatvor - zajedno sa Čejnijem, Ramsfeldom i čitavom tom bandom fašističkih protuva koje upravljaju zemljom. Kada je to bilo? Pre osam meseci? Deset?

Prošlog proleća. U aprilu ili maju, ne sećam se.

I od tada si promenio mišljenje?

Ne.

Nimalo?

Ni najmanje.

Pa zašto onda, pobogu, hoćeš da ideš u Irak? Zašto želiš da učestvuješ u ratu koji prezireš?

Ne idem ja tamo da bih pomogao Americi. Idem zbog sebe.

Zbog novca. Je li zato? Tajtus Smol, plaćenik u akciji.

Nisam ja plaćenik. Plaćenici nose oružje i ubijaju ljude. Idem da vozim kamion, i to je sve. Da prevozim sledovanja s mesta na mesto. Čaršave i peškire, sapun, čokoladice, prljav veš. Posao je sranje, ali je plata ogromna. BRK - tako se zove kompanija. Potpišeš

na godinu dana i vratiš se kući s devedeset do sto hiljada dolara u džepu.

Ali tako ćeš podržavati nešto čemu se protiviš. Kako to sebi opravdavaš?

Ne posmatram stvari na taj način. Za mene, to nije pitanje moralnosti odluke. Već toga da nešto naučim, da započnem s novom vrstom obrazovanja. Znam da je tamo jezivo i opasno, ali upravo zbog toga i želim da idem. Što užasnije to bolje.

To nema nikakvog smisla.

Čitavog života sam želeo da postanem pisac. Ti to znaš, Ogaste. Donosio sam ti svoje bedne priče godinama, i ti si bio toliko ljubazan da ih pročitaš i daš svoj komentar. Podsticao si me i na tome sam ti veoma zahvalan, ali obojica znamo da ne valjam. Moji radovi su suvi, teški i dosadni. Sranje. Svaka reč koju sam napisao do sada je sranje. Ima već godinu dana kako sam završio studije, i dane provodim u kancelariji i javljam se na telefon jednog književnog agenta. Pa kakav je to život? Toliko je jebeno bezbedan i jebeno dosadan, da to više ne mogu da podnesem. Ja ništa *ne znam*, Ogaste. Niti sam išta *uradio*. Zato odlazim. Da iskusim nešto što se ne tiče mene samog. Da se nađem u velikom, trulom svetu i otkrijem kakav je osećaj kad si deo istorije.

Odlaskom u rat nećeš postati pisac. Razmišljaš kao đaće, Tajtuse. U najboljem slučaju, vratićeš se glave pune nepodnošljivih sećanja. U najgorem slučaju, uopšte se i nećeš vratiti.

Znam da postoji rizik. Ali moraću da ga prihvatim. Moram da promenim svoj život - *odmah sada*.

Dve nedelje posle tog razgovora, ušao sam u iznajmljenu tojotu korolu i krenuo za Vermont da provedem neko vreme s Mirijam. Putovanje se završilo saobraćajnom nesrećom zbog koje sam se obreo u bolnici, a kada su me otpustili, Tajtus je već bio otišao u Irak. Nije bilo prilike da se oprostim od njega, da mu poželim sreću, niti da ga molim da poslednji put preispita svoju odluku. Sve to romantične baljezganje... te detinjaste gluposti... ali mali je bio očajan zbog svojih neostvarenih ambicija, zbog suočavanja sa činjenicom da nije dorastao onome što je oduvek želeo da radi, i tako je pobegao u jednom impulsivnom pokušaju da se iskupi u vlastitim očima.

Početak aprila prešao sam da živim kod Mirijam. Tri meseca posle toga, Katja je plačući pozvala iz Njujorka. Uključi televizor, rekla je, i na ekranu se, u večernjim vestima, pojavio Tajtus koji je sedeo na stolici, u nekakvoj prostoriji sa zidovima od cigala, okružen četvoricom maskiranih muškaraca s oružjem u rukama. Kvalitet videosnimka bio je loš, i teško je bilo dokučiti izraz njegovog lica. Delovao je više zbunjeno nego preplašeno, činilo mi se, i izgledao je kao da su ga tukli jer mu se na čelu nazirala poveća posekotina. Nije bilo zvuka, ali uz sliku je išao tekst koji je čitao spiker: Dvadesetčetvorogodišnji Njujorčanin, Tajtus Smol, vozač kamiona pod ugovorom za kompaniju BRK, otet je jutros na putu za Bagdad. Njegovi otmičari, koji se još uvek nisu izjasnili o pripadnosti nekoj od terorističkih organizacija, traže deset miliona dolara za njegovo oslobađanje, kao i trenutni prestanak svih aktivnosti kompanije BRK u Iraku. Obavezali su se da će zatvorenika pogubiti ukoliko njihovi zahtevi ne budu ispunjeni u roku od sedamdeset i dva sata. Džordž Renolds, portparol BRK, rekao je da njegova kompanija čini sve što je u njenoj moći da gospodin Smol bude oslobođen.

Sledećeg dana, Katja je došla u kuću svoje majke i, dve noći posle toga, uključili smo njen laptop i pogledali drugi i poslednji videosnimak koji su načinili otmičari, onaj koji se mogao videti samo na internetu. Tada smo već znali da je Tajtus mrtav. BRK je u njegovo ime obezbedila značajnu sumu, ali kao što se i očekivalo (zašto misliti nezamislivo kada je profit u pitanju?), odbili su da obustave svoje operacije u Iraku. Egzekucija je sprovedena kao što je rečeno, tačno sedamdeset i dva sata pošto je Tajtus skinut sa svog kamiona i bačen u prostoriju s golim zidovima. Još uvek ne mogu da shvatim zbog čega smo nas troje imali potrebu da gledamo taj snimak - kao da je to bila naša obaveza, tajna dužnost. Svi smo znali da će nas to proganjati do kraja života, a ipak smo nekako osećali da moramo to da uradimo zbog Tajtusa, da držimo oči otvorene pred tim užasom za njega, da ga udahnemo u sebe i da ga tako zadržimo - u nama, tu usamljenu, jednu smrt, u nama i ni u kome drugom, da ga ne bismo napustili pred bezdnom mraka koji ga je progutao.

Na sreću, nema zvuka.

Na sreću, na glavu su ma navukli vreću.

Sedi u stolici s rukama vezanim iza leđa, nepomično, ne pokušava da se oslobodi. Četvorica s prethodnog snimka stoje oko njega, trojica drže puške, četvrti u desnoj ruci ima sekiru. Bez ikakvog signala ili znaka od ostale trojice, četvrti iznenada zariva sečivo u Tajtusov vrat. Tajtus se zanese udesno, gornji deo tela mu se zgrči, i kroz vreću na glavi počinje da lije krv. Još jedan udarac sekirom, sada otpozadi. Tajtusova glava se zaljulja prema napred, i krv sada počinje da lije svuda po njemu. Još udaraca: spređa, otpozadi, levo i desno, tupo sečivo udara još dugo pošto nastupi smrt.

Jedan od muškaraca spušta pušku i obema rukama, čvrsto, obuhvata Tajtusovu glavu, pridržava je da čovek sa sekirom dovrši svoj posao. Obojica su prekrivena krvlju.

Kada glavu konačno odvoje od tela, egzekutor pušta sekiru i ona pada na pod. Drugi skida vreću s Tajtusove glave, a treći je hvata za dugu crvenu kosu i prinosi je kameri. Tajtus više nije u potpunosti ljudsko biće. Postao je ideja o osobi, osoba i neko ko nije osoba, mrtva krvareća stvar: *une nature morte*.

Muškarac koji drži glavu odmiče se od kamere, a četvrti mu prilazi s nožem. Jedno, pa drugo, vrlo brzo i precizno, vadi oba mladićeva oka.

Snimak traje još nekoliko sekundi a onda se ekran zatamni.

Nemoguće je znati koliko je trajalo. Petnaest minuta. Hiljadu godina.

Čujem kako budilnik otkucava na podu. Prvi put posle mnogo sati zatvaram oči i pitam se da li ću, posle svega, ipak moći da zaspim. Katja se promeškolji, nakratko zastenje, i pređe na svoju polovinu. Pomišljam da joj stavim ruku na leđa i pomilujem je, ali odustajem od te ideje. San je u ovoj kući toliko retka roba da ne bih rizikovao da ga poremetim. Nevidljive zvezde, nevidljivo nebo, nevidljivi svet. Vidim Sonjine ruke na dirkama. Svira nešto od Hajdna, ali ništa ne čujem, tonovi ne puštaju nikakav zvuk, zatim se ona okreće na stolici i Mirijam joj uleće u naručje, trogodišnja Mirijam, slika iz daleke prošlosti, možda stvarna, možda zamišljena, jedva da mogu da uočim razliku. Misli su stvarne, čak i misli nestvarnih stvari. Nevidljive zvezde, nevidljivo nebo. Zvuk moga disanja, zvuk Katjinog disanja. Molitve pred spavanje, rituali detinjstva, ozbiljnost detinjstva.

Ako umrem pre nego što se probudim. Kako sve to brzo ide. Juče dete, danas starac, i od tada do sada, koliko otkucaja srca, koliko udaha, koliko reči izgovorenih, i onih koje smo čuli? Neka me neko dodirne. Stavite mi ruku na lice i recite mi nešto...

Nisam siguran, ali čini mi se da sam zadremao. Možda tek nekoliko minuta, ili sekundi, ali iznenada me nešto prekida, zvuk, da, zvuk, tačnije nekoliko zvukova, kucanje na vratima, prigušeno i uporno, zatim otvaram oči i kažem Mirijam da uđe. Kada se vrata otvore, lice joj vidim prilično jasno, i shvatam da više nije noć, da smo došli do cika zore. Svet moje sobe sada je siv. Mirijam se već obukla (pantalone od džinsa i široki beli džemper), i u trenutku kada zatvori vrata za sobom, vireo se oglasi prvi put u danu.

Kakvo olakšanje, šapuće posmatrajući usnulu Katju. Obišla sam je i videla da nije u svom krevetu, i malo sam se uplašila.

Došla je ovamo pre nekoliko sati, govorim joj šapatom. Još jedna loša noć, pa smo ležali u mraku i razgovarali.

Mirijam prilazi krevetu, ljubi me u obraz i seda kraj mene. Jesi li gladan? pita.

Malo.

Da stavim kafu.

Nemoj. Sedi ovde da malo popričamo. Moram nešto da znam.

O čemu?

O Katji i Tajtusu. Rekla mi je da su raskinuli pre nego što je otišao. Je li to istina? Ona misli da je on zbog nje otišao?

Imao si toliko toga na brizi, nisam htela time još da te gnjavim. Mamin rak... sve te nedelje... pa onda saobraćajna nesreća. Ali, da, raskinuli su.

Kada?

Čekaj da razmislim... Tvoj sedamdeseti rođendan bio je februara, februara dve hiljade pete. Mama je tada već bila bolesna. Nekoliko meseci posle toga. Krajem proleća ili početkom leta.

Ali Tajtus je otišao tek narednog februara, dve hiljade šeste.

Osam ili devet meseci posle njihovog rastanka.

Dakle, Katja nije u pravu. Nije otišao u Irak zbog nje.

Kažnjava samu sebe. O tome je reč. Želi da bude uključena u ono što mu se dogodilo, a zapravo nema s tim nikakve veze. Razgovarao

si s njim pre nego što je otišao. Objasnio ti je zašto želi da ode.

I nije pominjao Katju. Nijednom.

Vidiš?

Sada mi je malo bolje. Ali i malo gore.

Počinje da dolazi k sebi. Osećam to. Malo-pomalo. Sledeći korak trebalo bi da bude da je ubedimo da se vrati na fakultet.

Kazala mi je da razmatra tu mogućnost.

A pre dva meseca tako nešto nije dolazilo u obzir.

Hvatam Mirijam za ruku i kažem: Skoro da zaboravim. Pročitao sam sinoć još jedan deo tvog rukopisa...

I?

Mislim da si mu stala na rep. Nemaš više onih sumnji, je l' tako? Radiš pravu stvar.

Jesi li siguran?

Izrekao sam dosta sitnih laži u svoje vreme, ali o knjigama nikada ne lažem.

Mirijam se iskezi, svesna svih dvesta pedeset i devet skrivenih značenja koja se nalaze u toj opasci, pa se i ja njoj iskezim. Smej se još. Veoma si lepa kad si nasmejana.

Samo kad sam nasmejana?

Uvek si lepa. Svakog minuta svakoga dana.

Još jedna od tvojih sitnih laži, ali prihvaću to. Pomiluje me po obrazu i kaže: Kafa i tost?

Ne, danas ne. Mislim da bi ovog jutra svi trebalo da izađemo na doručak. Kajgana i slanina, prženice, palačinke, sve.

Farmerski doručak.

Tako je, farmerski doručak.

Dodaću ti štaku, kaže, dok ustaje i odlazi do kuke na zidu kraj kreveta.

Pratim je pogledom nekoliko trenutaka, i onda kažem: Rouz Hotorn baš i nije bila bog zna kakva pesnikinja, zar ne?

Nije. Zapravo, bila je baš loša.

Ali, postoji jedan stih... jedan odličan stih. Mislim da bi mogao da se meri s onim najboljim što sam u životu pročitao.

Koji?

I dok svet čudnoliki dalje hodi.

Mirijam se još jednom široko osmehne. Znala sam, kaže. Dok sam unosila taj citat, rekla sam sebi, ovo će mu se baš dopasti. Kao da je napisan za njega.

Svet čudnoliki dalje hodi, Mirijam.

Vraća se do kreveta sa štakom u ruci i seda kraj mene. Da, tata, kaže ona dok sa zabrinutim izrazom lica pomno posmatra svoju ćerku, svet čudnoliki dalje hodi.

(2007)

1 Sergeant /sa:džnt/ eng. narednik.

2 Rouzbad (Rosebud, eng.) - ružin pupoljak. - *Prim. prev.*

Table of Contents

[Start](#)